

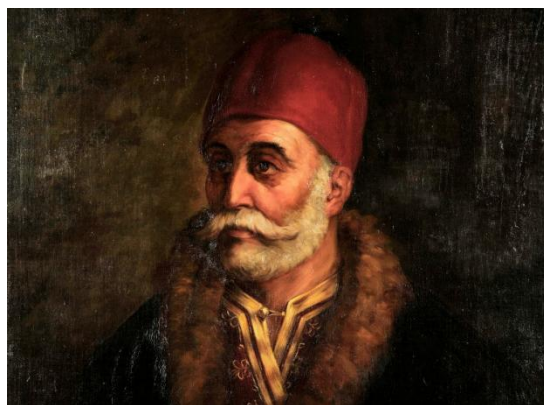

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ Αικατερίνης Παπαηλίου
(Α.Μ. 1012202103040)

Θέμα: «Γεώργιος Σισίνης (1769-1831): Πρόκριτος από τη Γαστούνη, φιλικός και πρωτεργάτης της Επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο»

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ιωάννα-Σουλτάνα Κοτσώρη

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2023

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	4
Εισαγωγή.....	5
Α΄ Κεφάλαιο	
Η Ηλεία κατά την περίοδο της Επανάστασης του 1821.....	7
1.1. Η Β΄ Τουρκοκρατία και τα Ορλωφικά του 1770.....	7
1.2. Τα Ορλωφικά και η πορεία τους στην Πελοπόννησο.....	8
1.3. Ο ρωσικός Τύπος για τα επαναστατικά γεγονότα την περίοδο 1770-1821 στην Πελοπόννησο και τα πρώτα δημοσιεύματα στη Ρωσία για τους Έλληνες.....	12
1.4. Η μάχη στα στενά του Αγίου Αθανασίου Καρύταινας.....	12
1.5. Η πολιορκία του Χλεμουτσίου.....	15
1.6. Οι κοτζαμπάσηδες.....	18
Β΄ Κεφάλαιο	
Οι Σισιναίοι της Γαστούνης.....	21
2.1. Γεώργιος Σισίνης.....	21
2.2. Χρύσανθος Σισίνης.....	22
2.3. Μιχαήλ Σισίνης.....	29
2.4. Οικία Σισίνη.....	35
2.5. Η προτομή του Γεωργίου Σισίνης.....	36
2.6. Ο τάφος του Γεωργίου Σισίνης.....	40
Γ΄ Κεφάλαιο	
Η πολιτική και αγωνιστική δράση του Γεωργίου Σισίνη του Άρχοντα της πόλης της Γαστούνης.....	42
3.1. Ο Γεώργιος Σισίνης ως πολιτικό πρόσωπο και η προσφορά του στον Αγώνα για απελευθέρωση.....	42
3.2. Μάχη του Λάλα.....	45
3.3. Το Μνημείο της Ελληνικής Νίκης στο Πούσι.....	57
3.4. Μάχη στο Βαρθολομιό.....	60
3.5. Η φυλάκιση του Γεωργίου Σισίνη.....	62
Επίλογος.....	65
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	66
Παράρτημα.....	70

Περίληψη.....79

Πρόλογος

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή, η οποία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών μου σπουδών με ειδίκευση στη «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία: Νέες θεωρήσεις και προοπτικές» του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου επικεντρώνεται στο πρόσωπο του Γεωργίου Σισίνη. Ο Γεώργιος Σισίνης ήταν πρόκριτος από τη Γαστούνη, φιλικός και πρωτεργάτης της Επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο. Παρουσιάζεται η Ηλεία κατά την περίοδο της Επανάστασης του 1821, η Β΄ Τουρκοκρατία, τα Ορλωφικά του 1770, η μάχη στα στενά του Αγίου Αθανασίου Καρύταινας, η πολιορκία του Χλεμουτσίου, η μάχη της Πάτρας, η μάχη του Λάλα και η μάχη του Βαρθολομιού. Στα πλαίσια αυτά παρουσιάζεται η συμβολή στην Επανάσταση του 1821 της οικογένειας Σισίνη και ιδιαίτερα του Γεωργίου Σισίνη.

Εν κατακλείδι θα ήθελα να ευχαριστήσω τον διευθυντή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, κ. Θανάση Χρήστου για την αμέριστη στήριξη του και καθοριστική συμβολή του για την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διατριβής ειδίκευσης, καθώς και όλους τους καθηγητές μου για τις επικοδομητικές υποδείξεις τους.

Εισαγωγή

Ο Γεώργιος Σισίνης γεννήθηκε στην Γαστούνη της Ηλείας το 1769 και καταγόταν από πλούσια και ιστορική οικογένεια της περιοχής. Στόχος της εργασίας είναι να περιγράψει την πορεία της ζωής του και να αναδείξει τον χαρακτήρα του. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν πρόκριτος της Γαστούνης και φιλικός και ένας από τους πρωτεργάτες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο. Ήταν γιος του Χρύσανθου Σισίνη και της Γαλλίδας Βικτωρίας και είχε τρεις αδερφούς (τον Νικόλαο, τον Πέτρο και τον Μιχαήλ) που πέθαναν πριν την επανάσταση και μία αδελφή που αργότερα παντρεύτηκε τον Σωτήρη Χαραλάμπη. Τα αδέρφια του ήταν ιατροί, όπως και ο πατέρας του, και ο ίδιος αναφέρεται ότι ήταν πρακτικός ιατρός. Ο Γεώργιος Σισίνης είχε παντρευτεί την Υακίνθη Σταθακοπούλου και είχε δύο γιούς, τον Μιχαήλ και τον Χρύσανθο. Οι γιοί του ήταν και αυτοί αγωνιστές και πήραν μέρος σε σημαντικές μάχες για την απελευθέρωση της πατρίδας.

Ο Γεώργιος Σισίνης μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1819. Πριν το ξέσπασμα της Επανάστασης οι Τούρκοι τον κάλεσαν για να συζητήσουν στην Τρίπολη αλλά ύστερα από υπόδειξη του Παλαιών Πατρών Γερμανού, παρίστανε τον άρρωστο και δεν πήγε. Ήταν ο άνθρωπος που κήρυξε την Επανάσταση το 1821 στην Ηλεία και βοήθησε σημαντικά τον αγώνα. Θεωρείται ως ένας από τους σπουδαιότερους τροφοδότες των επαναστατικών σωμάτων της Πελοποννήσου. Στον στρατιωτικό αγώνα διακρίθηκε κυρίως στις μάχες της Πάτρας, του Λάλα και του Χλεμουτσίου. Παρέμεινε για αρκετά χρόνια ο πολιτικός και ο στρατιωτικός ηγέτης της επαρχίας. Διετέλεσε βουλευτής Πελοποννήσου στο Α΄ Βουλευτικό (1822), αλλά κατά τη διάρκεια της θητείας του απουσίασε για μεγάλα διαστήματα από την έδρα της Διοίκησης ασχολούμενος με τη διεύθυνση πολιτικών και στρατιωτικών ζητημάτων. Λίγο αργότερα, έλαβε μέρος και στην Β΄ Εθνοσυνέλευση (1823), η οποία τον διόρισε στην επιτροπή για τη θεώρηση «υποθετικού λογαριασμού» (προϋπολογισμού). Το 1825 συνελήφθη μαζί με τον γιο του, Χρύσανθο, τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και άλλους Πελοποννήσιους αρχηγούς και φυλακίστηκαν για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις στην Ύδρα. Την Άνοιξη του ίδιου χρόνου αποφυλακίστηκαν και συνέχισαν τις πολεμικές τους επιχειρήσεις.

Αργότερα, ο Γεώργιος Σισίνης έλαβε μέρος στην Γ΄ Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο (1826) και στις 12 Απριλίου 1826 εξελέγη μέλος της Διοικητικής Επιτροπής. Την επόμενη χρονιά έλαβε μέρος στη Γ΄ Εθνοσυνέλευση στην Τροιζήνα

(1827), όπου εξελέγη πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης, ενώ νωρίτερα είχε συμμετάσχει στη Συνέλευση της Ερμιόνης (1827). Πρόεδρος διετέλεσε επίσης στη Δ΄ Εθνοσυνέλευση το 1829. Τον ίδιο χρόνο διορίστηκε γερουσιαστής από τον Ιωάννη Καποδίστρια και ανέλαβε την προεδρία του Σώματος, αξίωμα που διατήρησε για δύο τετραμηνίες. Ο Γεώργιος Σισίνης απεβίωσε τον Οκτώβριο του 1831 στη Γαστούνη της Ηλείας.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Ηλεία κατά την περίοδο της Επανάστασης του 1821, η Β΄ Τουρκοκρατία και τα Ορλωφικά του 1770 στη Πελοπόννησο. Επίσης, ξεδιπλώνεται η προσφορά του ρώσικου Τύπου για τα επαναστασιακά γεγονότα την περίοδο 1770-1821 στη Πελοπόννησο και αναφέρονται τα πρώτα δημοσιεύματα στην Ρωσία για τους Έλληνες. Επιπροσθέτως, επισημαίνονται η μάχη στα στενά του Αγίου Αθανασίου της Καρύταινας, η πολιορκία του Χλεμουτσίου και ο ιδιαίτερος ρόλος των Κοτζαμπάσηδων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο τονίζεται η συμβολή της οικογένειας Σισίνη από την Γαστούνη. Ιδιαίτερα του οπλαρχηγού και φιλικού Γεωργίου Σισίνη, καθώς και των δυο παιδιών του, Χρύσανθο και Μιχαήλ. Ακόμα, περιγράφεται η οικία του Σισίνη, η προτομή του και ο τάφος του.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας δίνεται μια πλήρη εικόνα της πολιτικής και αγωνιστικής δράσης του Γεωργίου Σισίνη του Άρχοντα της πόλης της Γαστούνης. Παρουσιάζονται η μάχη στο Λάλα, το μνημείο της Ελληνικής Νίκης στο Πούσι και η μάχη στο Βαρθολομιά. Η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται με την φυλάκιση του πρωτεργάτη της Ελληνικής Επανάστασης του Γεωργίου Σισίνη.

Α΄ Κεφάλαιο

Η Ηλεία κατά την περίοδο της Επανάστασης του 1821

1.1. Η Β΄ Τουρκοκρατία και τα Ορλωφικά του 1770

Η Πελοπόννησος ήταν υποταγμένη στα χέρια των Τούρκων για αρκετά χρόνια από το 1461-1685, πρόκειται για την Α΄ Τουρκοκρατία. Την ίδια περίοδο κατέφθασαν οι Βενετοί με τον Μοροζίνι ως νέοι κατακτητές. Υπήρξε ένα διάστημα τριάντα χρόνων Ενετοκρατίας ή Βενετοκρατίας μεταξύ της Α΄ και της Β΄ Τουρκοκρατίας¹. Οι Οθωμανοί ξεκίνησαν να υποχωρούν μόλις αντιλήφθηκαν την επέλαση των Βενετών, όμως υποχωρώντας δημιούργησαν αρκετές καταστροφές στις πόλεις που άφηναν πίσω τους. Απότοκο αυτής της τραγικής κατάστασης ήταν να υποστεί ολέθριες καταστροφές, ερήμωση και εγκατάλειψη η Επαρχία της Γαστούνης, στην οποία ανήκε το μεγαλύτερο μέρος της Ηλείας, αλλά και η πόλη του Πύργου². Οι κάτοικοι της περιοχής έμειναν εκτεθειμένοι αφού έχασαν όλα τα υπάρχοντα τους και τα κτήματα τους.

Το 1715 εμφανίστηκαν στο προσκήνιο ως κατακτητές οι Τούρκοι, μετά το πέρας των τριάντα ετών από την Ενετική Κατοχή. Υπήρχε η φήμη ότι οι Βενετοί είχαν χριστιανική ιδιότητα και φιλελεύθερη εμπορική δύναμη που θα ήταν σε θέση να βοηθήσει τον υπόδουλο Ελληνισμό και θα δημιουργούνταν καλύτερες συνθήκες σε σύγκριση με τους Ασιάτες και τους αλλόπιστους κατακτητές αλλά στο τέλος οι ελπίδες αυτές αποδείχτηκαν μάταιες. Αντιθέτως, η Βενετία θέλησε να μειώσει την οικονομική, θρησκευτική και διοικητική καταπίεση του υπόδουλου Ελληνισμού της Πελοποννήσου³. Η κατάσταση αυτή που είχε δημιουργηθεί γέννησε αρνητικά συναισθήματα και απογοήτευση στους Έλληνες που αποδέχθηκαν το 1715 με παθητική στάση την ανακατάληψη της Πελοποννήσου από τους Οθωμανούς. Οι Βενετοί με αυτή την συμπεριφορά τους ως κατακτητές βοήθησαν τους Έλληνες να ενωθούν ακόμα περισσότερο, να οργανωθούν καλύτερα και να πιστέψουν στις δικές τους δυνάμεις για να αποκτήσουν την πολυπόθητη ελευθερία. Η Β΄ Τουρκοκρατία κράτησε περίπου έναν αιώνα και κάτι έως το 1821 με το διάστημα μετά το 1770 να κυριαρχεί η τρομακτική Αλβανοκρατία για τους Έλληνες η οποία διαδέχτηκε την

¹Γ. Μαραζιώτης, *Η προσφορά της Ηλείας στον αγώνα του 1821*, Αθήνα 2013, σ. 40

²Θ. Λάμπρος, *Γεγονότα και άγνωστες πτυχές που σημάδεψαν την Ηλεία κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821*, Πύργος 2021, σ. 40

³Κ. Κυριακόπουλος, *Ο Πύργος και η Ηλεία στην Επανάσταση και στα χρόνια του Καποδίστρια*, Πύργος 2003, τ. 2, σ. 30

εξέγερση των Ορλωφικών. Την περίοδο των Ορλωφικών ιδιαίτερα σημαντικός και καθοριστικός ήταν ο ρόλος και η στάση των Ελλήνων Προκρίτων, οι οποίοι έρχονταν σε επαφή και συνεργάζονταν με την Οθωμανική διοίκηση⁴.

1.2. Τα Ορλωφικά και η πορεία τους στην Πελοπόννησο

Τα Ορλωφικά ήταν μια από τις προεπαναστατικές ενέργειες για την αποτίναξη του Οθωμανικού ζυγού. Υπήρξαν ακόμη δεκαπέντε προεπαναστατικά κινήματα τα οποία είχαν άδοξη κατάληξη, διότι δεν διέθεταν σωστή οργάνωση. Το 1770 υπήρξε καθοριστικό έτος για ολόκληρη την Πελοπόννησο. Πρόκειται ουσιαστικά για μια από τις εξεγέρσεις του υπόδουλου Ελληνισμού της Πελοποννήσου, πριν από την μεγάλη Ελληνική Επανάσταση του 1821⁵. Την περίοδο αυτή παρατηρείται στην Ελλάδα μια διάχυτη επαναστατική διάθεση. Τα Ορλωφικά πήραν το συγκεκριμένο όνομα επειδή το σχέδιο της ρώσικης επέμβασης στην Ελλάδα έγινε από τα αδέρφια Αλέξιο (1737-1783) και Θεόδωρο (1741- 1790) Ορλώφ, κατά την διάρκεια του ρωσοτουρκικού πολέμου 1768-1774⁶.

Η εξέγερση των Ελλήνων το 1770 τοποθετείται στο γενικότερο πλαίσιο του ρωσοτουρκικού πολέμου του 1768 – 1774.. Το σχέδιο για την επέμβαση των ρωσικών ναυτικών δυνάμεων στην Ελλάδα υπέβαλαν στη φιλόδοξη αυτοκράτειρα της Ρωσίας Αικατερίνη Β΄ οι ευνοούμενοι και συνεργάτες της, Γκριγκόρι, Αλέξέι και Φιοντόρ Ορλώφ⁷. Οι σχέσεις με την Ρωσία ήταν στενές και κρατούσαν αρκετά χρόνια. Μετά την εθνική συμφορά του 1453 η Ρωσία ήταν η χώρα που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στα γεγονότα της Ανατολής. Ο υπόδουλος Ελληνισμός ήταν πληγωμένη, εξαθλιωμένη και είχε την ανάγκη της προστασίας από μια ομόδοξη χώρα του Βορρά⁸.

Η ρώσικη ανατολική πολιτική εγκαινιάζεται στην περίοδο της βασιλείας του Μ. Πέτρου και κορυφώνεται με την αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β΄ (1762-1796). Οι τρεις αδερφοί Γρηγόριος, Αλέξιος και Θεόδωρος Ορλώφ υπήρξαν πιστά όργανα της αυτοκράτειρας Αικατερίνης. Ο μεγαλύτερος από τα αδέρφια Ορλώφ ήταν ο Γρηγόριος, ο οποίος υπηρετούσε στο πυροβολικό από το 1759. Ο Αλέξιος ήταν τρία χρόνια μικρότερος από τον Γρηγόριο και ήταν αμαθής χωρίς προσωπική τόλμη. Ο Θεόδωρος Ορλώφ παρόλο που ήταν ο μικρότερος από τα τρία αδέρφια για την εποχή

⁴Θ. Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 41

⁵Τ. Γριτσόπουλος, *Τα Ορλωφικά, η εν Πελοποννήσω Επανάσταση του 1770 και τα επακόλουθα αυτής*, Αθήνα 1967, σ. 35

⁶Θ. Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 51

⁷*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 17 (1975) σ. 64, στο εξής βλ. *ΙΕΕ*

⁸Τ. Γριτσόπουλος, *ό.π.*, σ. 37

εκείνη ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος, γνώριζε πλήθος πραγμάτων για την Ελλάδα και θαύμαζε το μεγαλείο του παρελθόντος της. Οι τρεις αυτοί αδερφοί επιθυμούσαν να αποκτήσουν δάφνη δόξας από τους Έλληνες⁹.

Η αυτοκράτειρα της Ρωσίας Αικατερίνη Β΄ προσπάθησε να οδηγήσει σε εξέγερση τους υπόδουλους χριστιανικούς λαούς της Βαλκανικής, στους οποίους εμφανιζόταν σαν προστάτης, προσδίδοντας στον πόλεμο τη μορφή σταυροφορίας της Ορθοδοξίας κατά του Μουσουλμανισμού. Οι Ρώσοι κατευθύνθηκαν προς τον υπόδουλο Ελληνισμό για να τον βοηθήσουν να καταφέρει τους σκοπούς του, καθώς ήταν το δυναμικότερο στοιχείο μεταξύ των υπόδουλων λαών. Η αυτοκράτειρα προετοίμασε και οργάνωσε την αποστολή του ρώσικου στόλου και των ναυτικών δυνάμεων στη Μεσόγειο με γρήγορους ρυθμούς, καθώς ήταν βέβαιη ότι η ενέργεια αυτή θα την βοηθούσε να πετύχει και τα δικά της σχέδια. Τα ναυπηγεία της Κρονστάνδης, του Ρεβάλ και του Αρχαγγέλου εργάζονταν πυρετωδώς για την κατασκευή πλοίων, ενώ την ίδια στιγμή οι πράκτορες της Ρωσίας ασκούσαν προπαγάνδα με απώτερο σκοπό να οδηγήσουν τους υπόδουλους βαλκανικούς λαούς σε εξέγερση¹⁰.

Η αυτοκράτειρα Αικατερίνη Β΄ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην αποστολή των στόλων. Αναλυτικότερα, τρεις στόλοι στάλθηκαν από την Βαλτική στο Αιγαίο και οι τρεις από τη στιγμή που έφθασαν στην Μεσόγειο τέθηκαν υπό την αρχηγία του Αλέξιου Ορλώφ. Επικεφαλής των τριών στόλων τοποθετήθηκαν οι ναύαρχοι Σπυριδώφ για την πρώτη μοίρα, Έλφινστον της δεύτερης μοίρας και υπوناύαρχο Άρφ για την τρίτη μοίρα¹¹.

Ο έμπειρος και αξιόλογος ναύαρχος Σπυριδώφ είχε την ηγεσία του πρώτου στόλου που αναχώρησε τέλη Ιουνίου του 1769 από την Κρονστάνδη με προορισμό την Μεσόγειο. Ο στόλος αυτός αποτελούνταν από δεκατέσσερα πλοία, αλλά δεν κατάφεραν όλα να φτάσουν στον προορισμό τους γιατί οι τρομεροί άνεμοι και η κακή κατασκευή τους δημιούργησαν σοβαρές ζημιές¹². Στις 12 Αυγούστου στο στόλο του Σπυριδώφ ενώθηκαν τέσσερα ακόμη πλοία κοντά στο νησί Οδεργκάλ για να βοηθήσουν την επιχείρηση υπό την αρχηγία του Ελμανώφ. Στις 6 Σεπτεμβρίου ο συγκεκριμένος στόλος καταφέρνει να φτάσει στην Κοπεγχάγη και να λάβει κάθε είδους βοήθεια. Ύστερα από αρκετές δοκιμασίες εγκαταλείπουν την Δανία και

⁹T. Γριτσόπουλος, *ό.π.*, σ. 41

¹⁰IEE, τ. 17 (1975), σ. 65

¹¹K. Κυριακόπουλος, *ό.π.*, σ. 33

¹²K. Λούρμπας, *Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης*, Γαστούνη 1990, σ. 20

φτάνουν τελικά στο Γούλ¹³. Ο Γκρένγκ θεώρησε σκόπιμο να μείνει κάποιες μέρες στις αγγλικές ακτές για να επισκευαστούν ορισμένες βλάβες του στόλου. Τα συγκεκριμένα πλοία τα στελέχωναν αποβατικό σώμα εξακοσίων ανδρών, εξήντα πυροβολητές και ορισμένοι αξιωματικοί του μηχανικού¹⁴. Ο Έλληνας πλοίαρχος Αντώνιος Ψαρός από την Μύκονο ήταν ενεργό μέλος του πληρώματος του στόλου και συνεργαζόταν στενά με τους αδερφούς Ορλώφ. Ορισμένοι έμπειροι ναυτικοί διασκορπίστηκαν στα ρωσικά πλοία, ύστερα από υπόδειξη του Αντώνιου Ψαρού, για να βοηθήσουν και αυτοί με τον τρόπο τους την αποστολή και να χρησιμοποιηθούν ως πλοηγοί στο Αιγαίο πέλαγος. Οι ναυτικοί αυτοί γνώριζαν είχαν τεράστια εμπειρία και γνώριζαν τα δύσκολα σημεία. Ο Αντώνιος Ψαρός συμβούλευσε ότι θα ήταν αναγκαίο να σταλούν περισσότερες ρωσικές στολές¹⁵. Όταν τα τρία ή τέσσερα πλοία της πρώτης ρώσικης μοίρας κατάφεραν και έφτασαν στην Μεσόγειο, τότε δημιουργήθηκαν αντιδράσεις θαυμασμού και αναστάτωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη¹⁶.

Τον Οκτώβριο του 1769 ο στόλος με τον ναύαρχο Σπυριδώφ κατάφερε να φτάσει στα λιμάνια της Αγγλίας με απώτερο προορισμό τη Μινόρκα. Η Μινόρκα είναι ισπανικό νησί της Μεσογείου που ανήκει στο συγκρότημα των Βαlearίδων. Το νησί αυτό είναι ιδιαίτερα φτωχό σε βλάστηση, ενώ οι παραλίες του είναι πολύ απότομες και έχει πολύ χαμηλό οροπέδιο. Ο Σπυριδώφ έμεινε στα λιμάνια της Αγγλίας αρκετές μέρες για να εφοδιαστεί με τα απαραίτητα για τον εξοπλισμό του στόλου του και να επισκευάσει ορισμένα από τα πλοία του. Εν τέλει τον Ιανουάριο του 1770 κατάφερε να φτάσει στο λιμάνι της Μινόρκα¹⁷. Στο λιμάνι της Μινόρκας συγκεντρώθηκαν στο σύνολο εννέα πλοία και τα δυο εξ αυτών ήταν για μεταφορά. Εξακόσιοι άνδρες στελέχωναν το σώμα του στόλου, εξήντα περίπου πυροβολητές και ορισμένοι αξιωματικοί του μηχανικού τομέα, αυτοί αποτελούσαν την έμπυχη δύναμη της μοίρας. Ωστόσο, στο συγκεκριμένο πλήρωμα υπήρχαν και μερικοί άνδρες οι οποίοι είχαν καταγωγή από την Ηπειρωτική Ρωσία και δεν γνώριζαν τους κινδύνους που ελλοχεύουν στη θάλασσα γιατί πρώτη φορά έβλεπαν θάλασσα. Το πλήρωμα της πρώτης μοίρας αποδεκατίστηκε λόγω ασθενειών και θανάτων¹⁸.

¹³Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 61

¹⁴Λ. Καρνάρος, *Αμαλιάδα (1821-1914)*, Αμαλιάδα 2002, σ. 8

¹⁵*ΙΕΕ*, τ.17(1975), σ. 63

¹⁶Κ. Σάθας, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, ιστορία των Ελλήνων έως την άλωση του '21, από τις νίκες του Μοροζίνι κατά των Τούρκων, το 1686, ως την Επανάσταση Ορλώφ το 1770*, Αθήνα 1990, σ. 151, τ. 3

¹⁷*ΙΕΕ*, τ.17(1975), σ. 64-65

¹⁸Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 61

Η έλευση της πρώτης μοίρας του ρώσικου στόλου καλλιέργησε τις φήμες περί συμμαχίας Αγγλίας και Ρωσίας. Μόλις πληροφορήθηκε η Γαλλία αυτές τις φήμες που κυκλοφορούσαν για τις συμμαχίες που είχαν δημιουργηθεί, προσπάθησε να προσεγγίσει τον Σουλτάνο και να του προτείνει συμμαχία. Η Γαλλία θα προχωρούσε στο επόμενο βήμα και θα σύναπτε συμμαχία με την προϋπόθεση ότι ο Σουλτάνος θα ήταν αυτός που θα την ζητούσε επίσημα¹⁹.

Ο τολμηρός και έμπειρος Σκωτσέζος αντιναύαρχος Elphinstone, ο οποίος υπηρετούσε την Ρωσία είχε αναλάβει την αρχηγία της δεύτερης μοίρας του ρωσικού στόλου. Η δεύτερη αυτή μοίρα αποτελούνταν από τρία πλοία της γραμμής, τρεις φρεγάτες και τέσσερα μεταγωγικά τα οποία είχαν μετατραπεί σε πολεμικά. Ο βασικός σκοπός της δεύτερης μοίρας ήταν να βοηθήσουν τον στόλο του Σπυριδώφ να πετύχει τον σκοπό της. Στις αρχές του Ιανουαρίου του 1770 η δεύτερη μοίρα με αρχηγό τον υποναύαρχο Elphinstone κατέπλευσε στο Πόρτσμουθ. Το Πόρτσμουθ είναι πόλη και λιμάνι στην κοσμητεία Χάμπσαϊρ της νότιας Αγγλίας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το λιμάνι αυτό βρίσκεται εκατόν τρια χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του Λονδίνου. Τα πλοία αυτά τα στελέχωναν τετρακόσιοι πενήντα άνδρες και οι διακόσιοι από αυτούς ήταν ιππείς. Ωστόσο, δεν άργησε να ακολουθήσει και τρίτη ρωσική μοίρα με επικεφαλής τον Δανό υποναύαρχο Harff, ο οποίος υπηρετούσε και αυτός τον ρωσικό στόλο²⁰.

Η συγκεκριμένη επιχείρηση είχε ξεκινήσει με μεγάλες προσδοκίες αλλά συνάντησε αρκετές δυσκολίες. Στη Μινόρκα κατάφεραν να φτάσουν τον Ιανουάριο του 1770 μόνο τέσσερα μικρά και τέσσερα μεγάλα πλοία της πρώτης μοίρας παρόλο που είχαν ξεκινήσει τα διπλάσια. Τα πλοία αυτά δεν ήταν πλήρως στελεχομένα, καθώς είχε εκδηλωθεί πανδημία στα πληρώματα. Ο Θεόδωρος Ορλώφ είχε φτάσει στη Μινόρκα και ετοίμαζε τα εφόδια ύστερα από εντολή του αδερφού του Αλέξιο. Ο Αλέξιος Ορλώφ ήταν φανερά στεναχωρημένος από την έκβαση της επιχείρησης και αποφάσισε να στείλει επιστολή στην Αικατερίνη Β΄. Στην επιστολή αυτή ανέφερε τις ελλείψεις που είχε διαπιστώσει στη ρώσικη μοίρα και τόνιζε ότι οι ναύτες δεν ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν και οι αξιωματικοί αδιαφορούσαν πλήρως²¹. Ο Θεόδωρος και ο Αλέξιος Ορλώφ έκαναν υπεράνθρωπες προσπάθειες με απώτερο στόχο να καταφέρουν παρόλες τις αντιξοότητες να οδηγήσουν τον στόλο στον τελικό

¹⁹Κ. Σάθας, ό.π., σ. 151

²⁰ΙΕΕ, τ.17 (1975) σ. 65

²¹Α. Κακούρη, *1821 η αρχή που δεν ολοκληρώθηκε, τότε και πως δημιουργήθηκε το κράτος όπου ζούμε σήμερα*, Αθήνα 2001, σ. 64

προορισμό του²². Ο Θεόδωρος Ορλώφ ήταν πεπεισμένος ότι μόλις αντιλαμβάνοντα την άφιξη του στόλου στην Πελοπόννησο και παρατηρούσαν την ρώσικη σημαία θα δίνονταν χωρίς δεύτερη σκέψη το σύνθημα για την ταυτόχρονη έναρξη της Επανάστασης σε ολόκληρο τον Ελλαδικό χώρο²³.

1.3.Ο Ρωσικός Τύπος για τα επαναστατικά γεγονότα την περίοδο 1770-1821 στην Πελοπόννησο και τα πρώτα δημοσιεύματα στη Ρωσία για τους Έλληνες

Το 1621 κάνουν την εμφάνιση τους οι πρώτες εφημερίδες στη Ρωσία με την μορφή καταγραφής ιδίωχειρων ειδήσεων, γνωστά ως «Κουράντι». Στις 16 Δεκεμβρίου του 1702 ύστερα από Διάταγμα του Απόστολου Πέτρου κυκλοφόρησε η πρώτη ρώσικη εφημερίδα «Βέντομοστι» Το πρώτη φύλλο της συγκεκριμένης εφημερίδας που κυκλοφόρησε ήταν στις 2 Ιανουαρίου του 1703. Το 1553 ανοίγει στη Μόσχα το πρώτο ρώσικο χωρίς επωνυμία τυπογραφείο.

Στις 28 Ιανουαρίου του 1704 γίνεται αναφορά στους Έλληνες χωρίς να αναφέρεται η εθνικότητα τους. Πιο συγκεκριμένα, η εφημερίδα « Βέντομοστι » αφιερώνει και αναλύει σε ένα φύλλο την επιδίωξη του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου να αναλάβει για μια ακόμη φορά την θέση του διερμηνέα και του συμβούλου στην Υψηλή Πύλη. Το δημοσίευμα αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ελπίζει ότι θα γίνει πάλι δεκτός στην θέση που κατείχε πριν αρκετό καιρό.

Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος « ο εξ απορρήτων » γεννήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου του 1641 και πέθανε στις 23 Δεκεμβρίου του 1709 στην Κωνσταντινούπολη. Υπήρξε μια από τις σπουδαιότερες μορφές της Ελλάδας. Ήταν Έλληνας εθνικιστής με ανεπτυγμένη εθνική συνείδηση, μέλος της Φιλικής Εταιρείας και εθνικός αγωνιστής.

1.4. Η μάχη στα στενά του Αγίου Αθανασίου Καρύταινας

Στις 27 Μαρτίου του 1821 πραγματοποιήθηκε η πρώτη μάχη της Επανάστασης του 1821 μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στα στενά του Αγίου Αθανασίου στην περιοχή της Καρύταινας και των χωριών Κοτυλίου και Κουρουνιού. Το Φανάρι είναι ένα μικρό χωριό δυτικά της Ανδρίτσαινας την περίοδο της Τουρκοκρατίας είχε δημιουργηθεί σε αυτό το σημείο μια τεραστίων διαστάσεων τουρκοφωλιά. Η συγκεκριμένη μάχη ήταν σώμα με σώμα, εκ του συστάδην. Ο Μοριάς μόλις κατέλαβε την Καλαμάτα είχε ξεσηκωθεί και ανυπομονούσε να ακούσει το σύνθημα.

²²Κ. Σάθας, ό.π., σ. 150

²³ΙΕΕ, τ. 17 (1975), σ. 70

Οι Τούρκοι οι οποίοι βρίσκονταν στα όρια της Πελοποννήσου όταν κηρύχθηκε η Επανάσταση κατευθύνθηκαν προς τα κάστρα για να προφυλαχθούν. Οι Λαλαίοι ήταν οι μόνοι που δεν άφησαν το Λάλα. Οι Τούρκοι του Φαναριού άφησαν πίσω τους το Φανάρι και κλείστηκαν στο κάστρο της Καρύταινας²⁴.

Ο Δημήτριος Πλαπούνας στα απομνημονεύματα του αναφέρει χαρακτηριστικά «Οι Καπεταναίοι και πρόκριτοι της Ανδριτσαίνης.. Γουρνάς και Γκούτης εκ Ζαχάς.. απεφάσισαν να ετοιμασθώσιν και επιπέσωσι εκ των νώτων κατά των απερχομένων Τούρκων Φαναριωτών. Κι επεζήτησαν στρατηγόν... επέλεξαν τον Τζανέτον Χριστόπουλο»²⁵.

Πριν από την πρώτη μάχη της Επανάστασης οι Στεμνιτσιώτες συλλαμβάνουν στις 21 Μαρτίου του 1821 τέσσερις Τούρκους στην περιοχή των Βλάχικων Καλυβίων. Οι Τούρκοι αυτοί κατευθύνονταν προς την Τρίπολη, αλλά δεν πρόλαβαν να φτάσουν στον προορισμό τους γιατί θανατώθηκαν από τους Στεμνιτσιώτες²⁶. Οι Τούρκοι μόλις αντιλήφθηκαν αυτό το περιστατικό αναστατώθηκαν και κυριεύθηκαν από τον φόβο τους. Ο Καϊμακάμης της Τριπολιτσάς έχοντας ως απώτερο στόχο να αποκεφαλίσει την Επανάσταση προσπάθησε να κοροϊδέψει τους προύχοντες της Πελοποννήσου καλώντας τους δήθεν για συνεννόηση²⁷. Ωστόσο, το σχέδιο του αποδείχθηκε άκαρπο, καθώς οι περισσότεροι το αντιλήφθηκαν και δεν πήγαν για να τον συναντήσουν. Το ορμητήριο των Τούρκων της Ολυμπίας ήταν το Φανάρι της Ανδρίτσαινας. Οι Τούρκοι δεν άργησαν να μάθουν αυτά τα περιστατικά και αποφάσισαν να λάβουν δραστικά μέτρα για να προστατευτούν²⁸.

Μετά την κατάληψη της Καλαμάτας ο Κολοκοτρώνης συγκάλεσε συμβούλιο και παρέθεσε το τρανό σχέδιο του. Πιο συγκεκριμένα ο Κολοκοτρώνης υποστήριξε ότι κρίνεται αναγκαίο να εισβάλλουν στην Τριπολιτσά και να τους αιφνιδιάσουν. Η πρόταση αυτή είχε άδοξο τέλος και δεν εισακούστηκε στο ακροατήριο, καθώς διαφώνησαν μαζί του οι οπλαρχηγοί της Μάνης και της Μεσσηνίας. Ο Στρατηλάτης πήρε στο πλευρό του διακόσιους άντρες από την Μάνη και κατευθύνθηκε προς την Αρκαδία μαζί με τον Παπαφλέσσα. Στη διαδρομή για την Αρκαδία συναντούσε πλήθος κόσμου και τον έπειθε να συμμετάσχει ενεργά στην επανάσταση. Οι άνθρωποι αυτοί τον ακολουθούσαν πιστά, έπαιρναν τα όπλα χωρίς δεύτερη σκέψη

²⁴Γ., Μαραζιώτη, ό.π., σ. 42

²⁵Γ. Πισιμίσης, *Η πολιορκία και η Άλωση του Λάλα*, Αθήνα 1988, σ. 2

²⁶Α. Φωτόπουλος, *Ιστοριογραφικά της Επανάστασης του 1821, μελέτες και κείμενα*, Πύργος 2020

²⁷Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 3

²⁸Γ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 30

και ήταν έτοιμοι να ριχθούν στο πεδίο της μάχης. Κατευθυνόμενος προς τον προορισμό του απρόσμενα πληροφορήθηκε στον κάμπο της Μεγαλόπολης την πορεία των Τούρκων Φαναριωτών και αποφάσισε να επέμβει. Στα λεγόμενα Δραγουμανέϊκα χάνια στο στενό δηλαδή του Αγίου Αθανασίου στο γεφύρι της Καρύταινας πολιόρκησε τους Τούρκους της Καρύταινας στο κάστρο της. Οι Τούρκοι πλέον δεν είχαν καμία ελπίδα διαφυγής, καθώς ήταν εγκλωβισμένοι μέσα στο κάστρο από την κόμη έως και την πύλη.

Οι Τούρκοι χτυπήθηκαν αλύπητα από τον Κολοκοτρώνη μόλις έφτασαν στα στενά του Αγίου Αθανασίου. Μια ακόμα αναπάντεχη έκπληξη περίμενε τους Τούρκους οι οποίοι προδόθηκαν και χτυπήθηκαν πισώπλατα από τους ραγιάδες τους, τους Ανδριτσαναίους και τους Ζαχαίους. Οι ώρες που ακολούθησαν ήταν εξαιρετικά δύσκολες και ψυχοφθόρες, όπως ήταν επακόλουθο οι γυναίκες έτρεχαν πανικόβλητες προσπαθώντας να προφυλάξουν τα παιδιά τους από τα χέρια των εχθρών και παράλληλα φρόντιζαν να πάρουν μαζί τους τα αφηνιασμένα ζώα τους. Ελάχιστοι μπόρεσαν να γλιτώσουν από τον Κολοκοτρώνη και τους άντρες του στο γεφύρι της Καρύταινας²⁹. Ο Κολοκοτρώνης είχε ισχυρή αντίσταση και ήταν πολύ δύσκολο να ξεπεραστεί από τους Τούρκους. Σημαντικό μέρος των Τούρκων επιχείρησε να πέσει στον Αλφειό ποταμό και να σκαρφαλώσει στο κάστρο της Καρύταινας. Η απόπειρα αυτή δεν στέφθηκε με επιτυχία γιατί ο Αλφειός είχε πολλά νερά, παρέσυρε και κατάπιε πολλούς Τούρκους³⁰. Στη λίμνη πέθανε από πνιγμό και ο Χαλούλ αγάς και από τότε μέχρι και σήμερα η λίμνη αυτή ονομάζεται « λίμνη του Χαλούλαγα ». Άλλοι θανατώθηκαν από τα βόλια των αντιπάλων και όσοι τελικά κατάφεραν να διαβούν το ποτάμι κλείστηκαν μέσα στο Κάστρο στις 27 Μαρτίου του 1821.

Ο απολογισμός της μάχης σύμφωνα με τον Δημήτριο Πλαπούντα είναι τρεις Μανιάτες νεκροί και πέντε Γορτύνιοι και Ολύμπιοι. Κάνει λόγο για είκοσι εννιά τραυματίες εκ των οποίων οι δεκατρείς ήταν Μανιάτες και δεκαέξι Ολύμπιοι και Γορτύνιοι. Οι Τούρκοι που θανατώθηκαν στο πεδίο της μάχης υπολογίζεται στους εκατόν εβδομήντα έξι και αυτοί που τραυματίστηκαν ήταν περίπου εκατόν είκοσι πέντε. Αυτοί που πνίγηκαν στον Αλφειό ποταμό ήταν γύρω στους εκατόν εξήντα. Ο Δημήτριος Πλαπούντας αναφέρει χαρακτηριστικά «... Κατά τας αλάνθαστους

²⁹Κ. Κυριακόπουλος, ό.π., σ. 158

³⁰Κ. Κυριακόπουλος, ό.π., σ. 159

πληροφορίας, τας οποίας έλαβον τότε και έπειτα από τους Φαναρίτας Τούρκους και από διάφορους αυτόπτας έλληνας...»³¹.

1.5. Η Πολιορκία του Χλεμουτσίου

Κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 η πολιορκία στο Χλεμούτσι ήταν από τις πρώτες πολεμικές επιχειρήσεις του υπόδουλου Ελληνικού πληθυσμού. Η συγκεκριμένη επιχείρηση στράφηκε κυρίως κατά αλβανικών θυλάκων ανεφοδιασμού Οθωμανών. Η Γαστούνη υπήρξε το κέντρο των Οθωμανών Μουσουλμάνων και η έδρα των Χοττομαναίων Τούρκων. Ο Γεώργιος Σισίνης ήταν πρόκριτος της Γαστούνης και μέλος της Φιλικής Εταιρείας όπως ακριβώς και ο Χαράλαμπος Βιλαέτης. Ο Γεώργιος Σισίνης χρησιμοποίησε ως σημαία τα σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας και έδωσε το σύνθημα για την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης. Στη συγκεκριμένη σημαία αναγράφεται η φράση «Ελευθερία ή Θάνατος». Υπήρξε ο βασικός εκπρόσωπος της Φιλικής Εταιρείας στην Γαστούνη αλλά και στις γύρω περιοχές³².

Μετά την κατάληψη της Καλαμάτας οι Οθωμανοί οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι στην Γαστούνη και στις γύρω περιοχές οργανώνουν τις πρώτες απόπειρες διαφυγής τους στο Λάλα. Οι απόπειρες αυτές δεν είχαν το επιθυμητό αποτέλεσμα για αυτούς, καθώς τους επιτέθηκαν οι Έλληνες και η μόνη διαφυγή τους ήταν πλέον το παλιό φρούριο στο Χλεμούτσι. Ο Γεώργιος Σισίνης και ο Χαράλαμπος Βιλαέτης υπήρξαν επικεφαλής της επιχείρησης που προσπαθούσε να κόψει τον ανεφοδιασμό των Οθωμανών που είχαν καταφύγει στο παλιό φρούριο. Η ενέργεια αυτή σηματοδότησε την έναρξη της πολιορκίας των Οθωμανών³³.

Οι πηγές χαρακτηριστικά αναφέρουν ότι «Ο Διονύσιος Διάκος μετά τινων εκ των υπολειμμάτων της τρομεράς εξόδου, έφθασεν εις τας ακτάς της Ηλείας και εις Γλαρέντζαν ένθα ενεκλείσθη εις το γρούριον Χλουμούτσιον πολιορκηθείς υπό του μετ' ολίγον καταφθάσαντος Ιμβραήμ – Πασά.

Οι εντός του φρουρίου έβλεπον ότι η πολιορκία δεν θα διήρκη επί πολύ, διότι ούτε ενίσχυσιν θα ηδύναντο να λάβουν, ούτε τροφάς, ούτε πολεμοφόδια είχαν. Η θέσις των ήτον δεινή και εσκέφησαν να επαναλάβουν έξοδον εφάμιλλον προς την ηρωϊκήν έξοδον του Μεσολογγίου. Τούτο όμως κατέστη αδύνατον, διότι ο Ιμβραήμ, υποπτευθείς τοιούτον τι, κατέστησε στενότεραν την πολιορκίαν. Ενήργει επιθέσεις

³¹Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 19

³²Θ. Λάμπρος, ό.π., σ. 113

³³Λ. Καρνάρος, ό.π., σ. 30

τομακτικές και τέλος, τοποθετήσας εις πολλά σημεία του φρουρίου, ηνάγκασε τους δυστυχείς πολιορκημένους να παραδοθούν άνευ ουδεμίας αντιστάσεως, οπότε ανέμενον πλέον τον θάνατον.

Ο Ιμβραήμ διέταξε και παρουσιάσθησαν άπαντες ενώπιον του και αντί ο απαίσιος να ευσπλαγνιχθή τα ανθρώπινα αυτά ράκη, τας ανθρώπινας αυτάς σκιάς, διέταξεν όπως την επόμενην πρωϊαν, αποκεφαλισθούν άπαντες. Οι ήρωες ήκουσαν απαθέστατα την απόφασιν του Πασά και προς ειρωνείαν δια τον επερχόμενων θάνατον επεδόθησαν εις διασκέδασιν»³⁴.

Οι Σισίνηδες και ο Χαράλαμπος Βιλαέτης αναλαμβάνουν δράση και επιτίθενται στους εχθρούς δίχως έλεος. Οι Τούρκοι αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι τα περιθώρια έχουν στενέψει και αισθάνονται τον κλοιό της πολιορκίας. Οι Έλληνες έχουν οργανωθεί άψογα, αποκρούουν όλους τους Τούρκους ακόμα και αυτούς που βρίσκονται έξω από το κάστρο και δεν έχουν προλάβει να εισέλθουν. Η συγκεκριμένη μάχη ήταν η πιο φονική και όπως αναφέρει και ο Διονύσιος Κόκκινος ο ιστορικός της Ελληνικής Επανάστασης έγινε πραγματική σφαγή των Τούρκων³⁵. Αναλυτικότερα, η μάχη αυτή ήταν η σφοδρότερη από όσες είχαν λάβει χώρα σε ολόκληρη την Πελοπόννησο. Οι Τούρκοι κατευθύνονταν στα φρούρια των γύρω περιοχών για να προστατευτούν. Ο Μιχαήλ Σισίνης συμμετείχε ενεργά στην συγκεκριμένη μάχη στο πλευρό του πατέρα του Γεωργίου Σισίνη. Οι Τούρκοι της Γαστούνης κατάλαβαν γρήγορα ότι ήταν αδύνατον να αντιμετωπίσουν χωρίς καμία βοήθεια τους Έλληνες και γι αυτό τον λόγο έστειλαν στο Λάλα έναν αγγελιοφόρο για να ζητήσει την βοήθεια των Λαλαίων Τούρκων³⁶. Οι Λαλαίοι Τούρκοι ήταν ιδιαίτερα έμπειροι και σκληροί στον πόλεμο. Ήταν οι μόνοι από τους Τούρκους που ανέλαβαν και οργάνωσαν επιθετικές και σκληρές επιχειρήσεις με άπώτερο στόχο να καταπνίξουν την Επανάσταση στον Ηλειακό χώρο.

Οι Λαλαίοι Τούρκοι μόλις πληροφορήθηκαν την κατάσταση που επικρατούσε στο κάστρο του Χλεμουτσίου, έτρεξαν χωρίς δεύτερη σκέψη να βοηθήσουν την να τραπούν σε φυγή. Ο Χαράλαμπος Βιλαέτης ο οπλαρχηγός του Πύργου έκανε πολύτιμες προσπάθειες να τους αναχαιτίσει αλλά μάταια. Το σώμα των Σισιναίων μόλις πληροφορήθηκε ότι κατέφθαναν οι Τούρκοι Λαλαίοι διαλύθηκαν δίχως δεύτερη σκέψη. Ο Μιχαήλ και ο Χρύσανθος Σισίνης μαζί με τον πατέρα τους ήταν οι

³⁴Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, Γαστούνη 2019, σ. 62

³⁵Γ. Πισιμίσης, *ό.π.*, σ. 34

³⁶Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 321

μόνοι από ολόκληρο το σώμα που έμειναν για να αντιμετωπίσουν τους Λαλαίους Τούρκους. Οι Λαλαίοι οι οποίοι είχαν καταφθάσει με ισχυρό και ετοιμοπόλεμο σώμα κατάφεραν να λύσουν την πολιορκία και φεύγοντας πήραν μαζί τους στο Λάλα τους Τούρκους της Γαστούνης³⁷.

Η Ελληνική Επανάσταση στον Ηλειακό κάμπο άρχισε να παρουσιάζει σημεία κάμψης. Ο Χαράλαμπος Βιλαέτης ο αρχηγός των όπλων της επαναστατημένης Ηλείας θανατώθηκε κοντά στη Σμύλα³⁸. Στο σημείο αυτό ξέσπασε σκληρή μάχη, όπου ο σημαιοφόρος του Χαράλαμπου Βιλαέτη πληγώθηκε και ο Σαρνανίτης θανατώθηκε. Η πλειοψηφία των ανδρών του Βιλαέτη είχε εξολοθρευτεί, δίπλα του έμειναν ελάχιστοι Τριφύλλιοι και Πύργιοι³⁹. Οι Λαλαίοι Τούρκοι δεν άργησαν να τον περικυκλώσουν και τον τραυμάτισαν στο κεφάλι. Ο Χαράλαμπος Βιλαέτης παρόλο τον τραυματισμό του δεν σταμάτησε στιγμή να μάχεται και να δίνει θάρρος τους στρατιώτες του. Το δυναμικό του Χαράλαμπου Βιλαέτη άρχισε να μειώνεται αισθητά από τα πυρά των εχθρών⁴⁰. Ορισμένοι Έλληνες οι οποίοι βρίσκονταν στο Βέχρο και στην Βολάτζα αποφάσισαν να κατευθυνθούν προς το Σμίλα για να βοηθήσουν και αυτοί με το δικό τους τρόπο στην εκστρατεία του Χαράλαμπου Βιλαέτη. Οι Έλληνες βρήκαν τις θέσεις κατειλημμένες από πλήθος Λαλαίων στο χωριό Λάνθι⁴¹. Τελικά, ο Χαράλαμπος Βιλαέτης υπέκυψε στον τραυματισμό του και έπεσε στο πεδίο της μάχης σε ηλικία μόλις σαράντα χρόνων μαζί με δυο άνδρες του. Οι Λαλαίοι Τούρκοι μόλις αντιλήφθηκαν ότι ο Χαράλαμπος Βιλαέτης έπεσε νεκρός έτρεξαν στο μέρος του και έκοψαν το κεφάλι του, το κάρφωσαν ως τρόπαιο σε ένα καμάκι και επέστρεψαν στο Λάλα⁴². Ο Χαράλαμπος Βιλαέτης άφησε πίσω του απέραντη θλίψη στον κόσμο της Ηλείας, στην οικογένεια του και στον γιό του, τον δασάρχη Δημήτριο Βιλαέτη. Οι Λαλαίοι Τούρκοι πανηγύριζαν και γλεντούσαν μέρες ολόκληρες την νίκη τους. Από την συγκεκριμένη μάχη μόνο ένας Έλληνας κατάφερε να επιζήσει, ο Μπακοδιονύσης ο οποίος είχε τραυματιστεί αρκετά σοβαρά και είχε σπάσει το πόδι του αλλά κατάφερε να κρυφτεί και να γλιτώσει τον θάνατο⁴³.

Την ίδια χρονική περίοδο έκαναν την εμφάνιση τους και οι άνδρες από την περιοχή των Επτανήσων με αρχηγούς τους Πανάδες και τους Μεταξάδες. Οι

³⁷Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 56

³⁸Α. Φραντζής, *Οι Τρυφύλλιοι Αρκαδινοί στον Αγώνα του 1821*, Κυπαρισσία 1973, σ. 147

³⁹Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 60

⁴⁰Θ. Λάμπρος, ό.π., σ. 32

⁴¹Θ. Λάμπρος, ό.π., σ. 34

⁴²Α. Φραντζής, ό.π., σ. 148

⁴³Κ. Λούρμπας, *Οι Σισινάιοι της Γαστούνης*, σ.322

Επτανήσιοι εμφανίστηκαν φορώντας ευρωπαϊκές στολές και κανόνια, μόλις τους αντίκρισαν οι Ήλαιοι θάρρος και ελπίδα τους πλημμύρισε και άρχισαν να πιστεύουν περισσότερο στον εαυτό τους. Ο πόλεμος μεταφέρθηκε στο Λάλα με την άφιξη των στρατιωτών από τα Επτάνησα⁴⁴.

1.6. Οι κοτζαμπάσηδες

Υπήρχαν Έλληνες οι οποίοι είχαν αναπτύξει σχέσεις με τους Τούρκους, συνεργάζονταν μαζί τους και ασκούσαν σε τοπικό επίπεδο τη διοίκηση των ραγιάδων αυτοί ονομάζονταν προεστοί ή προύχοντες ή κοτζαμπάσηδες. Τα θεμέλια και οι απαρχές της στοιχειοθέτησης και της συγκρότησης του κοτζαμπασισμού τοποθετούνται την εποχή της δεύτερης Βενετοκρατίας στην Πελοπόννησο (1685-1715)⁴⁵. Οι Τούρκοι φεουδάρχες του παλαιού κοινωνικό-οικονομικού σχήματος άρχισαν να αποσύρονται από το προσκήνιο και την θέση τους ανέλαβε μια ισχυρή αγροτική ολιγαρχία. Πρόκειται στην ουσία για κοινοτικούς άρχοντες, οι οποίοι κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν επικεφαλής στην επαρχία των ελληνικών χριστιανικών κοινοτήτων και αποτελούσαν την δεύτερη βαθμίδα της αυτοδιοίκησης. Οι κοτζαμπάσηδες διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο κατά την περίοδο του κινήματος των Ορλωφικών. Υπήρξαν παράγοντες οικονομικής, διοικητικής και πολιτικής δράσης κατά την περίοδο της Επανάστασης του 1821. Οι Έλληνες αυτοί ήταν εκπρόσωποι των χριστιανών και διευθετούσαν όλα τα θέματα που αφορούσαν την οθωμανική εξουσία. Οι κοτζαμπάσηδες είχαν συγκεντρώσει στα χέρια τους πολιτική εξουσία και οικονομική δύναμη και με αυτόν τον τρόπο είχαν τη δυνατότητα να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τα δρώμενα. Η μοίρα όχι μόνο της Πελοποννήσου αλλά και ολόκληρου του Ελληνισμού καθοριζόταν στην ουσία από τους προεστούς, οι οποίοι είχαν άποψη και λάμβαναν αποφάσεις για τα κρίσιμα στρατηγικά, πολιτικά, οικονομικά και γεωπολιτικά ζητήματα του ελληνισμού. Ο ελληνισμός έμεινε υπόδουλος περισσότερο από τέσσερις αιώνες και αυτό οδήγησε μερικούς Έλληνες να αναπτύξουν στενότερες σχέσεις με την Υψηλή Πύλη. Ωστόσο, ορισμένοι έγιναν δυνάστες των Ελλήνων και δεν αρκέστηκαν μόνο στην συνεργασία με τους Τούρκους⁴⁶.

⁴⁴Φ. Χρυσανθόπουλος, *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 2019, σ. 176, τ. 1

⁴⁵Α. Φωτόπουλος, *Οι Κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου κατά την δεύτερη Τουρκοκρατία (1715-1821)*, Αθήνα 2005, σ. 50

⁴⁶Θ. Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 45

Η οθωμανική διοίκηση είχε την δυνατότητα να διορίσει τους κοτζαμπάσηδες ή μπορούσαν να εκλεγούν από τους δημογέροντες των κατά τόπους χωριών. Η Αντιβασιλεία του Όθωνα το 1833 προχώρησε στην έκδοση του νόμου « περί των Δήμων » του κράτους οπότε αυτόματα καταργήθηκε αυτός ο θεσμός. Οι Δήμαρχοι πλέον ορίστηκαν ως άρχοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης πήραν την θέση των προκρίτων. Οι προεστοί αντιμετώπιζαν πολλές φορές τους ανθρώπους που δεν ήταν μορφωμένοι με υποτίμηση και προσβολές. Ο λαός οργίστηκε σε υπερβολικό βαθμό και ως αντίδραση τους ονόμασε «Χριστιανούς Τούρκους». Η ενδυμασία των κοτζαμπάσηδων ήταν ίδια με τον Τούρκων, φορούσαν τούρκικες γούνες και συμπεριφέρονταν όπως ο Τούρκικος λαός για να δώσουν έμφαση και να τονίσουν την εξουσία τους⁴⁷. Η βασική μέριμνα των κοτζαμπάσηδων ήταν να επιβάλουν την τάξη και να εισπράττουν τους φόρους. Οι κοτζαμπάσηδες είχαν τον πλήρη έλεγχο των χριστιανών αλλά και διοικητικές και οικονομικές αρμοδιότητες.

Οι κοτζαμπάσηδες γίνονταν αρκετά σκληροί απέναντι στους χριστιανούς και τους ανάγκαζαν να ζητήσουν βοήθεια και προστασία από τον Τούρκο άρχοντα. Οι χριστιανοί γεμάτοι απογοήτευση και αγανάκτηση φώναζαν « πασά μου προστάτεψε μας από τον προεστό». Οι Έλληνες προύχοντες εκμεταλλεύονταν και κακομεταχειρίζονταν σε απάνθρωπο βαθμό τους χριστιανούς και η απληστία αυτή τους είχε εξουθενώσει⁴⁸.

Η κατάσταση κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν ιδιαίτερα δύσκολη και το κλίμα που επικρατούσε ήταν ταραγμένο. Η απόκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας πλέον είχε γίνει αυτοσκοπός των Ελλήνων. Κατά την διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα εναντίον του τουρκικού ζυγού εμφανίστηκαν στο προσκήνιο δύο μεγάλες παρατάξεις. Την μια παράταξη την αποτελούσαν οι κοτζαμπάσηδες ήταν ιδιαίτερα οικονομικά επιφανείς. Όλα αυτά τα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας αλλά κυρίως κατά την διάρκεια του απελευθερωτικού Αγώνα ήταν οι επικεφαλής των ελληνικών χριστιανικών κοινοτήτων. Οι κοτζαμπάσηδες εκπροσωπούσαν τους χριστιανούς έναντι της οθωμανικής εξουσίας.

Η απέναντι παράταξη αποτελούνταν από τους στρατιωτικούς, οι οποίοι από την πρώτη στιγμή στάθηκαν στο πλευρό των Ελλήνων και τους στήριξαν στον υπέρτατο βαθμό. Οι οπλαρχηγοί ήταν επικεφαλής αυτής της παράταξης οι οποίοι από την πρώτη στιγμή παρευρέθηκαν στο πεδίο της μάχης για την απελευθέρωση του έθνους

⁴⁷Α. Φωτόπουλος, ό.π., σ. 65

⁴⁸Τ. Γριτσόπουλος, ό.π., σ. 43

και δεν δίστασαν να θυσιάσουν ακόμα και την ζωή τους. Χαρακτηριστικά ονόματα αυτών των οπλαρχηγών ήταν ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και ο Δημήτριος Ξηρός (Πανουργιάς)⁴⁹.

Την τρίτη και κατά πολύ μικρότερη παράταξη την αποτελούσαν οι δυνατοί και έμπειροι караβοκύρηδες των νησιών. Οι караβοκύρηδες αυτοί προέρχονταν από τις Σπέτσες, την Ύδρα, την Κάσο και τα Ψαρά. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για караβοκύρηδες που είχαν το δικό τους στόλο και είχαν αναπτύξει εμπορικές συναλλαγές πριν από την περίοδο της Τουρκοκρατίας⁵⁰. Κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας βρήκαν την ευκαιρία να διαθέσουν τα πλοία τους για την απελευθέρωση της πατρίδας, με απώτερο στόχο να αποκομίσουν οι ίδιοι μεταγενέστερα πολλά οικονομικά οφέλη και προνόμια.

Κατά την δεύτερη Τουρκοκρατία ένας από τους πιο σημαντικούς δημοσιονομικούς και διοικητικούς άξονες κυρίως στα όρια της Πελοποννήσου υπήρξε η τάξη των προυχόντων ή προεστών ή κοτζαμπάσηδων⁵¹.

⁴⁹Γ. Πισιμίσης, *ό.π.*, σ. 76

⁵⁰Α. Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 98

⁵¹Α. Φωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 101

Β' Κεφάλαιο

Οι Σισιναίοι της Γαστούνης

2.1. Γεώργιος Σισίνης

Ο Γεώργιος Σισίνης γεννήθηκε το 1769 στη Γαστούνη της Ηλείας και προερχόταν από πλούσια, για τα δεδομένα της εποχής και ιστορική οικογένεια γαιοκτημόνων της περιοχής με πιθανόν βενετικές ή βυζαντινές ρίζες. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας ήταν πρόκριτος της Γαστούνης και συνέβαλε καθοριστικά με την σειρά του στην επιτυχή έκβαση της Επανάστασης στην Ηλεία⁵². Ο πατέρας του ήταν ο Χρύσανθος Σισίνης, προεστός με εμπορική δραστηριότητα, ο οποίος είχε σπουδάσει ιατρική την Ιταλία και η μητέρα του ήταν η Γαλλίδα Βικτωρία. Φημολογείται ότι είχε μελετήσει και τον *Principe* του NicoloMachiavelli. Τον Οκτώβριο του 1819 μνήθηκε στην Φιλική Εταιρεία⁵³.

Ο Γεώργιος Σισίνης είχε τρεις αδερφούς τον Νικόλαο, τον Πέτρο και τον Μιχαήλ και οι τρεις αναφέρεται ότι ήταν ιατροί και έφυγαν από την ζωή πριν από την Επανάσταση. Επίσης, είχε και μια αδερφή η οποία ήταν σύζυγος του Σωτήρη Χαραλάμπη. Είχε παντρευτεί την Υακίνθη Σταθακοπούλου και είχε αποκτήσει δυο παιδιά τον Χρύσανθο και τον Μιχαήλ⁵⁴. Στο επάγγελμα ήταν πρακτικός ιατρός, αλλά διακρίθηκε για την συνεισφορά του στην κήρυξη της Επανάστασης στην Ηλεία, ως πολιτικός και ακόμα περισσότερο ως στρατιωτικός στον Αγώνα για την πολυπόθητη Ανεξαρτησία. Στα επίσημα έγγραφα της εποχής αναφέρεται ότι στο όνομα του προστίθεται και ο τίτλος του Λογοθέτη, αυτό βέβαια υποδηλώνει ότι η ιδιαίτερη προσωπικότητα του Σισίνη είχε τιμηθεί με του Λογοθέτου της Μεγάλης Εκκλησίας (Οικουμενικό Πατριαρχείο). Αδερφικός του φίλος υπήρξε για πολλά χρόνια ο Έλληνας αρχιστράτηγος και ηγετική μορφή της Επανάστασης του 1821 ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.⁵⁵

Ο Γεώργιος Σισίνης υπήρξε ανυπόστατη φύση και θυελλώδης χαρακτήρας και στον πόλεμο ήταν βίαιος. Δεν δίσταζε να κάνει επίδειξη του πλούτου που είχε συγκεντρώσει, ενώ έδειχνε αγάπη στις διασκεδάσεις. Ο Άγγλος στρατιωτικός και φιλέλληνας Stanhope υποστηρίζει ότι ο Γεώργιος Σισίνης ήταν ο άνθρωπος που

⁵²Α. Γούδας, *Βίοι Παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών*, Αθήνα 1875, σ. 43, τ. 7

⁵³Δ. Μπογδανόπουλος, *Η Φιλική Εταιρεία, το χρονικό της και ο Πρωτοφιλικός Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος*, Αθήνα 2005, σ. 45

⁵⁴Θ. Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 107

⁵⁵Θ. Λαμπρος, *ό.π.*, σ. 108

ζούσε με την πολυτέλεια και την χλιδή που ιδανικά θα ταίριαζε σε υψηλόβαθμο Οθωμανό αξιωματούχο.

Ωστόσο, αδιαμφισβήτητη ήταν η οικονομική του βοήθεια στον Αγώνα για την Ελευθερία, καθώς υπήρξε και από τους Πρωτεργάτες της Επανάστασης στην Πελοπόννησο. Η οικογένεια του Γεωργίου Σισίνη ήταν μια από τις πρώτες οικογένειες της Γαστούνης που στήριζαν με δικά τους έξοδα ένα σημαντικό μέρος του Αγώνα για ελευθερία στη Δυτική Ελλάδα. Ο Γεώργιος Σισίνης φρόντισε με δική του πρωτοβουλία και χρήματα τον ανεφοδιασμό της Πάτρας και του Μεσολογγίου⁵⁶. Το όνομα του Γεωργίου Σισίνη συμπεριλήφθη στο μητρώο του Ελληνικού Κράτους μαζί με τους σπουδαιότερους συντελεστές της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Το Ελληνικό Κράτος τίμησε με αυτόν τον τρόπο αυτόν τον οπλαρχηγό για την πολιτική και στρατιωτική του συνεισφορά. Το 1821 κατόρθωσε να υψώσει μια από τις πρώτες ελληνικές σημαίες της Επανάστασης, την σημαία αυτή την είχε σχεδιάσει ο Παλαιών Πατρών Γερμανός. Ο Γεώργιος Σισίνης απεβίωσε το 1831 στη γενέτειρά του και ετάφη πλησίον της Καθολικής Γαστούνης⁵⁷.

2.2.Χρύσανθος Σισίνης

Ο Χρύσανθος Σισίνης ήταν ο μεγαλύτερος γιος του Γεωργίου Σισίνη από την γυναίκα του Υακίνθη (Διατσέντα) Σταθάκη και αδερφός του Μιχαήλ Σισίνη. Το 1799 ο Χρύσανθος Σισίνης γεννήθηκε στην Γαστούνη Ηλείας και πέθανε στις 26 Φεβρουαρίου του 1945 στην Πάτρα. Κάποιο διάστημα βρέθηκε πρόσφυγας στην Ζάκυνθο μαζί με τα αδέρφια του και την μητέρα του, Υακίνθη. Ο Γεώργιος Τερτσέτης ο οποίος ήταν Έλληνας πολιτικός, νομικός, ποιητής, φιλόσοφος, συγγραφέας, και αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 είχε διδάξει στον νεαρό τότε Χρύσανθο Σισίνη την ιταλική και την γαλλική γλώσσα⁵⁸. Παντρεύτηκε το 1840 την Βασιλική Μπότσαρη (1818-1891), κόρη του Μάρκου Μπότσαρη. Η Βασιλική Μπότσαρη ήταν η πρωτότοκη κόρη του Μάρκου Μπότσαρη από τον δεύτερο γάμο του το 1810 με την Χρυσούλα Χρηστάκη Καλογήρου. Είχε αποκτήσει τρία παιδιά αλλά το ένα πέθανε από άγνωστα αίτια όταν ήταν ακόμη βρέφος. Τα παιδιά του ήταν ο Αριστείδης, η Αμαλία και η Βικτωρία, ενώ και η πρώτη κόρη του πέθανε και αυτή αρκετά νέα. Το 1843 γεννήθηκε η Βικτωρία και πέθανε στις 3 Νοεμβρίου του 1895. Η Βικτωρία είχε έφεση στα γράμματα και στις ξένες γλώσσες.

⁵⁶Κ. Λούρμπα, *Γαστούνη Ιστορικά αποσπάσματα*, σ. 214

⁵⁷Λ. Καρνάρος, *ό.π.*, σ. 20

⁵⁸Β. Δάβος, *Στον Πύργο και στην Ηλεία του 1821-1930*, Αθήνα 1996, σ. 30

Το 1868 παντρεύτηκε τον Αριστομένη Στυλιανού Κοντογούρη, ο οποίος είχε καταγωγή από την Πάτρα. Ο Αριστομένης Κοντογούρης ήταν δικηγόρος και το διάστημα 1879-1885 είχε εκλεχτεί βουλευτής πέντε φορές, το 1885 επί της Κυβερνήσεως του Θεόδωρου Δηλιγιάννη διορίστηκε Υπουργός Δικαιοσύνης και το διάστημα 1891-1895 ήταν Δήμαρχος της Πάτρας⁵⁹.

Ο Χρύσανθος Σισίνης ήταν αγωνιστής, το 1824 στρατηγός, το 1836 υπήρξε Συνταγματάρχης της Ελληνικής Φάλαγγας, το 1844 Υποστράτηγος, πληρεξούσιος και βουλευτής. Ο Χρύσανθος Γ. Σισίνης στήριζε και πάντα στεκόταν δίπλα στο πλευρό του πατέρα του Γεωργίου Σισίνη. Από τον πρώτο χρόνο της Ελληνικής Επανάστασης πήρε μέρος σε όλους τους αγώνες του ελληνικού λαού για την απόκτηση της Ελευθερίας. Κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου φυλακίστηκε μαζί με τον πατέρα του Γεώργιο Σισίνη στην Ύδρα για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Ήταν ιδιαίτερα ανδρείος, τολμηρός και αποφασιστικός αυτό αποδεικνύεται και από την συμμετοχή του στην μάχη του Λάλα. Ο Χρύσανθος Σισίνης πρωταγωνίστησε στην πολιορκία των Πατρών, στα γεγονότα του Φαλήρου με τον Γεώργιο Καραϊσκάκη, στην σκληρή άμυνα εναντίον των Αιγυπτίων του Ιμπραήμ, στην άμυνα και πολιορκία του Μεσολογγίου, στις ηρωικές μάχες του Πέτα και του Κομποτίου και στην εκστρατεία της Ηπείρου το 1822⁶⁰.

Πιο συγκεκριμένα, ο γενναίος και ετοιμοπόλεμος Χρύσανθος Σισίνης εμφανίστηκε στο προσκήνιο της Ελληνικής Επανάστασεως στις 11 Ιουλίου του 1824. Υπήρξε επικεφαλής των Γαστουναίων πολεμιστών της επαρχίας και άλλων μισθωτών στρατιωτών που αγωνίζονταν σκληρά για να συγκρατήσουν την επιδρομή των αδίστακτων Τούρκων από την Πάτρα προς τα εδάφη των Λεχαινών. Έπειτα, έλαβε μέρος στην πολιορκία των Πατρών, όπου διεύθυνε σώμα πεντακοσίων ανδρών⁶¹. Καθοριστικός ήταν ο ρόλος του στην επιδρομή του Ιμπραήμ, όπου αφιέρωσε όλες του τις δυνάμεις προκειμένου να προστατέψει την χώρα από τους Αιγυπτίους. Σημαντική ήταν η συμβολή του στην επιχείρηση που οργανώθηκε στην πεδιάδα των Αθηνών εναντίον του Κιουταχί. Στο στρατόπεδο της Αττικής πήγε έχοντας στο πλευρό του και άλλους Πελοποννήσιους άνδρες, με τον βαθμό του στρατηγού. Ήταν επικεφαλής του σώματος του που είχε αφετηρία την Γαστούνη και πολέμησαν

⁵⁹Θ. Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 56

⁶⁰Κ. Λούμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 304

⁶¹Ι. Πέτρωφ, *Άτλας του υπέρ Ανεξαρτησίας Ιερού των Ελλήνων Αγώνος 1821-1828*, Αθήνα 1971, σ. 218

εναντίον του Κιουτάχη με αρχηγό τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Επέστρεψε στον Μοριά συνοδευόμενος από τους άνδρες του όταν διαλύθηκε το στρατόπεδο της Αττικής. Μόλις έφτασε στον Μοριά στάθηκε δίπλα στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τον στήριξε στην προσπάθεια του και στον αγώνα του κατά του προσκυνήματος.⁶²

Αναλυτικότερα, ο Αρχιστράτηγος της Πελοποννήσου ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης βοήθησε την εκστρατεία του Γεωργίου Καραϊσκάκη στην Αττική στέλνοντας του τις πιο εκλεκτές του δυνάμεις της Πελοποννήσου. Ο Αναγνώστης Παπασταθόπουλος και ο Χρύσανθος Σισίνης μαζί με τα σώματα τους στάλθηκαν στην Αττική για να βοηθήσουν την επιχείρηση του Γεωργίου Καραϊσκάκη. Στις 21 Μαρτίου του 1827 ο Γεώργιος Καραϊσκάκης έστειλε επιστολή από το Κερατσίνι προς τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη όπου αναφέρει χαρακτηριστικά «... Φρόντισαν λοιπόν αδερφέ, όπου να καταφθάση όσον τάχος το Σισινόπουλον...». Οι αδερφοί Μιχαήλ και Χρύσανθος Σισίνης αποκαλούνταν από τους αγωνιστές του 1821 «Σισινόπουλα», διότι ήταν μικροί σε ηλικία.⁶³

Ο Διονύσιος Παπαγιαννόπουλος και ο Χρύσανθος Σισίνης από την Γαστούνη υπέγραψαν το κείμενο – έκκληση προς το Βρετανικό Έθνος για την ίδρυση αγγλικού προτεκτοράτου στον ελλαδικό χώρο. Το κείμενο αυτό επικυρώθηκε επίσημα από την Ελληνική Κυβέρνηση και συντάχθηκε από την Επιτροπή της Ζακύνθου τον Ιούλιο του 1825. Όλοι οι αγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης αναγκάστηκαν να υπογράψουν το κείμενο – έκκληση προς το Βρετανικό κράτος για χάρη της πατρίδας που κινδύνευε⁶⁴. Ο αρχιστράτηγος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο караβοκύρης Ανδρέας Μιαούλης, ο πρόκριτος Κανέλλος Δεληγιάνης και ο πολιτικός Αλέξανδρος Ζαΐμης και άλλοι κληρικοί και πολιτικοί υπέγραψαν για να απαλλαγεί η χώρα από την μάστιγα των Τούρκο- Αιγυπτίων. Αυτό ήταν μια ένδειξη εμπιστοσύνης προς την Αγγλία και ονομάστηκε « Πράξη υποταγής ». Οι αγωνιστές, οι κληρικοί και οι πολιτικοί που υπέγραψαν πήραν ένα αντίγραφο ο καθένας αυτού του κειμένου – έκκλησης προς το Βρετανικό κράτος. Το αντίγραφο με τα ονόματα όσων υπέγραψαν βρίσκεται στα χέρια μας από το αρχείο των Ρωμά.

Ο Χρύσανθος Σισίνης ήταν ακέραιος χαρακτήρας και φρόντιζε να ικανοποιήσει τις ανάγκες του λαού. Μετά την απελευθέρωση πήρε μέρος στην πολιτική ζωή της χώρας, αλλά κατάφερε να απομακρυνθεί από κομματισμούς και πολιτικές έριδες.

⁶²Γ. Τσούλιος, *Ιστορικών λεύκωμα της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήνα 1970, σ. 247, τ. 2

⁶³Κ. Λόυρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 305

⁶⁴Λ. Καρνάρος, *ό.π.*, σ 54

Σημαντική ήταν η προσφορά του στην Επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου του 1843 όπου έλαβε ενεργό μέρος. Το Σύνταγμα της Ελλάδος ψηφίστηκε το 1843 και ένα μήνα αργότερα έγιναν στη χώρα εκλογές όπου από την Γαστούνη της Ηλείας εκλέχτηκαν τρεις πληρεξούσιοι ο Νικόλαος Σισίνης, ο Χρύσανθος Σισίνης και ο Παναγιώτης Χαλκιοπούλος. Στις εκλογές του 1844 ο Χρύσανθος Σισίνης συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους. Ορισμένοι Ήλαιοι οι οποίοι παρατηρούσαν την ανοδική πορεία του Χρύσανθου Σισίνη θέλησαν να τον εξουδετερώσουν. Τον Ιούλιο του 1844 ο Χρύσανθος Σισίνης αποφάσισε να φύγει από την Αθήνα όπου βρισκόταν και να κατευθυνθεί στον Πύργο⁶⁵. Ο Χρύσανθος Σισίνης επιθυμούσε να ευχαριστήσει όλους τους Ήλειους και γι αυτό ζήτησε από τον Όθωνα δίκαιη διανομή της γης. Οι κάτοικοι της Ηλείας τον θαύμαζαν και τον αγαπούσαν, έτσι όταν αντιλήφθηκαν «τη εξ Αθηνών εις Πάτρας έλευσιν του ιερού λειψάνου της Επαναστάσεως» θέλησαν να του ετοιμάσουν θριαμβευτική είσοδο προ των ορίων της Ηλείας.

Ο άνθρωπος αυτός είχε κερδίσει τους πατριώτες του με τον ακέραιο χαρακτήρα του και την ηθική συμπεριφορά του. Οι κάτοικοι της Ηλείας αισθάνονταν μεγάλη πατριωτική και πολιτική εμπιστοσύνη, καθώς καταλάβαιναν ότι αγωνίζονταν πραγματικά για τον τόπο και την πατρίδα. Πίστευαν ότι ήταν ο μόνος πολιτικός που μπορούσε να τους εκπροσωπήσει στις εθνοσυνελεύσεις και να φροντίσει για το συμφέρον της πατρίδας⁶⁶. Το πλήθος ετοίμασε μια υποδοχή που θα ταίριαζε σε έναν πραγματικό αγωνιστή. Για την υποδοχή συγκεντρώθηκαν εξακόσιοι οπλίτες και αρκετές άμαξες. Ο κόσμος ήταν τόσο ενθουσιασμένος που δεν δίστασε να κάνει διαδρομή πέντε ωρών έως τα Λεχαινά, όπου είχαν ετοιμάσει την υποδοχή και το μεγάλο γλέντι. Τον Χρύσανθο Σισίνη συνόδευσαν άντρες, γυναίκες και παιδιά που ζητωκραύγαζαν. Από την Ανδραβίδα έως και την Γαστούνη και τα Λεχαινά ο δρόμος δεξιά και αριστερά ήταν πλημμυρισμένος από κόσμο που φώναζε συνθήματα. Ο Χρύσανθος Σισίνης έφτασε με την οικογένεια του στο πλευρό του με μια άμαξα.

Στην Ηλεία οι εκλογές έληξαν στις 19 Σεπτεμβρίου του 1844 και επικράτησε ο συνδυασμός του Χρύσανθου Σισίνη. Ωστόσο, ο Οικονομίδης ο οποίος ήταν διοικητής Πατρών και έφορος της διαλογής των ψήφων στην Ηλεία, για κάποιους λόγους που παραμένουν μέχρι και σήμερα άγνωστοι καθυστέρησε αρκετά να ενημερώσει τους υποψηφίους που πήραν την πλειοψηφία. Το γεγονός αυτό προκάλεσε θύελλα

⁶⁵Θ. Λάμπρος, ό.π., σ. 78

⁶⁶Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 170

αντιδράσεων και δημιούργησε σκηνές και στην Βουλή των Ελλήνων. Ορισμένες πηγές αναφέρουν ότι ο Οικονομίδης ο διοικητής Πατρών και έφορος της Ηλείας καθυστέρησε σκόπιμα την διαδικασία καθώς επιθυμούσε να διαπράξει νοθεία υπέρ του Βιλαέτη σε βάρος του Χρύσανθου Σισίνη. Σύμφωνα με τον συντάκτη της εφημερίδας «ΑΘΗΝΑ» η αντιπροσωπευτική επιτροπή της εκλογικής διαδικασίας στην Ηλεία δεν δέχτηκε την επίσημη κάλη η οποία δόθηκε σφραγισμένη αλλά μια ανασφάλιστη, ανυπόγραφη και ανοιχτή. Τα αποτελέσματα αυτής της κάλης ανέδειξαν βουλευτές τον Κρεστενίτη και τον Βιλαέτη σε βάρος του Σισίνη⁶⁷.

Ο Χρύσανθος Σισίνης μόλις ενημερώθηκε για τα αποτελέσματα στεναχωρήθηκε και απογοητεύτηκε από την διαφθορά που υπάρχει στην πολιτική σκηνή αλλά και στην αδικία που είχε δημιουργηθεί στο πρόσωπο του. Ο αξιοκρατικός, φιλόδοξος και γενναίος υποστράτηγος Χρύσανθος Σισίνης έμεινε άδοξα έξω από την Βουλή μιας και έπεσε θύμα της καλπονοθείας που άρχιζε σιγά σιγά να αναπτύσσεται στον Ηλειακό πολιτικό χώρο. Ο Χρύσανθος Σισίνης ευχήθηκε τα καλύτερα στην πατρίδα και αναχώρησε τον Νοέμβριο, παρόλο το αποτέλεσμα οι συμπατριώτες τους τον υποδέχτηκαν με ανοιχτές αγκάλες. Η εφημερίδα «ΑΘΗΝΑ» στάθηκε δίπλα στον Χρύσανθο Σισίνη και έγραφε για την αδικία που είχε υποστεί. Οι καλπονοθευτές ήταν και θρασεείς διότι ο Κρεστενίτης ζήτησε εμμέσως από την Βουλή να αποδοκιμάσει την συγκεκριμένη εφημερίδα για τις αποκαλύψεις που είχε κάνει για το πρόσωπο του και τις πράξεις του. Ωστόσο, η Βουλή δεν δέχτηκε το αίτημα του και το απέρριψε σιωπηλά⁶⁸.

Η κατάσταση στην πολιτική σκηνή είχε ξεφύγει και είχε λάβει άγριες διαθέσεις. Οι πολιτικοί αντίπαλοι του Χρύσανθου Σισίνη ήθελαν με κάθε τρόπο να τον εξολοθρεύσουν. Είχαν το θράσος να δηλώσουν δημόσια ότι επιθυμούσαν να αφαιρέσουν την ζωή του Χρύσανθου Σισίνη τυχαία ή προσχεδιασμένα. Απώτερος στόχος τους ήταν να στερήσουν από τον λαό το συμπονετικό, ηθικό και άξιο ίνδαλμα του. Ένα στενάχωρο και θλιβερό γεγονός βύθισε την Ηλεία στις 26 Φεβρουαρίου του 1845. Ο στρατηγός και αγωνιστής του 1821 πέθανε στην Πάτρα. Την συγκεκριμένη περίοδο υπήρχαν έντονα πολιτικά πάθη, αλόγιστη διακυβέρνηση, διαφθορά, συκοφαντία, ζήλεια και νοθεία. Η εφημερίδα «Φωνή των Επαρχιών» δημοσίευσε την νεκρολογία στο φύλο 42 στις 4 Μαρτίου του 1845⁶⁹.

⁶⁷Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 171

⁶⁸Κ. Λούρμπας, *Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης*, σ. 172

⁶⁹Λ. Καρνάρος, *ό.π.*, σ.50

Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο Χρύσανθος Σισίνης απεβίωσε στις 26 Φεβρουαρίου ύστερα από τρίμηνη ασθένεια. Άφησε πίσω του τον απαρηγόρητο αδερφό του Μιχαήλ Σισίνη, την γυναίκα του, κόρη του αγωνιστή Μάρκου Μπότσαρη και τα δυο παιδιά του. Επισημαίνεται από τον συντάκτη ότι ο Χρύσανθος Σισίνης ήταν άξιος απόγονος του Γεωργίου Σισίνη και είχε διδακτεί από μικρή ηλικία τα στοιχειώδη μαθήματα και ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει κάθε συμπεριφορά και γεγονός. Αγωνίστηκε με ανδρεία και θάρρος για την ελευθερία και την ανεξαρτησία της πατρίδας. Επισημαίνεται ότι ο Χρύσανθος Σισίνης σεβόταν τις απόψεις των πολιτικών αντιπάλων και σε καμία περίπτωση δεν είχε την διάθεση να μειώσει κανέναν. Παρόλο που οι γνώσεις του, οι τρόποι του και η ανδρεία ξεπερνούσαν τους υπόλοιπους αγωνιστές και πολιτικούς αντιπάλους. Οι κάτοικοι της Ηλείας θεωρούσαν ότι Χρύσανθος Σισίνης δεν ήταν ένας απλός στρατηγός, γι αυτούς ήταν ο σύμβουλος του και αρκετοί τον έβλεπαν σαν πατέρα τους. Έβλεπαν στο πρόσωπο του την καλοσύνη, την ηθική, το φιλότιμο και την ευγένεια που έλειπε από αρκετούς αρχηγούς και πολιτικούς⁷⁰.

Ο Χρύσανθος Σισίνης θεωρείται από πολλούς Ήλειους ο μόνος αδέκαστος διαιτητής. Οι αποφάσεις του πάντα λαμβάνονταν με γνώμονα το καλό του τόπου και των συμπολιτών του. Σε καμία περίπτωση δεν διέπραττε κάτι ανήθικο με απώτερο στόχο την επίτευξη των δικών του στόχων. Βασικό μέλημα του ήταν η απελευθέρωση του Έθνους και η ίση διανομή της γης⁷¹. Ο Χρύσανθος Σισίνης ήταν αφοσιωμένος στα καθεστώτα και αυτό προέτρεπε και όλους τους Ήλειους συμπατριώτες του. Σεβόταν τους νόμους και προχωρούσε ακολουθώντας τους.

Πλήθος κόσμου συνόδευσε τον Χρύσανθο Σισίνη στην τελευταία του κατοικία στον ιερό ναό του Αγίου Ανδρέα. Αρκετοί συγγενείς και μη έβγαλαν επικήδειο λόγο, ένας από αυτούς ήταν και ο πρωτοσύγγελος ο οποίος αναφέρθηκαν στα πλεονεκτήματα του Πελοποννήσιου Αντιστράτηγου, στις αρετές του και στο ήθος του. Με το άκουσμα του λόγου του Πρωτοσύγγελου ο κόσμος που παρευρισκόταν στην κηδεία ξέσπασε σε λυγμούς⁷².

Για τον θάνατο του Χρύσανθου Σισίνη υπάρχουν ορισμένες προφορικές διηγήσεις που αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι ο Χρύσανθος Σισίνης δολοφονήθηκε. Εντύπωση κάνει στους Πατρινούς ότι την ίδια μέρα που πέθανε ο Χρύσανθος Σισίνης, δηλαδή

⁷⁰Κ. Λούρμπας, *Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης*, σ. 173

⁷¹Θ. Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 78

⁷²Κ. Λούρμπας, *Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης*, σ. 174

στις 26 Φεβρουαρίου του 1845 δολοφονήθηκε και ένας σερβιτόρος στην πλατεία των Τριών Συμμάχων όπου συνήθιζε να πίνει τον καφέ του. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμός με κάποιες δηλώσεις των πολιτικών αντιπάλων του έκαναν τις φήμες για εσκεμμένη δολοφονία να οργιάζουν. Είχε προηγηθεί και το ζήτημα της πρωτεύουσας του νομού αλλά και η δίκαιη διανομή της γης στους φτωχούς. Οι παλατιανοί έκαναν τεράστιες προσπάθειες να τον βγάλουν από την μέση.

Η εκδοχή που έχει επικρατήσει στους κατοίκους της Γαστούνης για τον θάνατο του Χρύσανθου Σισίνη είναι ότι κάποιος τον δηλητηρίασε όταν βρισκόταν στο πλοίο που είχε φύγει από την Πάτρα και είχε προορισμό την Αθήνα. Υπάρχουν ορισμένοι ιστορικοί που αναφέρουν ότι ο θάνατος του δεν ήταν άμεσος αλλά πέρασαν τρεις μήνες. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ανθρώπων που βρίσκονταν κοντά του το τελευταίο διάστημα η υγεία του άρχισε με γοργούς ρυθμούς να εξασθενεί. Οι άνθρωποι αυτοί υποστηρίζουν ότι πρώτα κλονίστηκε η υγεία του και έπειτα επήλθε ο θάνατος του μέσα στο πλοίο που ταξίδευε. Υπάρχουν πολλές διηγήσεις σχετικά με τον θάνατο του Χρύσανθου Σισίνη και δεν διευκρινιστεί ακόμα και στις μέρες μας τι πραγματικά συνέβη και έφυγε από την ζωή. Το μόνο βέβαιο είναι ότι ο Χρύσανθος Σισίνης ήταν πολύ αγαπητός στον λαό και ο θάνατος του προκάλεσε απέραντη θλίψη⁷³.

Ο Πύργος έγινε πρωτεύουσα του νομού μετά τον θάνατο του Χρύσανθου Σισίνη. Η Γαστούνη έμεινε στάσιμη και οι κάτοικοι της έμειναν με το παράπονο ότι ο αγωνιστής τους αδικήθηκε στο έπακρον και δεν του αποδόθηκε ο παραμικρός φόρος τιμής ύστερα από τόσες θυσίες που έκανε για την Πατρίδα. Ο Χρύσανθος Σισίνης έμεινε στις ψυχές των Ελλήνων ως ένας έντιμος και ανδρείος αγωνιστής που όργωσε την Ελληνική γη πολεμώντας για την Πατρίδα.

Ο Χρύσανθος Σισίνης ενταφιάστηκε στο νεκροταφείο του Αγίου Ανδρέα Πατρών. Το 1979 ο τάφος του Χρύσανθου Σισίνη επιδιορθώθηκε από τον Δήμο Πατρέων κατόπιν σχετικού διαβήματος του Δήμαρχου της Γαστούνης Κωνσταντίνου Πεπελάση. Πάνω στον τάφο υπάρχει η επιγραφή «ΧΡΥΣΑΝΘΩ ΣΙΣΙΝΗ, ΠΡΟΜΑΧΩ ΠΑΤΡΙΔΟΣ». Η γυναίκα του Βασιική Μάρκου Μπότσαρη παντρεύτηκε πάλι τον εφέτη Χρήστο Σταματέλου Αντωνόπουλο⁷⁴.

⁷³Κ. Λούρμπας, Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης, σ. 175

⁷⁴Κ. Λούρμπας, Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης, σ. 176

2.3.Μιχαήλ Σισίνης

Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν ο μικρότερος γιός του Γεωργίου Σισίνη και της Υακίνθης Σταθακοπούλου και αδερφός του αγωνιστή Χρύσανθου Σισίνη και της Βικτωρίας Σισίνη. Γεννήθηκε το 1801 στην Γαστούνη της Ηλείας και εκεί πέρασε ήρεμα παιδικά χρόνια. Το οικογενειακό του περιβάλλον ήταν ιδιαίτερα σπουδασμένο κυρίως ο παππούς του και οι τρεις αδερφοί του πατέρα του οι οποίοι είχαν σπουδάσει Ιατρική στην Ιταλία. Ο θείος του και γιατρός Νικόλαος Σισίνης φρόντισε να μάθει στον Μιχαήλ Σισίνη τα πρώτα γράμματα. Ο ίδιος και ο αδερφός του Χρύσανθος φοίτησαν σε σχολεία της Γαστούνης και για ένα χρόνο τους έστειλαν στο μοναστήρι του Ομπλού της Αχαΐας. Ο πατέρας του, ο Γεώργιος Σισίνης μόλις αντιλήφθηκε ότι έχει έφεση στα γράμματα και στις τέχνες τον έστειλε στη Ζάκυνθο για σπουδές. Έμαθε μουσική, ζωγραφική, Ιταλικά και Γαλλικά⁷⁵.

Ο Μιχαήλ Σισίνης μιας και ήξερε να γράφει και να μιλάει τα Γαλλικά και τα Ιταλικά χρησιμοποίησε την γλωσσομάθεια του για τις ανάγκες του Αγώνα. Σε μικρή ηλικία αγάπησε την Τουρκοπούλα Αϊσέ που ήταν κόρη του Χαλήλ Αγά Χοτομάν Ζαδέ και με την οποία απέκτησε ένα εξώγαμο αγόρι. Το παιδί έλαβε το όνομα Νικόλαος και έφυγε από την ζωή σε εφηβική ηλικία. Ο Μιχαήλ δεν παντρεύτηκε την Αϊσέ, αν και την αγαπούσε πολύ λόγω των οικογενειακών αρχών και την πίστη του στα Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη. Ωστόσο, αρκετοί αγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 είχαν αγαπήσει και είχαν παντρευτεί Τουρκοπούλες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο Χατζηχρήστος, ο Κώστας Βλαχόπουλος και ο Κίτσος Τζαβέλας.

Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 και επίλεκτο στέλεχος της Ελληνικής Χωροφυλακής της Οθωνικής περιόδου. Σύζυγος του ήταν η Ταρσία, η οποία ήταν αδερφή του γενναίου οπλαρχηγού της Επανάστασης του 1821 Οδυσσέα Ανδρούτσου. Με την πρώτη σύζυγο του δεν απέκτησε παιδιά διότι πέθανε σε μικρή ηλικία. Ο Μιχαήλ παντρεύτηκε πάλι και από τον δεύτερο γάμο του απέκτησε τον Χρύσανθο Μιχαήλ Σισίνη και ένα ακόμα παιδί το οποίο πέθανε σε μικρή ηλικία⁷⁶.

Όταν ξεκίνησε η Ελληνική Επανάσταση πήρε μέρος σε αρκετές μάχες στο πλευρό του πατέρα του Γεωργίου και του αδερφού του Χρύσανθου. Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν ανήλικος και δεν ήταν σε θέση να συγκροτήσει και να διευθύνει το δικό του

⁷⁵Κ. Λούμπας, Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης, σ. 178

⁷⁶ Ι. Πέτρωφ, ό.π., σ. 218

στρατιωτικό σώμα. Ο πατέρας του Γεώργιος Σισίνης μόλις ξεκίνησε η Επανάσταση προσπάθησε να ξεγελάσει τους Τούρκους. Αναλυτικότερα, άφησε επίτηδες να φτάσει στους Τούρκους η πληροφορία ότι ετοιμαζόταν να φύγει για την Τριπολιτσά αλλά στην πραγματικότητα ο ίδιος κρύφτηκε κάποιες μέρες στην περιοχή της Μανωλάδας και από εκεί σχεδίαζε όλες τις ενέργειες του για να αντιμετωπίσει τους Τούρκους. Στην Μανωλάδα λοιπόν, σχημάτισε ισχυρό και ανδρείο σώμα τριακοσίων ανδρών στους οποίους είχε συμπεριλάβει και τους δυο γιούς του, τον Μιχαήλ και τον Χρυσάνθο. Ο Γεώργιος Σισίνης επικοινωνούσε σε καθημερινή βάση με τους οπλαρχηγούς όλων των περιοχών και ιδιαίτερα με της Αχαΐας . Τους προέτρεψε να βρίσκονται σε ετοιμότητα και να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα σε περίπτωση που οι Τούρκοι της Γαστούνης θελήσουν να κατευθυνθούν προς τα εδάφη της Πάτρας να μην διστάσουν να τους επιτεθούν και να τους χτυπήσουν αλύπητα⁷⁷.

Ωστόσο, οι Τούρκοι της Γαστούνης πληροφορήθηκαν εγκαίρως τα σχέδια και τους σκοπούς του Γεωργίου Σισίνη και οργανώθηκαν με απώτερο στόχο να διαλύσουν το σώμα που είχε δημιουργήσει χωρίς να το πετυχαίνουν. Έτσι, οι Τούρκοι της Γαστούνης επέστρεψαν για μια ακόμη φορά ηττημένοι και αφού μάζεψαν τα κινητά υπάρχοντα τους, πήραν τα γυναικόπαιδα μαζί τους και κατευθύνθηκαν ορισμένοι προς το Λάλα και οι υπόλοιποι προς τα φρούρια της Μεσσηνίας. Τα αρχειακά έγγραφα των Τούρκων τοποθετήθηκαν από τους ίδιους σε πύργο της Μάνης και κατέληξαν στο Κάϊρο.

Την ίδια στιγμή ο Χαράλαμπος Βιλαέτης, ο οπλαρχηγός του Πύργου έδωσε σκληρή μάχη με τους Τούρκους της Γαστούνης και τους έτρεψε σε φυγή. Οι Τούρκοι άλλαξαν πορεία και δεν γύρισαν προς στη Γαστούνη αλλά κλείστηκαν στο κάστρο του Χλεμουτσίου. Η συγκεκριμένη μάχη ήταν από τις σφοδρότερες μάχες που έχουν διεξαχθεί αυτή την περίοδο σε ολόκληρη την Πελοπόννησο και ήταν και το βάπτισμα του πυρός του Μιχαήλ Σισίνης. Ο θαρραλέος Μιχαήλ Σισίνης ακολουθούσε πιστά τον μεγαλύτερο του αδερφό και τον πατέρα του Γεώργιο Σισίνη σε όλες τις μάχες που έλαβαν χώρα στην Πελοπόννησο⁷⁸.

Κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου ξέφυγε την φυλάκιση σε αντίθεση με τον πατέρα του και τον αδερφό του οι οποίοι φυλακίστηκαν και οδηγήθηκαν στην Ύδρα εξαιτίας των πολιτικών πεποιθήσεων τους⁷⁹. Κατά την διάρκεια της Ελληνικής

⁷⁷Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 320

⁷⁸Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 321

⁷⁹Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 317

Επανάστασης του 1821 ο Μιχαήλ Σισίνης ξεχώρισε για το σθένος του, το θάρρος του, τις πολεμικές του δεξιότητες, την μόρφωση του, την ηθική του, τους τρόπους του και την αγάπη για την Πατρίδα του. Η Πολιτεία τον θαύμαζε και τον σεβόταν και γι αυτό τον λόγο του απένειμε το βαθμό του Αντιστράτηγου των Ατάκτων Σωμάτων. Ο Γέρος του Μοριά τον χαρακτήριζε «πολεμικόν άνδρα» για τα πολεμικά του χαρίσματα και «φίλον της τέχνης» για την αγάπη που έτρεφε για τα γράμματα και τις τέχνες. Ακόμα και ο Ιμπραήμ Πασάς σέβεται και εκτιμάει την ανδρεία, την μόρφωση και την παιδεία του. Ο Μιχαήλ Σισίνης όταν έφτασε ο Ιμπραήμ Πασάς στην Πελοπόννησο κλείστηκε στο Χλεμούτσι μαζί με χίλιους πεντακόσιους άμαχους και τριακόσιους άντρες του. Το Χλεμούτσι πολιορκήθηκε παρόλο την ηρωική άμυνα που είχαν καταβάλει ο Μιχαήλ Σισίνης αναγκάστηκε να παραδοθεί για να σώσει τα γυναικόπαιδα. Έδωσε διαταγή να τον μεταχειριστούν ως αιχμάλωτο πολέμου, όπως αρμόζει σε έναν πολεμικό άνδρα.

Ο Μιχαήλ Σισίνης αποτελεί παράδειγμα αγωνιστή και δημοσίου λειτουργού στην άσκηση των καθηκόντων του. Ξεχώριζε το ηθικό ανάστημα του, η σωστή κρίση του και η γενναιοδωρία του. Αγωνιζόταν για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας στην χώρα και στρεφόταν εναντίον των στασιαστών και των ληστών. Δεν δίσταζε να έρθει αντιμέτωπος με ανθρώπους που δρούσαν ύπουλα και παράνομα, ακόμα και με παλιούς συμπολεμιστές του στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Ορισμένοι επιβουλευόνταν την υπόσταση της Πατρίδας και τη γαλήνη του λαού. Ο Μιχαήλ Σισίνης και ο αδερφός του Χρύσανθος διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στα γεγονότα της συνταγματικής μεταβολής της 3^{ης} Σεπτεμβρίου του 1843. Αντιλαμβάνεται το περίεργο και ανήθικο του παλατιού και προσπαθεί να εξαφανίσει τις ψευτοφιλοπόλεμες και επιπόλαιες πολεμικές προπαρασκευές του 1854. Το παλάτι βιαζόταν να εξολοθρεύσει τα επαναστατικά σώματα και στρέφεται εναντίον των δυνάμεων των επαναστατών. Μόλις πληροφορείται αυτά τα γεγονότα ο Μιχαήλ Σισίνης δε δίστασε να αντιμετωπίσει ευθέως τον παντοδύναμο Καλλέργη, ο οποίος ήταν Υπουργός των Στρατιωτικών της κατοχικής Κυβέρνησης του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου⁸⁰. Ο Μιχαήλ Σισίνης ερεύνησε και έφερε στο προσκήνιο το σκοτεινό ρόλο του παλατιού στα δραματικά γεγονότα του 1854.

Ο Μιχαήλ Σισίνης γίνεται επίλεκτο στέλεχος της Ελληνικής Χωροφυλακής. Πιο συγκεκριμένα, με το Β.Δ της 20^{ης} Μαΐου / 1^{ης} Ιουνίου, που δημοσιεύθηκε το Φ.Ε.Κ

⁸⁰Κ. Λούμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 318

21 της 3^{ης} Ιουνίου του 1833, το Σώμα της Ελληνικής Χωροφυλακής συστήνεται. Ο Αρχηγός της Χωροφυλακής Φραγκίσκος Γραγιάρ ξεχώρισε τον Μιχαήλ Σισίνη. Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν ανάμεσα στους δέκα πρώτους Μοιράρχους οι οποίοι ήταν οι πιο ικανοί και άξιοι να στελεχώσουν το νεοσύστατο σώμα. Κατατάχτηκε την 15^{ην} Ιουνίου του 1833 στην Χωροφυλακή. Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν ιδιαίτερα προσεκτικός και ικανός και γι αυτό τον λόγο στις 26 Ιουνίου του 1833 έγινε διοικητής της Μοιραρχίας Αχαΐας και Ήλιδας όπου έδρα του ήταν η Πάτρα⁸¹. Η σημερινή Διοίκηση Χωροφυλακής αντιστοιχεί με την τότε Μοιραρχία. Η εδαφική αρμοδιότητα που είχαν οι τότε Μοιραρχίες ήταν οι περιφέρειες που αντιστοιχούσαν στους ανάλογους νομούς. Ο Μιχαήλ Σισίνης, ο οποίος καταγόταν από την Γαστούνη ήταν σε θέση να γνωρίζει από μικρή κιόλας ηλικία, εξαιτίας του πατέρα του και του αδερφού του, τα προβλήματα, τις ανησυχίες και τις αγωνίες της περιοχής. Λόγω των γνώσεων του για την περιοχή τοποθετήθηκε στην νευραλγική Μοιραρχία της Ήλιδας και της Αχαΐας. Ο Μιχαήλ Σισίνης είχε κερδίσει τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη των κατοίκων της περιοχής από την περίοδο του Αγώνα για την Ανεξαρτησία. Οι κάτοικοι της Γαστούνης θαύμαζαν ιδιαίτερα τον πατέρα του Μιχαήλ Σισίνη, τον Γεώργιο Σισίνη και τον αδερφό του, τον Χρυσανθο⁸².

Με την έναρξη της αποστολής του ο Μιχαήλ Σισίνης εγγυήθηκε τη σύσταση τριών Υπομοιραρχιών και έντεκα Ενωμοτιών στη περιφέρεια της Μοιραρχίας της Ήλιδας και της Αχαΐας. Η πρόταση του Μοίραρχου Μιχαήλ Σισίνη έγινε με γοργούς ρυθμούς αποδεκτή από το Αρχηγείο της Χωροφυλακής και άρχισαν να υλοποιούνται αυτά τα οποία αναφέρει στην εισήγηση του. Επίσης, το Αρχηγείο της Χωροφυλακής έδωσε διαταγή να συγκροτηθούν και να εγκατασταθούν οι υφιστάμενες υπηρεσίες της Μοιραρχίας της Ήλιδας και της Αχαΐας. Παρόλο, πολύτιμες και καθοριστικές προσπάθειες του Αρχηγείου της Χωροφυλακής οι Υπομοιραρχίες και οι Ενωμοτίες δεν εγκαταστάθηκαν σε εύλογο χρονικό διάστημα, αντιθέτως χρειάστηκε να περάσουν έξι χρόνια για να ολοκληρωθεί η εν λόγω διαδικασία. Ο Μιχαήλ Σισίνης δεν σταμάτησε να προσπαθεί να θέσει σε λειτουργία όλα αυτά τα οποία ανέφερε κατηγορηματικά στην εισήγηση του. Χρειάστηκε να αφιερώσει αρκετό προσωπικό χρόνο αλλά οι κόποι του δικαιώθηκαν την 1 Ιανουαρίου του 1834 τέθηκαν σε λειτουργία οι επτά από τις έντεκα Ενωμοτίες και οι δυο από τις τρεις Υπομοιραρχίες.

⁸¹Λ. Καρνάρος, ό.π., σ, 18

⁸²Κ. Λούμπας, ό.π., σ. 340

Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν ιδιαίτερα ενθουσιασμένος, ευχαριστημένος και ικανοποιημένος από το αποτέλεσμα που είχε πετύχει.

Το κέντρο της πρώτης Υπομοιραρχίας δεν θα ήταν άλλο από την γενέτειρα του την Γαστούνη και το δεύτερο κέντρο της Υπομοιραρχίας ήταν τα Καλάβρυτα. Στην Υπομοιραρχία που είχε εγκατασταθεί στην περιοχή της Γαστούνης υπήχθησαν οι έφιππες Ενωμοτίες Γαστούνης και Πύργου, ενώ και η πεζή Ενωμοτία του Λάλα.⁸³ Την έφιππη Ενωμοτία της Γαστούνης την αποτελούσαν δυο κλιμάκια. Το πρώτο κλιμάκιο είχε έδρα την πόλη του Μιχαήλ Σισίνη, την Γαστούνη και το άλλο την Γλαρέντζα. Ο Ενωμοτάρχης στεγαζόταν στην περιοχή της Γαστούνης, ενώ η Γλαρέντζα δεν είχε διοικητή. Δυο κλιμάκια υπήρχαν και στην πόλη του Πύργου. Ο Ενωμοτάρχης βρίσκονταν στο Πύργο, ενώ η περιοχή του Κατακόλου δεν είχε βαθμοφόρο. Υπήρχε και η Ενωμοτία του Λάλα την οποία την αποτελούσαν δυο κλιμάκια. Το πρώτο κλιμάκιο με τον Ενωμοτάρχη είχε κέντρο το Λάλα και το δεύτερο είχε έδρα την Αγία Μαρίνα. Ο Ενωμοτάρχης έδρας της Ενωμοτίας είχε την αποκλειστική ευθύνη και ο ίδιος έδινε τις διαταγές για αυτά που αφορούσαν την περιοχή επικράτησης του. Πέντε Χωροφύλακες και ένας Ενωμοτάρχης υπηρετούσαν στα κλιμάκια των Ενωμοτιών της έδρας. Αντιθέτως, στις Υπενωμοτίες δεν υπήρχε διοικητής και υπηρετούσαν μόνο πέντε Χωροφύλακες.⁸⁴

Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν ο άνθρωπος που δημιούργησε τις πρώτες Υπομοιραρχίες και Ενωμοτίες της Αχαΐας και της Ήλιδας. Όλες οι υπηρεσίες εγκαταστάθηκαν και ξεκίνησαν την λειτουργία τους έπειτα από δική του εισήγηση. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων παρατηρήθηκαν ορισμένες μεταβολές στην σύσταση των Μοιραρχιών. Αναλυτικότερα, η Υπομοιραρχίας της Γαστούνης που είχε έδρα αρχικά την Γαστούνη μεταφέρθηκε στον Πύργο. Επίσης, η ομώνυμη Ενωμοτία πλέον είχε έδρα τα Λεχαινά. Έκανε την εμφάνιση και η τρίτη Υπομοιραρχία η οποία είχε έδρα την Πάτρα. Ο αριθμός των Ενωμοτιών της Πάτρας αυξήθηκαν αισθητά και αυτό το γεγονός έκανε ιδιαίτερη εντύπωση στην τοπική κοινωνία της Πάτρας. Η Χωροφυλακή της Μοιραρχίας της Ήλιδας και της Αχαΐα λειτούργησε έως την 1^η Ιανουαρίου του 1894. Το 1894 ήταν καθοριστικό διότι σημειώθηκαν ριζικές αλλαγές στο χώρο της αστυνομίας σε ολόκληρη την Ελλάδα⁸⁵.

⁸³Λ. Καρνάρος ό.π., σ. 34

⁸⁴Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 341

⁸⁵Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 342

Επιπροσθέτως, σημαντικό επίτευγμα του Μιχαήλ Σισίνη ήταν καταδίωξη της ληστείας στην Γαστούνη που αποτελούσε μάλιστα πολλών ετών. Στην Πελοπόννησο γενικότερα δρούσαν οι αδερφοί Χονδρογιανναίοι και ο Κοντοβουνήσιος που ήταν αδίστακτοι και εξίσου επικίνδυνοι ληστές. Ο Μιχαήλ Σισίνης θέλησε να εξολοθρεύσει την μάλιστα των ληστών και γι αυτό τον λόγο συνεργάστηκε με τις δημοτικές, στρατιωτικές και διοικητικές αρχές. Τελικά, δεν άργησε να φτάσει η στιγμή που η Κεντρική και Βορειοδυτική Πελοπόννησος απαλλάχτηκε από αυτούς τους ανήθικους και έτοιμος για όλα κακοποιούς.

Στις 15 Ιανουαρίου του 1836 η Χωροφυλακή της Μοιραρχίας της Αχαΐας και της Ήλιδας με επικεφαλή τον Μιχαήλ Σισίνη κατάφερε συλλάβει στο Αίγιο τους λήσταρχους αδερφούς Χοντρογιανναίους. Οι Χοντρογιανναίοι εγκλωβίστηκαν και οδηγήθηκαν σε σύλληψη τη στιγμή που προσπαθούσαν να εισβάλουν και να κλέψουν το σπίτι ενός πλούσιου κτηματία του Λέοντα Μεσσηνέζη. Το 1835 ο Μιχαήλ Σισίνης είχε καταφέρει να εξολοθρεύσει με την βοήθεια των Μοναρχιών της Αχαΐας, της Ήλιδας, της Ηλείας και της Αρκαδίας την συμμορία του Κοντοβουνήσιου. Ο Μιχαήλ Σισίνης απάλλαξε την Ηλεία από τους ληστές και τοποθέτησε στην περιοχή μικρές στρατιωτικές δυνάμεις και με αυτό τον τρόπο χάρισε τους κατοίκους ελευθερία και ασφάλεια. Αυτό που επιτεύχθηκε εκείνη την περίοδο στην Ηλεία ήταν ιδιαίτερα σημαντικό και διαδόθηκε στο πανελλήνιο. Πλήθος ευχαριστηρίων κατέφθαναν καθημερινά από τις διοικητικές αρχές και γίνονταν ασταμάτητες απονομές ηθικών αμοιβών στα πρόσωπα της Χωροφυλακής που συμμετείχαν ενεργά και διακρίθηκαν για το ήθος τους και τον επαγγελματισμό τους κατά την δίωξη των ληστών και φυσικά στον συντονισμό της εν λόγω επιχείρησης τον Μιχαήλ Σισίνη⁸⁶.

Ο ηθικός χαρακτήρας του και οι ικανότητες του Μιχαήλ Σισίνη δεν άργησαν να διαδοθούν στο πανελλήνιο. Το 1837 πήρε μετάθεση από την Πάτρα στη Μοναρχία των Κυκλάδων ως Διοικητής που είχε έδρα την Ερμούπολη της Σύρου. Την συγκεκριμένη περίοδο η Ερμούπολη αποτελούσε το πρώτο λιμάνι τη χώρας μιας και το λιμάνι του Πειραιά αναπτύσσονταν με αργούς ρυθμούς. Η Ερμούπολη της Σύρου παρουσίαζε πνευματική και οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, εμφανή είναι και τα δείγματα της παρανομίας, της απάτης, του λαθρεμπορίου, της αισχροκέρδειας και της προπαγάνδας. Οι αξίες και η ηθική του Μιχαήλ Σισίνη κέρδισαν την εμπιστοσύνη των κατοίκων της Σύρου. Υπηρέτησε στην Μοιραρχία των Κυκλάδων περίπου έξι

⁸⁶Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης* σ. 343-344

χρόνια και τον Φεβρουάριο του 1843 έλαβε τον βαθμό του Ταγματάρχη της Χωροφυλακής. Ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν άξιος στην δουλειά του, δίκαιος και ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει κάθε είδους πρόβλημα που τυχόν δημιουργούνταν. Τα χρόνια πέρασαν γρήγορα και τον Μάιο του 1843 πήρε μετάθεση στη Μοιραρχία της Εύβοιας η οποία είχε έδρα τη Χαλκίδα και έφυγε από Μοιραρχία των Κυκλάδων που είχε έδρα την Ερμούπολη της Σύρου.

2.4.Οικία Σισίνη

Σε κεντρικό σημείο της πόλης της Γαστούνης υπάρχει η περιβόητη και πολυσυζητημένη Οικία Σισίνη. Η υπάρχουσα οικία ανήκει στον Δήμο και αναπαλαιώθηκε το 2005. Αρχικά, το συγκεκριμένο αρχοντικό ανήκε στην οικογένεια του Πανάγου Σισίνη, αργότερα στον Ιωάννη Σισίνη, συγγενικής και παράλληλης της οικογένειας του άρχοντα της Γαστούνης του Γεωργίου Χρύσανθου Σισίνη. Η Οικία Σισίνη βρίσκεται επί της Οδού Γεωργίου Σισίνη και στέγασε από την προεπαναστατική περίοδο μέχρι και τον 20^ο αιώνα την οικογένεια του Σισίνη.

Το αρχοντικό είχε παραμεληθεί πλήρως μετά τον θάνατο της Βικτωρίας Ν. Σισίνη και αφού με την Ε.Π.Α. χαρακτηρίστηκε διατηρητέο μνημείο αγοράστηκε από τον Δήμο της Γαστούνης⁸⁷. Κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου ο χώρος αυτός είχε δοθεί για τις υπηρεσίες του Δημαρχείου της Ήλιδος. Ο Δήμος Πηνειού πλέον χρησιμοποιεί την Οικία Σισίνη για τις δικές του ανάγκες. Το αρχοντικό αυτό ανακαινίστηκε πλήρως, πριν παραχωρηθεί στο Δήμο Πηνειού.

Ωστόσο, δίπλα από αυτό το αρχοντικό που σώθηκε και παραχωρήθηκε στον Δήμο της Γαστούνης υπήρχε και ένα άλλο μεγαλύτερων διαστάσεων, περίτεχνα διακοσμημένο και επιπλωμένο και εικάζεται ότι αυτό ήταν το κύριο αρχοντικό της οικογένειας Σισίνη. Ο Χρύσανθος Παναγιώτου Σισίνης, ο οποίος ήταν εγγονός του Ιωάννη Σισίνη από τον γιό του Παναγιώτη αποφάσισε να πουλήσει στον φημισμένο απέναντι χώρο, όπου έχει χτιστεί εκεί ο καινούργιος ναός του Αγίου Νικολάου της Γαστούνης. Ο Ιωάννη Γ. Θεοδωρόπουλος είχε τρεις κόρες, την Άννα, την Αριστέα και την Μαριγώ. Το συγκεκριμένο αρχοντικό το έδωσε προίκα στην πρωτότοκη κόρη του Άννα, η οποία είχε παντρευτεί τον Γεώργιο Παπαντωνίου. Το 1965 το σπίτι κατεδαφίστηκε λόγω της ρημοτομίας. Η Αριστέα σύζυγος του Σπύρου Σπανόπουλου

⁸⁷Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 23

και η Μαριγώ του Σπύρου Γιαννακόπουλου αντίστοιχα πήραν προίκα τον απέναντι χώρο όπου έχει χτιστεί ο ιερός ναός του Αγίου Νικολάου⁸⁸.

Στην οδό Γ. Μανουρά ήταν το αρχοντικό της οικογένειας του Άρχοντα της Ήλιδος του Γεωργίου Χρύσανθου Σισίνη. Η οικογένεια του Ιωάννη Μαρινόπουλου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα το αγόρασε από κάποιους κληρονόμους οι οποίοι είχαν φύγει από την Γαστούνη. Η πώληση έλαβε χώρα στην Αθήνα σε γνωστό συμβολαιογράφο των Αθηνών από τον Υποστράτηγο Χρύσανθο Μιχαήλ Σισίνη, ως νόμιμο κληρονόμο του Μιχαήλ Γ. Σισίνη και τον ακόλουθο του Υπουργείου Εξωτερικών Βασίλειο Αλ. Δεμερτζή, ως κληρονόμο του Χρύσανθου Γ. Σισίνη. Ο χώρος αυτός ήταν ιδιαίτερα σημαντικός, διότι για κάποιο χρονικό διάστημα αποτέλεσε το Διοικητήριο της Ηλείας. Η συγκεκριμένη οικία δεν είχε διασωθεί πλήρως, μόνο ένα μικρό τμήμα της.

2.5. Η προτομή του Γεωργίου Σισίνη

Πέρασαν αρκετά χρόνια που η Επιτροπή αμοιβών και εκδουλεύσεων των Αγωνιστών>> αποφάσισε να κατατάξει τον Γεώργιο Σισίνη στο «τιμητικό Μητρώο των Πολιτικών Αγωνιστών» και στην πρώτη κιάλας κατάταξη με αριθμό δεκαεπτά. Η εν λόγω εγγραφή άργησε σε υπερβολικό βαθμό και όταν έγινε δεν ήταν στη ζωή ούτε τα παιδιά του. Ο Γ. Δημακόπουλος αναφέρει γεμάτος λύπη ότι δεν κατασκευάστηκε κανένα αναμνηστικό μετάλλιο που να φέρει την εικόνα του Γεωργίου Σισίνη με αφορμή την μεγάλη εθνική επέτειο. Γράφει χαρακτηριστικά ότι είχαν κατασκευαστεί μετάλλια αρκετές φορές για άλλους αγωνιστές και οπλαρχηγούς της Επανάστασης. Επιπροσθέτως, επισημαίνει ότι στη Λεωφόρο των Ηρώων στο Πεδίον του Άρεως που αποτελεί μνημειακό σύνολο με είκοσι ένα μαρμάρινες προτομές της Επανάστασης, τοποθετημένες στον χώρο σταδιακά, από το 193 έως το 2005 δεν περιλαμβάνεται εκείνη του Γεωργίου Σισίνη. Το αρχικό σύνολο είχε συμπεριλάβει μόλις δέκα έξι αγωνιστές της Επανάστασης. Το 1934 όταν ήταν πρωθυπουργός ο Παναγής Τσαλδάρης το μνημειακό αυτό σύνολο ανατέθηκε σε μέλη του Σωματείου των Ελλήνων Γλυπτών. Το χρηματικό ποσό καλύφθηκε από την ελληνικό λαό και από την ελληνική κυβέρνηση. Στα πλαίσια του εορτασμού της εθνικής επετείου έγιναν και τα αποκαλυπτήρια του μνημειακού συνόλου στις 24 Μαρτίου του 1937. Αργότερα, το 1956 με πρωτοβουλία των εθνοτοπικών συλλογών προστέθηκαν στον χώρο άλλες πέντε προτομές σημαντικών και αξιόλογων ανδρών της εποχής⁸⁹.

⁸⁸Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 25

⁸⁹Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 265

Ο Δήμαρχος της Γαστούνης Κώστας Λούρμπας και ο Σύνδεσμος Γαστουναίων της Αθήνας ανέλαβαν όλα τα έξοδα και διεκπεραίωσαν όλες τις εκκρεμότητες που αφορούσαν την προτομή του Γεωργίου Σισίνη. Επί της πλατείας του Αγίου Νικολάου και στην ακριβώς απέναντι πλευρά από την Οικία Σισίνη είχε τοποθετηθεί η προτομή του Γεωργίου Σισίνη. Στις 3 Μαΐου 1987 αποκαλύφθηκε η προτομή του Γεωργίου Σισίνη στο κέντρο της πόλης. Ο Παναγιώτης Σαλαμαλίκης ο οποίος ήταν Αντιπρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων ανέλαβε να κάνει τα αποκαλυπτήρια της προτομής. Σημαντικές προσωπικότητες, πολιτικών, αρχών και απογόνων της οικογένειας Σισίνη αλλά και πλήθος κόσμου παρερεύθησαν στην τελετή για να αποδώσουν φόρο τιμής σε αυτόν τον εξέχοντα οπλαρχηγό. Δεν επιλέχθηκε τυχαία αυτή η μέρα για να γίνουν τα αποκαλυπτήρια, η μέρα αυτή ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθώς συμπληρώνονταν 156 χρόνια από το θάνατο του. Τα Ελληνικά Ταχυδρομεία κυκλοφόρησαν ειδική σφραγίδα με την προτομή του Γεωργίου Σισίνη. Στο κέντρο της σφραγίδα υπήρχε η προτομή του Γεωργίου Σισίνη και την εικόνα συμπλήρωνε η φράση « Γεώργιος Σισίνης – 156 χρόνια από τον θάνατο του – Γαστούνη 3/5/1987 ». Εντυπωσιακή ήταν η προσέλευση των ανθρώπων που θέλησαν να σφραγίσουν τα βιβλία τους και να κρατήσουν την σφραγίδα στο αρχείο τους.

Η εφημερίδα « ΓΑΣΤΟΥΝΗ » του Συνδέσμου Γαστουναίων της Αθήνας κάλυψε το γεγονός και αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο Ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Πρόεδρος της Εταιρείας Ηλειακών Μελετών με καταγωγή από την Ηλεία Κωνσταντίνος Ηλιόπουλος και ο Υφηγητής – Ιστορικός Γεώργιος Δημακόπουλος συνέβαλαν καθοριστικά σε αυτή την προσπάθεια. Ο Γεώργιος Δημακόπουλος ασχολήθηκε εξονυχιστικά με την ζωή, το γενεαλογικό δέντρο και το έργο του « Άρχοντας της Γαστούνης » Γεωργίου Σισίνη στο βιβλίο του. Επίσης, ο βουλευτής της Ηλείας Βασίλης Παπαδόπουλος βοήθησε να ολοκληρωθεί αυτή η πρωτοβουλία.

Ο γλύπτης και αρχιτέκτονας Κωνσταντίνος Ριζόπουλος του οποίου η σύζυγος ήταν από την Γαστούνη φιλοτέχνησε την προτομή του Γεωργίου Σισίνη. Ο Σύνδεσμος Γαστουναίων της Γαστούνης πρότεινε στον Δήμαρχο της Γαστούνης Κώστα Λούρμπα να διοργανώσει ο ίδιος προσωπικά την εκδήλωση των αποκαλυπτηρίων. Ο Κώστας Λούρμπας αποδέχθηκε την πρόσκληση χωρίς δεύτερη σκέψη. Στην τελετή παραβρέθηκαν πολλοί επίσημοι προσκεκλημένοι αλλά και οι συγγενείς του Γεωργίου Σισίνη, οι οποίοι παρόλο που ήταν μεγάλοι σε ηλικία και είχαν επιβαρυσμένη υγεία κατάφεραν και έφτασαν στην Γαστούνη. Ο Σεβ.

Μητροπολίτης Ηλείας Γερμανός και αρκετοί ιερείς της περιοχής έκαναν την επιμνημόσυνη δέηση. Μετά τα αποκαλυπτήρια της προτομής ακολούθησε η κατάθεση στεφάνων και η ομιλία του Αντιπροέδρου της Βουλής των Ελλήνων Παναγιώτη Σαλαμαλίκη και του Δημάρχου της Γαστούνης του Κώστα Λούρμπα⁹⁰. Ο Δήμαρχος της Γαστούνης Κώστας Λούρμπας ανέφερε στην ομιλία του τα εξής: « Η Γαστούνη αποδίδει τον ελάχιστο φόρο τιμής στο μεγάλο τέκνο της, το Γεώργιο Σισίνη, με πρωτοβουλία τους Συνδέσμου Γαστουναίων της Αθήνας Η ΑΡΧΑΙΑ ΗΛΙΣ. Τιμούμε σήμερα τον Πρωτεργάτη της Εθνεγερσίας του 1821, τον στρατιωτικό και πολιτικό, τον πραγματικό Άρχοντα της Γαστούνης, Γεώργιο Σισίνη». Ο Δήμαρχος της πόλης ευχαρίστησε προσωπικά τον Σύνδεσμο Γαστουναίων Αθήνας για την πρωτοβουλία τους. Στη συνέχεια ευχαρίστησε την Αρχαιολογική Εταιρεία, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, την Εταιρεία Ηλειακών Μελετών, τον καθηγητή Γεώργιο Δημακόπουλο, τον Υποστράτηγο της Χωροφυλακής και φιλόλογο Ναπολέοντα Δοκανάρη, τον αείμνηστο Ντίνο Ψυχογιό, τον Ιστορικό και λογοτέχνη Βύρωνα Δάβο, τον Γεώργιο Μαραζιώτη και τον καθένα ξεχωριστά που ασχολήθηκε με την ιστορία της Γαστούνης και το έργο του Γεωργίου Σισίνη.

Έκλεισε την ομιλία του με τον εξής χαιρετισμό: «Γεώργιε Σισίνη, σήμερα την 3^η Μαΐου του 1987, εμείς οι κάτοικοι της Γαστούνης αισθανόμαστε υπερήφανοι και την ψυχή μας πλημμυρίζει η ευγνωμοσύνη, γιατί είμαστε απόγονοι σου και ορθώνουμε το άγαλμα σου εδώ, στο προαύλιο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, που βρίσκεται στο κέντρο της Γαστούνης, για να μας φέρνει στην μνήμη σε εμάς αλλά και σε κάθε διαβάτη ότι εσύ, ο Μεγάλος Ήλιος, μαζί με τα παιδιά σου Χρύσανθο και Μιχαήλ, τον συγγενή σας Ιωάννη Σισίνη και τους άλλους συναγωνιστές σου του 1821, αγωνιστήκατε για να ανθίσει το δέντρο της Ελευθερίας»⁹¹.

Στη συνέχεια ακολούθησε η ομιλία του Σταμάτη Μωραΐτη ο οποίος είναι Πρόεδρος του Συνδέσμου Γαστουναίων Αθηνών. Έπειτα, η δημοτική φιλαρμονική αντέκρουσε την Εθνικό Ύμνο. Μετά τον Εθνικό Ύμνο ακολούθησε η τήρηση ενός λεπτού σιγής και η κατάθεση των στεφάνων. Σημαντικά πρόσωπα κατέθεσαν στεφάνια προς τιμή του Γεωργίου Σισίνη όχι μόνο από την επικράτεια της Ηλείας όπως: η Νομάρχης της Ηλείας η Αλέκα Μακρογιαννάκη, ο Αντιπρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων ο Παναγιώτης Σαλαμαλίκης εκ μέρους του Προέδρου της Βουλής Γιάννη Αλευρά, η ΕΛ.ΑΣ μέσω του Υποδιευθυντή του Αστυνομικού Τμήματος Δ.

⁹⁰Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 266

⁹¹Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 268

Παξινού, ο Δήμαρχος της Γαστούνης Κώστας Λούρμπας, ο Πρόεδρος του Συνδέσμου των Γαστουναίων της Αθήνας η «ΑΡΧΑΙΑ ΗΛΙΣ» Σταμάτης Μωραϊτής, ο Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας και καθηγητής Αθανάσιος Κανελλόπουλος, εκ μέρους του Υ. Ε. Ν. Στάθη Αλεξανδρή ο Γ. Γ. Βασίλης Παπαδόπουλος, η Γραμματέας της ΠΑ. Σ. Ε. Σ. Η. και δικηγόρος Γιώτα Σταθοπούλου, ο μαθητής Γιάννης Ντόντης που εκπροσώπησε τους μαθητές της Γαστούνης, ο Πρόεδρος του Εμπορικού Συλλόγου της Γαστούνης και Δήμαρχος Αθηναίων Δημήτρης Μπέης, οι συγγενείς του Γεωργίου Σισίνη οι οικογένειες της Ελένης Ξανθοπούλου – Σισίνη, ο Νικόλαος Σισίνης και της Ονωρίνας Πατρικαράκου – Σισίνη, ο Πρόεδρος του Παραρτήματος των Αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης και δικηγόρος ο Κωνσταντίνος Ψαρρός και ο Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου της Γαστούνης «Η ΑΡΧΑΙΑ ΗΛΙΣ» ο Ανδρέας Λάλας. Ο Κωνσταντίνος Λαζαράκης, ο Καθηγητής του Πολυτεχνείου Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος, ο βουλευτής Β. Κοντογιαννόπουλος ο οποίος βρισκόταν εκείνη την περίοδο στο Παρίσι έστειλαν τις θερμές τους ευχαριστίες σε όλους τους φορείς και τους ανθρώπους που συνέβαλλαν και βοήθησαν ο καθένας με τον δικό του τρόπο στην επίτευξη του στόχου.

Πλήθος συμπατριωτών έφτασε στο σημείο για να τιμήσει την προσφορά και τον πατριωτισμό του Γεωργίου Σισίνη. Παρόλο που η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε τον Μάιο που το μεγαλύτερο ποσοστό των αγροτών δουλεύει στα κτήματα τους. Όταν ολοκληρώθηκαν οι ομιλίες, η επιμνημόσυνη δέηση και η κατάθεση των στεφάνων ακολούθησε δεξίωση από τον Δήμαρχο στο Δημαρχείο. Στην εκδήλωση ανακοινώθηκαν και τα ονόματα των μαθητών που είχαν κάνει τις καλύτερες εργασίες για τον οπλαρχηγό Γεώργιο Σισίνη. Οι εργασίες αυτές αξιολογήθηκαν από την αρμόδια επιτροπή και στους μαθητές δόθηκαν χρηματικά ποσά και τιμητικά διπλώματα⁹².

Στην πλατεία της Γαστούνης του Δήμου Πηνειού δεσπόζει το άγαλμα του Γεωργίου Σισίνη. Μετά τον θάνατο του Γεωργίου Σισίνη ως ένδειξη τιμής στο πρόσωπο αυτού του σπουδαίου αγωνιστή και Ήλειου Ήρωα του 1821 δόθηκε το όνομα του σε κεντρικούς δρόμους του Πύργου, της Γαστούνης, της Αμαλιάδας και του Βαρθολομιού. Πιο συγκεκριμένα, στην πόλη του Πύργου η οδός Γεωργίου Σισίνη είναι η πρώτη κάθετη της Οδού Ερμού και τέμνει τόσο την Οδό Αχόλου όσο και την Οδό Κρεσταινίτη στο ιστορικό εμπορικό κέντρο της πόλης. Η Οδό Σισίνη είναι

⁹²Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 267

παράλληλη των οδών Χαράλαμπου Βιλαέτη, Γεωργίου Καραϊσκάκη και Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Επιπροσθέτως, θα αποτελούσε τεράστια παράλειψη να μην αναφερθεί ότι και στην Γαστούνη ο κεντρικός και πολυσύχναστος δρόμος της πόλης έχει το όνομα του Γεωργίου Σισίνη. Στην ουσία το μέρος της Παλαιάς Εθνικής Οδού το οποίο διασχίζει το μεγαλύτερο μέρος της πόλης, από τη νότια είσοδο της μέχρι και την έξοδο που οδηγεί προς τα Καβάσιλα. Επίσης, στην πόλη της Αμαλιάδας παράλληλη της Οδού Αρχαίας Ήλιδας που ξεκινά από την Πλατεία Μπελογιάννη και οδηγεί βόρεια της πόλης βρίσκεται η Οδός Σισίνη. Η κεντρική οδός του Βαρθολομιού φέρει και αυτή το όνομα του Γεωργίου Σισίνη.

2.6.Ο Τάφος του Γεωργίου Σισίνη

Στον Ιερό Ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Καθολικής στην πόλη της Γαστούνης ενταφιάστηκε ο πρόκριτος και πρωτεργάτης της Επανάστασης του 1821, ο Γεώργιος Σισίνης. Τάφηκε «τιμής ένεκεν» πιθανόν κάτω από την Αγία Τράπεζα της συγκεκριμένης εκκλησίας είτε σε κάποιο άλλο σημείο του Ιερού Ναού. Δίπλα του ενταφιάστηκε και η πολυαγαπημένη του δεύτερη γυναίκα του Αναστασία, ο δευτερότοκος γιός του Μιχαήλ, η γυναίκα του Κλεοπάτρα Σιδέρη και η κόρη τους Υακίνθη⁹³. Δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για την ταφή του Γεωργίου Σισίνη και της οικογένειάς του, ελάχιστες πληροφορίες αντλούμε από την διαθήκη του εγγονού του υποστράτηγου Χρύσανθου Μιχ. Σισίνη. Στις 10 Απριλίου του 1932 η διαθήκη του Χρύσανθου Μιχ. Σισίνη συντάχθηκε ιδιογράφως στο σπίτι του στην Λεωφόρο Συγγρού 19. Δημοσιεύτηκε με την 7680 απόφαση στις 6 Οκτωβρίου του 1933 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

Ο Γεώργιος Νικ. Σισίνης (1862-1933) που ήταν το 1906 Δήμαρχος της Ήλιδας συντόνισε τις εργασίες αποχέτευσης και αποστράγγισης που έλαβαν χώρα στον Ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Καθολικής στη Γαστούνη. Οι εργασίες αυτές πραγματοποιήθηκαν για να προστατέψουν τον Ναό από τις πλημμύρες του ποταμού. Επιπλέον, συντηρήθηκε και ο Ιερός Ναός διότι παρουσίαζε ορισμένα στατικά προβλήματα που κρίνονταν αναγκαίο να αποκατασταθούν. Εξαιτίας της συντήρησης τα οστά της οικογένειάς Σισίνη συγκεντρώθηκαν προσεκτικά και τοποθετήθηκαν σε συγκεκριμένο σημείο του δαπέδου που επισκεύαζαν, δίπλα από το δεξί ψαλτήρι και πριν από την δεξιά πόρτα του Ιερού.

⁹³ Λ. Καρνάρος, ό.π., σ. 34

Αργότερα, το 1993 επισκευάστηκε για μια ακόμη φορά το δάπεδο και ήρθαν στην επιφάνεια τα οστά των μελών της οικογένειας Σισίνη όπου μεταφέρθηκαν σε έναν τάφο στο Κοιμητήριο της Γαστούνης με εντολή του Ιερέα Φωτίου Δέρβου. Ο Δήμαρχος Γαστούνης Κώστας Λούρμπας το 2006 τοποθέτησε στο προαύλιο του Ναού ειδική στήλη, προς τιμήν αυτής της οικογένειας και πήρε τα λείψανα από τον τάφο του Χρύσανθου Γ. Σισίνη από το Κοιμητήριο της Πάτρας⁹⁴.

⁹⁴Κ. Λούρμπας, *ό.π.*, σ. 263

Γ' Κεφάλαιο

Η πολιτική και αγωνιστική δράση του Γεωργίου Σισίνη του Αρχοντα της Γαστούνης

3.1.Ο Γεώργιος Σισίνης ως πολιτικό πρόσωπο και η προσφορά του στον Αγώνα για την Απελευθέρωση

Ο Γεώργιος Σισίνης ήταν πρωτεργάτης της Εθνεγερσίας του 1821, στρατηγός και Πρόεδρος των τριών Εθνοσυνελεύσεων. Αναλυτικότερα, υπήρξε σπουδαίος πολιτικός και διετέλεσε πληρεξούσιος της Ηλείας στην Β' και πρόεδρος της Γ' και Δ' εθνοσυνελεύσεων. Το 1829 έλαβε το αξίωμα του προέδρου της Γερουσίας. Ο Γεώργιος Σισίνης και ο γιός του Χρύσανθος Σισίνης δεν δίσταζαν να εκφράζουν και να υποστηρίζουν μέχρι τελευταία στιγμή τις πολιτικές του πεποιθήσεις. Ωστόσο, αυτό αποδείχθηκε μοιραίο καθώς φυλακίστηκε μαζί με τον γιό του στην Ύδρα για αυτές τους τις αντιλήψεις. Αυτό το συμβάν δεν στάθηκε εμπόδιο μετά την αποφυλάκιση τους να συνεχίσουν ακάθεκτοι την πορεία και το έργο τους στις πολεμικές επιχειρήσεις τις οποίες που ηγούνταν⁹⁵.

Πιο συγκεκριμένα, ο Γεώργιος Σισίνης μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1819. Πριν το ξέσπασμα της Επανάστασης οι Τούρκοι τον κάλεσαν για να συζητήσουν στην Τρίπολη αλλά ύστερα από υπόδειξη του Παλαιών Πατρών Γερμανού, παρίστανε τον άρρωστο και δεν πήγε. Ήταν ο άνθρωπος που κήρυξε την Επανάσταση το 1821 στην Ηλεία και βοήθησε σημαντικά τον αγώνα. Θεωρείται ως ένας από τους σπουδαιότερους τροφοδότες των επαναστατικών σωμάτων της Πελοποννήσου. Στον στρατιωτικό αγώνα διακρίθηκε κυρίως στις μάχες της Πάτρας, του Λάλα και του Χλεμουτσίου. Παρέμεινε για αρκετά χρόνια ο πολιτικός και ο στρατιωτικός ηγέτης της επαρχίας. Διετέλεσε βουλευτής Πελοποννήσου στο Α' Βουλευτικό (1822), αλλά κατά τη διάρκεια της θητείας του απουσίασε για μεγάλα διαστήματα από την έδρα της Διοίκησης ασχολούμενος με τη διευθέτηση πολιτικών και στρατιωτικών ζητημάτων. Λίγο αργότερα, έλαβε μέρος και στην Β' Εθνοσυνέλευση (1823), η οποία τον διόρισε στην επιτροπή για τη θεώρηση «υποθετικού λογαριασμού» (προϋπολογισμού)⁹⁶. Το 1825 συνελήφθη μαζί με τον γιο του, Χρύσανθο, τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και άλλους Πελοποννήσιους αρχηγούς και φυλακίστηκαν για

⁹⁵Κ. Λούρμπας, *Ιστορικά αποσπάσματα της Γαστούνης*, σ.168

⁹⁶Ν. Νικολούτσος, *Βουλευτικές εκλογές στις επαρχίες Ηλείας και Ολυμπίας (1843-1909)*, Αθήνα 2022, σ. 312

τις πολιτικές τους πεποιθήσεις στην Ύδρα. Την Άνοιξη του ίδιου χρόνου αποφυλακίστηκαν και συνέχισαν τις πολεμικές τους επιχειρήσεις.

Αργότερα, ο Γεώργιος Σισίνης έλαβε μέρος στην Γ΄ Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο (1826) και στις 12 Απριλίου 1826 εξελέγη μέλος της Διοικητικής Επιτροπής. Την επόμενη χρονιά έλαβε μέρος στη Γ΄ Εθνοσυνέλευση στην Τροιζήνα (1827), όπου εξελέγη πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης, ενώ νωρίτερα είχε συμμετάσχει στη Συνέλευση της Ερμιόνης (1827). Πρόεδρος διετέλεσε επίσης στη Δ΄ Εθνοσυνέλευση το 1829. Τον ίδιο χρόνο διορίστηκε γερουσιαστής από τον Ιωάννη Καποδίστρια και ανέλαβε την προεδρία του Σώματος, αξίωμα που διατήρησε για δύο τετραμηνίες.

Ο Γεώργιος Σισίνης ήταν ένας από τους οπλαρχηγούς που δεν πλούτισαν από τον Αγώνα για την πολυπόθητη Ελευθερία. Ήταν ο άνθρωπος που πρόσφερε όλα του τα υπάρχοντα για να ενισχύσει τον Αγώνα για Ανεξαρτησία. Η Επανάσταση πλούτισε από τις συμβουλές του, τις επιδείξεις του, τις πρωτοβουλίες του, την υπομονή του, την συμπεριφορά του, την διαφάνεια του, τις εμπειρίες του και την αξιοπρέπεια του. Τραντακτή απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι ο Αγώνας του άφησε χρέος άνω των 1.440.000 γροσίων, καθώς διέθεσε όλη του περιουσία⁹⁷.

Ο Γεώργιος Σισίνης έγινε ο αρχηγός και ο προστάτης της οικογένειας των Σισιναίων όταν απεβίωσε το 1811 ο πολυαγαπημένος του αδερφός Πέτρος. Ο Γεώργιος Σισίνης γνώριζε αρκετές ξένες γλώσσες και κέντρισε το ενδιαφέρον των περιηγητών που έρχονταν από μακρινές χώρες. Οι περιηγητές δεν έφευγαν από την πόλη της Γαστούνης αν δεν έρχονταν σε επαφή με τον «προεστώτα της Πελοποννήσου» όπως συνήθιζαν να τον αποκαλούν. Ο Σαμουήλ Χάου ο οποίος ήταν περιηγητής από την Αμερική είχε μείνει έκπληκτος με τους τρόπους, τις αξίες, τις γνώσεις και την φιλοξενία του Γεωργίου Σισίνη. Αναλυτικότερα, αναφέρει στο βιβλίο του ότι ο Γεώργιος Σισίνης ήταν ευγενής στους τρόπους και ευγενέστατος στην φιλοξενία. Ακόμα, τον αποκαλεί επιδέξιο, αξιαγάπητο και φίλο των συγγραμμάτων. Όλοι γνώριζαν την αγάπη του Γεωργίου Σισίνη για το διάβασμα και τα βιβλία. Όλα τα μέλη της οικογένειας του Γεωργίου Σισίνη αγαπούσαν τα συγγράμματα και την βιβλιοθήκη τους απάρτιζαν 10.000 τόμους σπανίων βιβλίων. Δυστυχώς, κατά την περίοδο του δεύτερου εμφυλίου πολέμου τα βιβλία αυτά κάηκαν ολοσχερώς από τους στρατιώτες του Γκούρα.

⁹⁷Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 269

Ο Γεώργιος Σισίνης προέρχονταν από πλούσια αριστοκρατική οικογένεια και ο ίδιος και η οικογένεια του απολάμβαναν την χλιδή και την πολυτέλεια. Ωστόσο, τις περισσότερες φορές ήταν σκεπτικός και συνεχώς έψαχνε να βρει τρόπους για να απελευθερώσει το Γένος. Προσπαθούσε να προσελκύσει αξιόλογα ξένα πρόσωπα για να τους εκφράσει τους ενδόμυχους πόθους και να τους παρακινήσει να τον βοηθήσουν. Ο Γεώργιος Σισίνης αγαπούσε τους συμπατριώτες του και την Πατρίδα του και δεν δίσταζε να αφιερώσει ακόμα και την ζωή του για την απόκτηση της πολυπόθητης Ελευθερίας. Βασικός στόχος του ήταν η απελευθέρωση των Ελλήνων και γι αυτό τον λόγο υπέγραψε από τους πρώτους την αναφορά που είχαν στείλει οι Έλληνες στον Μέγα Ναπολέοντα και του ζητούσαν να βοηθήσει και να συνεισφέρει στον Αγώνα. Ο Γεώργιος Σισίνης δέχθηκε με χαρά να υπογράψει και συγκινήθηκε ιδιαίτερα από την αγάπη που έδειχνε ο λαός στο πρόσωπο του. Ο Μέγας Ναπολέοντας δεν θέλησε να βοηθήσει την υπόδουλη Ελλάδα και δεν δέχτηκε την αναφορά που του έστειλαν οι Έλληνες με την υπογραφή του Γεωργίου Σισίνη. Η είδηση αυτή που έφτασε στα αφτιά του Γεωργίου Σισίνη τον έκανε να πεισμώσει και παρότρυνε όλους του Έλληνες να κάνουν το καθήκον τους δίχως να αναμένουν βοήθεια από τους ξένους.

Κατά τη διάρκεια του 1819 ο Γεώργιος Σισίνης μύηθηκε στην Φιλική Εταιρεία και αγωνιζόταν συνεχώς για τον αγώνα της Απελευθέρωσης. Ήταν ο μόνος από τους προύχοντες της Πελοποννήσου που επιθυμούσε να ξεκινήσει ο Αγώνας όσο το δυνατόν νωρίτερα. Επίσης, είχε συνεχή επαφή με τους υπόλοιπους προύχοντες της Πελοποννήσου και τους στρατιωτικούς. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εκτιμούσε ιδιαίτερα τον Γεώργιο Σισίνη και τον είχε πάντα δίπλα του. Σε όλα αυτά τα χρόνια προσπάθησε να μην αναμειχθεί σε εμφύλιες διαμάχες και σε ξενικές επιρροές διότι δεν ήθελε τίποτα να τον αποσπάσει από την αποστολή του. Οι πολιορκητικοί Στρατοί της Πάτρας είχε αρκετά έξοδα που τα κάλυπτε ο άρχοντας της Γαστούνης⁹⁸. Επιπροσθέτως, ο Γεώργιος Σισίνης φρόντιζε να εφοδιάζει με υλικά αγαθά και τρόφιμα τους ανθρώπους από το Μεσολόγγι μέχρι και την Δυτική Ελλάδα. Σε μηνιαία βάση όπως αναφέρουν οι πηγές τους έστελνε κρέατα, ψωμί και άτυργο μελίσσι.

Ο Γεώργιος Σισίνης όταν συνειδητοποίησε ότι οι ανάγκες του στρατού και των κατοίκων συνεχώς αυξάνονταν, τα εισοδήματα είχαν ελαττωθεί αισθητά και η

⁹⁸Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 270

επιμελητεία του στρατού ήταν ανύπαρκτη, άρχισε να ανησυχεί έντονα. Γι αυτό τον λόγο επινόησε ένα μεγαλοφυές σχέδιο για να διευκολύνει αυτή την κατάσταση που βίωνε η χώρα. Το σχέδιο του ήταν να διοχετεύσει στην αγορά τούρκικα νομίσματα με μειωμένη περιεκτικότητα σε μέταλλο. Με αυτό τον τρόπο βοήθησε και απέκτησε αρκετά έσοδα για τον Αγώνα. Ο Γεώργιος Σισίνης κατάφερε να κατασκευάσει με δική του πρωτοβουλία νομισματοκοπείο και κατάφερε να προωθήσει τα νομίσματα που κατασκεύαζε στην τούρκικη αγορά. Τα τρόφιμα και τα υλικά που χρειάζονταν για τις ανάγκες του στρατού τα προμηθεύονταν από τις τούρκικες αγορές. Η εθνική προσφορά του Γεωργίου Σισίνη κατά την περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα δεν έχει εκτιμηθεί στο βαθμό που της αρμόζει.

3.2.Η μάχη στο Λάλα

Η Ελληνική Επανάσταση δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί συγχρόνως σε όλες τις επαρχίες. Οι κάτοικοι όλων επαρχιών ήταν σχεδόν αδύνατον να συνεννοηθούν και να συναποφασίσουν για την έκβαση της Επανάστασης, καθώς η κάθε επαρχία είχε τις ιδιαιτερότητες της και όφειλε να τις διαχειριστεί με διαφορετικό τρόπο από τις υπόλοιπες. Οι περισσότεροι από τους ιστορικούς παραθέτουν ότι ο Αρχιερέυς παλαιών Πατρών Γερμανός ύψωσε την σημαία της Ελληνικής Επανάστασης στην Μονή της Αγίας Μαύρας στην Αχαΐα και αυτή ήταν η καθοριστική στιγμή που ξεκίνησε η Επανάσταση από την Πελοπόννησο. Ωστόσο, υπάρχει και άλλη εκδοχή που υποστηρίζουν αρκετοί ιστορικοί, όπου αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι το σήμα για την έναρξη της Επαναστάσεως δεν το έδωσε το παλαιών Πατρών Γερμανός. Το σίγουρο βέβαια είναι ότι όποιος και αν έδωσε το σήμα, είτε ο παλαιών Πατρών Γερμανός είτε κάποιος άλλος η Επανάσταση στην Ηλεία ξεκίνησε τον Μάρτιο του 1821.

Το Λάλα είναι χωριό του δήμου Αρχαίας Ολυμπίας και ανήκει στην περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας. Είναι κτισμένο σε ένα οροπέδιο της Φολόης, έχει υψόμετρο 620μ και βρίσκεται βορειοανατολικά της Αρχαίας Ολυμπίας. Το έδαφος του οροπεδίου είναι αρκετά εύφορο, αν και υπάρχει έλλειψη πηγαίων υδάτων. Χαρακτηρίζεται από ξηρό κλίμα και όχι υγρό. Στο Λάλα παράγονται δημητριακά σε αφθονία, ευνοείται η καλλιέργεια καρποφόρων δέντρων κυρίως της κερασιάς. Τα κεράσια που παράγονται στο Λάλα είναι γνωστά σε ολόκληρη την Αχαΐα, την Ηλεία ακόμα και στην Γορτυνία.

Αρχικά, ονομάστηκε «Λάλας» από τον αρχηγό της πρώτης αλβανικής οικογένειας του Ισμαήλ αγά. Ο Ισμαήλ αγά είχε στο πλευρό του οχτώ άτομα και όλοι μαζί εγκαταστάθηκαν στη θέση Λετζέϊκα. Οι Αλβανοί τον αρχηγό του δηλαδή τον Ισμαήλ τον αποκαλούσαν «Λάλα» που σημαίνει σεβαστός. Αυτό υπήρξε η αφορμή να πάρει και το χωριό την ονομασία αυτή. Δεν είχε αποσαφηνιστεί τελείως αυτή η ονομασία αρκετοί ανέφεραν στα κονάκια του Λάλα, άλλοι στου Λάλα, ο Λάλας ή το Λάλα. Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένα χωριά στην Φθιώτιδα και στην Εύβοια που ονομάζονται και αυτά Λάλα, σύμφωνα με τον Ιωάννη Νουχάκη ο οποίος τα καταγράφει στην Χωρογραφία. Ο Κωνσταντίνος Ηλιόπουλος υποστηρίζει ότι η λέξη «Λάλας» παλαιότερα σήμαινε δυο χωριά.⁹⁹

Το Λάλα της εποχής της Τουρκοκρατίας το έκτισαν οι Αλβανοί, οι οποίοι κατέφθασαν με τον Μιχαήλ Δούκα, ο οποίος επιθυμούσε να εποίκησει τον τόπο. Στο τέλος του ΙΔ΄ με αρχές του ΙΕ΄ αιώνα μ.Χ., στο τέλος της Φραγκοκρατίας ο τόπος αυτός είχε ερημωθεί τελείως από ανθρώπους. Τον 14^ο αιώνα στους βυζαντινούς κυρίως χρόνους το Λάλα κατοικήθηκε από Αρβανίτες οι οποίοι είχαν καταφτάσει από την Ήπειρο όταν ερημώθηκε η Πελοπόννησος. Κατά την περίοδο του Ρωσοτουρκικού πολέμου το 1769 άρχισε σταδιακά να πληθαίνει ο πληθυσμός. Οι πλούσιοι Λαλαίοι Αλβανοί ήταν γνωστοί για την χρήση των όπλων. Στη βορειοδυτική Πελοπόννησο οι Λαλαίοι Αλβανοί έκαναν επιδρομές σε ορισμένα χωριά και αντιμετώπισαν θαρραλέα και αποτελεσματικά τους κλέφτες¹⁰⁰.

Η πρώτη ιστορική εμφάνιση του Λάλα ήταν το 1461. Στη Βουλγαρία στο Κατάστιχο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σοφίας καταγράφεται ως αλβανικό χωριό. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι αποτελούνταν από οχτώ έγγαμους και άνηκε στην Επαρχία της Αρκαδίας. Στην Βενετσιάνικη απογραφή κάνει πάλι την εμφάνιση του, στη συγκεκριμένη απογραφή καταγράφονταν δεκατρείς οικογένειες με σύνολο ατόμων σαράντα πέντε. Αυτή ήταν η τελευταία αναφορά αυτού του χωριού έπειτα δεν καταγράφηκε σε κανέναν πίνακα και ο λόγος ήταν γιατί εξελίχθηκε σε καθαρά αλβανικό χωριό.

Χαρακτηριστικά τονίζει ο Αμβρόσιος Φρατζής « Η πόλις Λάλα υπήρξε από του 1714 έτους και έπειτα συγκεκριμένη δε κατά πρώτον από μικράτινα και ολίγα οικήματα, επηύξησε και επληθύνθη περισσότερο από την εποχή του 1780 μετά την των Αλβανών καταστροφήν. Η πόλις αυτή, καίτη κειμένη εις την επαρχίαν της

⁹⁹Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 30

¹⁰⁰Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 31

Ἡλιδος, οὔτε ἔσχεν κατοίκους Ἑλληνας, οὐδέ ὠκοδομήθησαν ἐν αὐτῇ Ἑλληνικαὶ οἰκίαι ποτέ».

Ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία γιὰ τὴν μάχη στὸ Πούσι δὲν ἔχει ξεκαθαριστεῖ ἀκόμα. Ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Οἰκονόμου θεωροῦν ὅτι διεξήχθη στὶς 24 Ἰουνίου, ἐνῶ ὁ Κόκκινος στὶς 22 Ἰουνίου. Ἡ επικρατέστερη βέβαια ἡμερομηνία τῆς μάχης εἶναι ἡ 13^η Ἰουνίου ὅπως υποστηρίζουν κατηγορηματικὰ ὁ Φιλήμων καὶ ὁ Σπηλιάδης. Ὁ Π. Π. Γερμανός καὶ ὁ Φωτάκος συμφωνοῦν μετὰ τὴν ἀπόψη τοῦ Φιλήμων καὶ τοῦ Σπηλιάδη. Ἀδιάψευστο πειστήριο γιὰ τὴν ἡμερομηνία διεξαγωγῆς τῆς μάχης ἀποτελεῖ μιὰ αἴτηση ἐνὸς πατέρα ὁ ὁποῖος εἶχε χάσει τὸ σπλάχνο τοῦ στὴ μάχη στὸ Πούσι. Ὁ Ἀναστάσιος Σακελλαρίου ἦταν ὁ πατέρας ποὺ ζητοῦσε οἰκονομικὴ βοήθεια ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μάχη ποὺ σκοτώθηκε τὸ παιδί τοῦ ἐγίνε στὶς 13 Ἰουνίου τοῦ 1821. Ἡ αἴτηση βρίσκεται στα Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, «Φάκελλος 4 Ἀστυνομίας». Παρατείνεται τὸ ἐν λόγω ἔγγραφο:

«Πρὸς τὴν Ὑπέρτατην καὶ εὐσεβεστάτην Διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀμα οὐδὲν ὁ ἱερός σουτος ἀγὼν ἠρξάτο, ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας τῆς φιλάτης πατρίδος δὲν ἔλλειψα σὺν τοῖς υἱοῖς μου συντρεχὼν ὀλαις δυνάμεσιν, εἰς τε τὰς πολιορκίας καὶ εἰς ὅσα ἐπωφελή πρὸς αὐτὴν ἐξοδεύων ἐξ ἰδίων μου καὶ ὅσα ἡ δυνάμις τῆς καταστάσεως μου συνεχωρούσεν, ἔχων δὲ καὶ υἱὸν πρωτοτοκὸν ὀνόματι Βασίλειον κακὴ μου τύχη ἐπέσεν εἰς τὴν ἐν Πουσίῳ κατὰ τῶν Λαλαίων Μάχην, τῷ ἄνωκα τῆ 17 Ἰουνίου, μαχόμενος γενναίως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὅστις ὄντων πρὸ χρόνους εἰς τὸ μυστικὸν τῆς εταιρείας καὶ περιερχόμενος εἰς διάφορα μέρη κατηχῶν καὶ ἐξοδεύων, ἐγκατέλιπέ με μόνον ἐν τῇ προβεβηκυῖα ταύτῃ ἡλικίᾳ μου, πενῶμενον καὶ με φαμηλίαν ὑπέρογκον σὺν ἀνηλίκους τέκνοις καὶ θήλεσιν ἐν ἡλικίᾳ γάμου, μηδεμίαν ἄλλην πάσης μοι παραμυθίαν εἰ μὴ τὸν ὑπὲρ πατρίδος αὐτοῦ ἐνδοξὸν θάνατον, ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου δὲν ἔλλειψα αὐτῆς ἐν οὐδεμίᾳ φωνῇ τῆς πατρίδος, ἐμπιστευθείσης δὲ μοι πέρυσιν τῆς διοικήσεως, τὸ τῆς κατὰ ἀνά ψυχὴν συνεισφορᾶς ὑπόυργημα, περιήλθον ὅλην τὴν ἐπαρχίαν μας καταγράψας ἀκριβῶς ὅλας τὰς ἐν αὐτῇ ψυχὰς, καὶ συναξάς ὅσα ἠδυνήθη, τὰ ἐμβάσα ἀμέσως εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον με ἀκριβὴ λογαριασμὸν, κατὰ τὰς ἀνά χεῖρας μου ἀποδείξεις τῆς διοικήσεως, χωρὶς νὰ κρατήσω ἐκ τούτων οὔτε ὀβολὸν διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις μου ἐμφαινόμενος σὺν σήμερον ἀναφέρομαι τὴν παρούση μου πρὸς τὴν ἐπὶ πάσιν ἐπαγρυπνώσαν εὐσεβεστάτην διοίκησιν, δεόμενος ἵνα ῥίψη ὀμμα εὐσπλαχνίας ἐπ’ ἐμὲ καθ’ ὃ βούλεται, ὅστις εἰμὶ καὶ ἔσομαι προθυμότετος

και εις του λοιπού εις ό,τι με κρίνει ικανόν, και εν τούτοις μένω με το βαθύτατον σέβας .

τη ια΄ Μαΐου τω αωκγ εν Τριπολιτσά

εκ της υπαρχίας φαναρίου

ο Σακελλάριος Αναστάσιος εξ Ανδρίτζενας».

Η συμμετοχή του Γεωργίου Σισίνη στη Μάχη στο Λάλα ήταν καθοριστική. Αναλυτικότερα, υπήρξε ένας από τους αρχηγούς που συμμετείχαν στην νικηφόρα Μάχη του Λάλα στις 13 Ιουνίου του 1821. Μόλις πλησίαζε η ώρα της Μάχης οι Λαλαίοι συνειδητοποιούσαν ότι ο κλοιός στένευε για αυτούς και είχαν φτάσει σε απελπιστικό σημείο. Ο κίνδυνος πλέον ήταν δίπλα τους και η πολιορκία στην ουσία είχε φτάσει πολύ κοντά. Οι Έλληνες ήταν απίστευτα οργανωμένοι, συνειδητοποιημένοι και πολυάριθμοι. Οι Λαλαίοι πίστευαν ότι είχαν εγκλωβιστεί και γι αυτό τον λόγο ζήτησαν τη βοήθεια των Τούρκων της Πάτρας. Οι Λαλαίοι ζήτησαν ενισχύσεις για να τους βοηθήσουν να κατατροπώσουν το στρατόπεδο των Ελλήνων.

Στην Πάτρα με συνοπτικές διαδικασίες οι Λαλαίοι έστειλαν στον Γιουσούφ τον Κουτσοραϊπ αγά μαζί με τέσσερις ιππείς. Μόλις έφτασαν στην Πάτρα επεδίωξαν συνάντηση με τον Γιουσούφ και αφού του εξήγησαν την κατάσταση του έδωσαν και την αναλυτική επιστολή που είχαν μαζί τους. Στην επιστολή τόνιζαν τη σοβαρότητα της κατάστασης και ζητούσαν την άμεση επέμβαση τους για την εξουδετέρωση των ραγιάδων. Ο Γιουσούφ θεώρησε αναγκαίο να βοηθήσει τους Λαλαίους και γι αυτό όχι μόνο έστειλε δύναμη αλλά εκστράτευσε ο ίδιος ως επικεφαλής. Για την ακρίβεια έφτασαν στο Λάλα εξακόσιοι πεζοί και τριακόσιοι ιππείς. Άλλοι βέβαια ιστορικοί έχουν αντίθετη άποψη και υποστηρίζουν ότι ήταν οχτακόσιοι πεζοί και τριακόσιοι ιππείς. Δεν έχει εξακριβωθεί ακόμα ο αριθμός της δύναμης του Γιουσούφ που κατέφθασε.

Ο γιός του Ισμαήλ μπέη των Σερρών ήταν ο Γιουσούφ και είχε φύγει από τις Σέρρες με απώτερο στόχο να αναλάβει της διοίκηση της Εύβοιας. Στα Γιάννενα μετά την μάχη με τον Αλή πασά και κατευθυνόμενος προς την Εύβοια έλαβε ένα γράμμα το οποίο του άλλαξε τελείως τα σχέδια. Αναλυτικότερα, ο Φίλιππος Γκρην που ήταν τουρκόφιλος Άγγλος πρόξενος της Πάτρας έστειλε γράμμα στον Γιουσούφ να συνδράμει στην απελευθέρωση των Τούρκων της Πάτρας. Οι Έλληνες όπως υποστήριζε ο Φίλιππος Γκρην είχαν εγκλωβίσει τους Τούρκους της Πάτρας στο κάστρο της και φοβόντουσαν ότι έφτανε η ώρα της πολιορκίας λόγω

των βασικών ελλείψεων. Ο Γιουσούφ ήταν ένας από τους πιο μορφωμένους Τούρκους της εποχής τους. Ήταν λάτρης τους ξένων γλωσσών, γνώριζε και μιλούσε μέχρι και Αρχαία Ελληνικά. Η πορεία πλεύσης του Γιουσούφ άλλαξε και πλέον κατευθύνεται προς την Πάτρα. Στο πλευρό του ήταν εξακόσιοι έμπειροι και γενναίοι Τούρκοι και όλοι μαζί διέσχισαν την Ναύπακτο με προορισμό την Πάτρα. Ήταν άριστα οργανωμένος και γι αυτό τον λόγο κατάφερε να τρέψει σε φυγή τους επαναστάτες και να τους οδηγήσει μακριά από την Πάτρα. Ήταν τόσο γενναίος που ανέλαβε την άμυνα της Πάτρας μέχρι την λήξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821¹⁰¹.

Γι αυτό το λόγο ο Γιουσούφ θέλησε να βοηθήσει και να σώσει ο ίδιος προσωπικά τους Τούρκους Λαλαίους. Ο Γιουσούφ όπως υποστηρίζεται κατάφερε να διαλύσει τον κλειό των Ελλήνων με σχετική ευκολία όπως και στην Πάτρα. Ο Γιουσούφ κατέφθασε στα Λαλείκα εδάφη και όπως αναφέρει ο Φραρζής << χωρίς να ακούσωσιν ουδ' εν τουφέκι ελληνικόν από τους κατέχοντας την θέσιν της Δίβρης>>. Ο Γιουσούφ ήθελε μόνο τρεις με τέσσερις ημέρες για να οργανώσει και να εμψυχώσει τους στρατιώτες, να κάνει σύσκεψη με τους Λαλαίους, να παρατηρήσει εξωνυχιστικά τον χώρο και τις διεξόδους φυγής. Με την άφιξη των δυνάμεων του Γιουσούφ οι Λαλαίοι ανακουφίστηκαν και πίστεψαν στους εαυτούς τους ότι πλέον θα τα καταφέρουν. Οι Λαλαίοι αναμείχθηκαν με τους στρατιώτες του Γιουσούφ και προετοιμάστηκαν για έναν πόλεμο ζωής και θανάτου. Βασική μέριμνα και προτεραιότητα των Λαλαίων ήταν και καταφέρουν να νικήσουν τους Έλληνες και να εγκατασταθούν πλέον ανενόχλητοι στο Λάλα¹⁰².

Ο Δημήτριος Πλαπούντας ήταν αυτός που είχε την αρχηγική θέση στο στρατόπεδο των Ελλήνων. Φρόντισε να τους προετοιμάσει ψυχολογικά και σωματικά όσο καλύτερα γινόταν, συμπλήρωνε τις ελλείψεις τους και γενικότερα έφτιαζαν ταμπούρια καλά. Οι Λαλαίοι ωστόσο, δεν ήθελαν σε καμία περίπτωση να εγκαταλείψουν τον τόπο τους όπως τον αποκαλούσαν.

Στις 13 Ιουνίου του 1821 τα ξημερώματα οι Λαλαίοι με ηγέτη τους τον Γιουσούφ κάνουν επίθεση στους Έλληνες δίχως δεύτερη σκέψη. Οι Λαλαίοι ήταν πεπεισμένοι ότι ήταν σε προνομιακή θέση και μπορούσαν να νικήσουν τους Έλληνες. Επιτέθηκαν στο ελληνικό στρατόπεδο με όλες τους τις δυνάμεις δηλαδή στις δυνάμεις αυτές συγκαταλέγονταν οι χίλιοι τετρακόσιοι δικοί τους και οι

¹⁰¹Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 98

¹⁰²Λ. Καρνάρος, ό.π., σ. 100

εννιακόσιοι ή οχτακόσιοι στρατιώτες που είχαν καταφτάσει μαζί με τον Γιουσούφ από την Πάτρα. Οι Λαλαίοι στην αρχή ήταν τελείως παραδομένοι και απελπισμένοι, σε αντίθεση με την συγκεκριμένη χρονική στιγμή όπου δείχνουν τεράστια αυτοπεποίθηση και πίστη στον αρχηγό τους. Θεωρούσαν ότι ο αιφνιδιασμός και η άρτια οργάνωση τους ήταν σε θέση να τους χαρίσει απλόχερα την πολυπόθητη για αυτούς νίκη.¹⁰³

Οι Λαλαίοι υπηρετούσαν όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν «ὐπὲρ βωμῶν και ἐστιῶν». Ο αρχηγός πλέον των Λαλαίων ο Γιουσούφ πίστευε ότι αυτή η μάχη είχε ήδη δείξει το τελικό της αποτέλεσμα. Ο ίδιος είχε συμμετάσχει σε αρκετές δύσκολες μάχες και είχε αποκτήσει την νίκη, γι αυτό το λόγο πίστευε ότι θα κερδίσει και τους Έλληνες του κάμπου. Στο σχέδιο του ο Γιουσούφ έδωσε τεράστια σημασία στην ψυχολογία των στρατιωτών του και επιθυμούσε να εφινδύσει τους Έλληνες στρατιώτες όσο το δυνατόν πιο απροετοίμαστους. Γι αυτό το λόγο ο Γιουσούφ οργάνωσε με γρήγορες κινήσεις τους στρατιώτες του και τους προέτρεπε να ορμήσουν στους Έλληνες. Ο Γιουσούφ θεωρούσε ότι αν χτυπούσε ορμητικά τους Έλληνες και συνεργάζονταν το ιππικό και το πεζικό του θα μπορούσε να επιφέρει την νίκη. Προέτρεπε το ιππικό να κάνει ελιγμούς στον κάμπο και να διαλύσει το στρατόπεδο των Ελλήνων. Ο Γιουσούφ θεώρησε ότι η συγκεκριμένη μάχη ήταν ιδιαίτερα εύκολη για αυτόν, καθώς είχε αντιμετωπίσει πιο απαιτητικές και επικίνδυνες και οι περισσότερες είχαν στεφθεί με απόλυτη επιτυχία. Ένα από τα βασικά μελήματα του ήταν να εκμηδενίσει το ηθικό των Ελλήνων.

Στα απομνημονεύματα του ο αρχηγός των Ελλήνων ο Δημήτριος Πλαπούντας αναφέρει χαρακτηριστικά ότι οι οδηγίες και οι κατευθυντήριες οδοί δεν εφαρμόστηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό. Εκφράζει λοιπόν την δυσαρέσκεια του και τονίζει ένα συγκεκριμένο γεγονός που τον σημάδεψε κατά την διάρκεια της κρίσιμης αυτής μάχης. Ο Δημήτριος Πλαπούντας υπογραμμίζει ότι το στρατόπεδο των Ελλήνων κρατούσε τέσσερις προμαχώνες. Όταν αντιλήφθηκε ότι ανάμεσα στους προμαχώνες είχαν δημιουργηθεί κενά που θα μπορούσαν να προβούν μοιραία τους πρότεινε να ενώσουν τις δυνάμεις τους σε έναν προμαχώνα αλλά κανένας δεν υιοθέτησε την συμβουλή του. Το στρατόπεδο των Ελλήνων είχε εξαπλωθεί στους πρόποδες του βουνού της Φολόης. Οι Έλληνες είχαν θεωρήσει ότι αυτό ήταν το ιδανικό σημείο όπου είχαν και άμεση πρόσβαση σε νερό από την

¹⁰³Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 104

βρύση. Η επιλογή του σημείου που θα εγκαθίσταντο δεν ήταν επιπόλαιη είχαν λάβει υπ όψιν τους πολλούς παράγοντες πριν την οριστική εγκατάσταση. Οι Έλληνες λοιπόν βρίσκονταν στους πρόποδες του βουνού της Φολόης και πίσω τους βρίσκονταν η δασώδη Φολόη που μπορούσε να τους προφυλάξει λόγω της βλάστησης της από τυχόν υπερκερασμό από το ιππικό των εχθρών.

Το ιππικό των εχθρών θα δυσκολεύονταν αρκετά να επιτεθούν λόγω του δάσους και του βουνού. Παρόλα αυτά ο Γιουσούφ θεώρησε σκόπιμο να επιτεθεί και μόλις ξεκίνησε από το χωριό του Λάλα για την επίθεση που είχε προετοιμάσει τόσο καιρό τα कारαούλια τον αντιλήφθηκαν γιατί τίποτα δεν μένει κρυφό από τον κάμπο. Ο Δημήτριος Πλαπούντας έκανε περιπολίες και όταν διαπίστωσε τον ερχομό του Γιουσούφ και των στρατιωτών του επέστρεψε στο στρατόπεδο των Ελλήνων και τους συμβούλεψε να έχουν συνοχή μεταξύ τους γιατί αν δεν υπάρχει οι εχθροί θα μπορούσαν να τους κατατροπώσουν αν τους έβρισκαν τον καθένα ξεχωριστά. Για άλλη μια ακόμη φορά οι καθοριστικές και χρήσιμες οδηγίες του Δημήτρη Πλαπούντα δεν εισακούστηκαν.

Οι Λαλαίοι ακολουθώντας τις οδηγίες του Γιουσούφ κατέλαβαν το οχύρωμα του Λεχουρίτη και το οχυρό των Φαναριωτών. Ο Γιουσούφ είχε μείνει έκπληκτος με την ηρωική άμυνα και τους ελίγμους των Ελλήνων. Οι Έλληνες είχαν φροντίσει να απλωθούν σε καίριες θέσεις που τους επέτρεπαν να έχουν πλήρη ορατότητα και με αυτόν τον τρόπο απέφευγαν τον κίνδυνο περικύκλωσης από το πεζικό και το ιππικό των Τούρκων. Καθώς η μάχη εξελίσσονταν οι Έλληνες δεν άργησαν να συνειδητοποιήσουν την αξία των υποδείξεων του Δημητρίου Πλαπούντα. Άρχισαν να εφαρμόζουν με απόλυτη ακρίβεια και την παραμικρή οδηγία που τους είχε δοθεί, πλέον δεν άφηναν κανένα κενό ανάμεσα τους και φρόντιζαν να πολεμούν όλοι μαζί ενωμένοι σαν μια γροθιά. Η μάχη είχε γενικευτεί σε όλο το στρατόπεδο των Ελλήνων και δεν ήταν λίγες οι φορές που κινδύνεψε ο Δημήτριος Πλαπούντας αλλά κατάφερε να διαφύγει κάνοντας ελιγμούς ανάλογους με τις κινήσεις των Τούρκων. Οι Έλληνες και οι Τούρκοι δεν άργησαν να πιαστούν στα χέρια και να πολεμήσουν σώμα με σώμα. Η σφαγή υπήρξε σφοδρή αλλά οι Έλληνες δεν έχασαν το θάρρος τους ούτε για μια στιγμή. Στο πεδίο της μάχης έχασαν τη ζωή τους τριάντα καπεταναίοι από την Ολυμπία και ένας από αυτούς που σκοτώθηκαν ήταν και ο Ανδριτσάνος οπλαρχηγός Βασίλειος Σακελλαρόπουλος ή Σακελλάριος. Οι Τούρκοι περικύκλωσαν και τον αρχηγό των Ολυμπίων τον Χριστόπουλο αλλά κατάφερε να τους διαφύγει.

Χαρακτηριστικά καταγράφετε «Τούτον ίδων ο Σισίνης και ο Μέλιος εγκαταλείψαντες και ούτοι το οχυρωμάτων μετέβησαν εις το του Πλαπούντα, όπερ ήταν εις επίπεδον θέσιν και προσεβάλλετο καιρίως εκ των δυο άλλων θέσεων, ας κατέλαβον οι Τούρκοι»¹⁰⁴ Στα απομνημονεύματα του Πλαπούντα αναφέρεται το εξής: «Οι Τούρκοι, ορμήσαντες ιππείς και πεζοί κατά του οχυρώματος του Πλαπούντα, επτά προσβολάς έκαμαν. Οι Έλληνες γενναίως τους αντέκρουσαν και τους έτρεψαν εις φυγήν, φονεύσαντες πολλούς, λαβόντες και πολλές σημαίας και λάφυρα. Οι Έλληνες είχαν οργανωθεί άριστα και κατάφεραν να ανακόψουν τις επιθέσεις του Γιουσούφ. Ο στόλος που κατέφθασε από τα Καλάβρυτα και την Τρυφυλία μαζεύτηκε κοντά στα κανόνια του Μεταξά και ποροβολούσε τους εχθρούς εύστοχα ανακόπτοντας την ορμή τους. Ο Πλαπούντας εφάρμοσε την σαφή οδηγία που του είχε δώσει ο Κολοκοτρώνης «Πρόσεξε να βάλεις τους πιο γενναίους άνδρες υπερασπιστές των κανονιών μη στα πάρουν οι Τούρκοι ή τα βουλώσουν».

Ο Γεώργιος Πλαπούντας, ο Δημήτριος Πλαπούντας, ο Θανάσης Χέλμης, ο Γεώργιος Σισίνης, ο Φωτήλας και ο Βαγγέλης Πανάς πολεμούσαν γενναία και δεν δίσταζαν να θυσιάσουν και την ζωή τους προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος. Οι αρχηγοί αυτοί του ελληνικού στρατοπέδου υπήρξαν όχι μόνο γενναίοι αλλά γνώριζαν την ψυχολογία των αντιπάλων και ήταν σε θέση να οργανώσουν την κατάλληλη τακτική στην άμυνα τους.

Οι Έλληνες κατάφεραν να τρέψουν σε φυγή τους Τούρκους και να τους διασπάσουν. Πλέον η μάχη φαινόταν να είχε δείξει τον νικητή. Ο Γιουσούφ κάνει μια τελευταία προσπάθεια να τους ενώσει για μια ακόμη φορά. Οι Τούρκοι πολεμούν με μανία τους Έλληνες και καταφέρνουν να σπάσουν την άμυνα των αντιπάλων και να τους αρπάξουν δυο κανόνια. Ο Θανάσης Χέλμης χτυπήθηκε αρκετές φορές από τα πυρά των αντιπάλων, αλλά δεν λύγισε και κατάφερε να αρπάξει την σημαία του Γιούσουφ.

Ο Φρατζής είχε μείνει έκπληκτος με την γενναιότητα των αρχηγών και γράφει στα απομνημονεύματα του « ... Αλλά το παράδειγμα της γενναιότητας και της περί την μάχην σταθερότητας του αρχηγού Δημητρίου Πλαπούντα του ατρόμητου Γεωργίου Σισίνη και των λοιπών αρχηγών μετά των Ζακυνθοκεφαλλήνων και πολλών άλλων φιλότιμων και καπιτάνων στρατιωτών ενεθάρρυσαν όλους εις

¹⁰⁴Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 106

τρόπον ώστε έκαστος σώμα κατέλαβε την προετοιμασθείσαν αυτώ θέσιν και τους προπαρασκευασθέντας προμαχώνας, αλλ' ότε οι εχθροί ερρίφθησαν επί των Ελλήνων με την παραδειγματίστον εκείνην ορμήν, ευθύς οι Έλληνες αντέκρουσαν αυτούς με μεγάλην γενναιότητα, ώστε εις την πρώτην αυτήν αντίκρουσιν εφονεύθησαν υπερ τους εξήκοντα εκ των εχθρών, επληγώθησαν δε και 4 εκ των ανδρείων και γενναίων Κεφαλληνίων. Αι πεισματώδεις επιθέσεις των Τούρκων εξηκολούθησαν μέχρι της Δύσεως του ηλίου... δυο ώρας μετά την δύσιν του ηλίου επέστρεψαν εις το Λάλα ηττημένοι, κατησχυσμένοι και μεταλλημένοι δια της κατά των Ελλήνων φρικώδους εκείνης μάχης»¹⁰⁵.

Δεν υπάρχει σαφή εικόνα των αγωνιστών που έπεσαν στο πεδίο της μάχης. Ο Πλαπούντας αναφέρει στα απομνημονεύματα του ότι σκοτώθηκαν γύρω στους πεντακόσιους Τούρκους, έντεκα Έλληνες Επτανήσιοι και πενήντα έξι Φαναριώτες. Ο Αμβρόσιος Φραντζής υποστηρίζει ότι οι Έλληνες που σκοτώθηκαν ήταν περίπου εκατόν δέκα πέντε. Εκ των οποίων δεκατρείς ήταν από την Κεφαλλονία, πενήντα τέσσερις από την επαρχία της Ολυμπίας και οι υπόλοιποι από την Καρύταινα, την Τριφυλία, την Ηλεία και από τα Καλάβρυτα. Τονίζει ότι οι Τούρκοι Λαλαίοι που σκοτώθηκαν ήταν περισσότεροι από τριακόσιοι. Ωστόσο ο Διονύσιος Κόκκινος έχει αντίθετη άποψη και υποστηρίζει ότι σκοτώθηκαν δυο Ζακύνθιοι, είκοσι δυο Κεφαλλονίτες και εξήντα Πελοποννήσιοι. Ανάμεσα σε αυτούς τους αρχηγούς που τραυματίστηκαν ήταν ο Διονύσιος Σεμπρίνος και ο Ανδρέας Μεταξάς¹⁰⁶. Ο Αγησίλαος Τσέλαλης υποστηρίζει ότι οι Τούρκοι που σκοτώθηκαν ήταν περισσότεροι από πεντακόσιοι. Ο αριθμός των Ελλήνων που θανατώθηκαν δεν έχει προσδιοριστεί με ακρίβεια. Ογδόντα τέσσερις ή εκατόν δέκα πέντε υπολογίζεται ότι ήταν οι νεκροί Έλληνες. Οι Λαλαίοι Τούρκοι έπαθαν σωστή πανωλεθρία, καθώς είχαν πολλούς τραυματίες. Περισσότεροι από χίλιους Τούρκους δεν ήταν σε θέση να πολεμήσουν λόγω τραυματισμού και είχαν τεθεί εκτός μάχης.

Ο Γιουσούφ ήταν τόσο απογοητευμένος και εκνευρισμένος από την έκβαση της μάχης που όταν επέστρεψε στο Λάλα δεν δίστασε να σφάξει σαράντα αιχαμαλώτους από την Ολυμπία και τα κεφάλια τους τα κρέμασε στα κλαδιά μια βελανιδιάς. Η περιοχή που έχουν τοποθετηθεί τα κεφάλια ονομάζεται μέχρι και σήμερα «στα κεφάλια». Βασικός στόχος του Γιουσούφ ήταν να πάρει τα κανόνια των Ελλήνων αλλά επέτυχε παταγωδώς. Ο Γιουσούφ δεν μπορούσε να

¹⁰⁵Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 108

¹⁰⁶Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 114

συνειδητοποιήσει ότι βρισκόταν μπροστά σε ένα πλήρως οργανωμένο στράτευμα με έναν εμπειροπόλεμο αντίπαλο στρατηγό. Οι Λαλαίοι Τούρκοι δεν είχαν πλέον άλλη επιλογή και ετοιμάστηκαν να φύγουν για την Πάτρα, μόλις έθαψαν τους νεκρούς τους με τις τιμές που τους άρμοζαν.

Παρόλο που η συγκεκριμένη μάχη είχε επιτυχή έκβαση για τους Έλληνες στο στρατόπεδο τους επικρατούσε σύγχυση. Όλοι οι οπλαρχηγοί μόλις τελείωσε η μάχη συγκεντρώθηκαν στο στρατηγείο του Πλαπούντα για να αποφασίσουν τις επόμενες κινήσεις τους. Αναλυτικότερα, παρατηρήθηκαν λιποταξίες και ορισμένοι Έλληνες επιθυμούσαν να κατευθυνθούν προς την Δίβρη. Ο Πλαπούντας είχε αντίθετη άποψη και υποστήριζε ότι αν έφευγαν για την Δίβρη δεν θα μπορούσαν να επιτηρήσουν τους Λαλαίους, οι οποίοι μόλις το αντιλαμβάνονταν θα αλώνιζαν χωρίς δεύτερη σκέψη σε ολόκληρη την Ηλεία¹⁰⁷.

Εκείνη την ώρα καταφτάνει για να βοηθήσει την κατάσταση ο μπουλουξής του Γεωργίου Σισίνη, δηλαδή ο διοικητής του πολεμικού τμήματος ο Παπάκης με τριακόσιους άνδρες. Οι Έλληνες δεν μπορούσαν να χαράξουν μια κοινή πορεία, γιατί μέσα τους είχε φωλιάσει ο φόβος για τους Τούρκους και δεν μπορούσαν εύκολα να το ξεπεράσουν. Πιο συγκεκριμένα, ο Γεώργιος Σισίνης και οι Επτανήσιοι κατευθύνθηκαν για την Μεγάλη Δίβρη. Ο Δεληγιάννης συνοδευόμενος από τον γιό του Φωτήλα έφυγε βιαστικά από του Λάλα δίχως να πάρει την άδεια του Γενικού Αρχηγού του στρατοπέδου. Ο ίδιος ο Πλαπούντας κατευθύνθηκε προς το Μπέτσι, μιας και το στρατόπεδο των Ελλήνων διαλύθηκε το ίδιο βράδυ. Ο Πλαπούντας βαθιά μέσα του πίστευε ότι αν δεν είχε διαλυθεί το στρατόπεδο, είχαν τις δυνατότητες να αιχμαλωτίσουν όλους τους Λαλαίους Τούρκους που αναζήτησαν καταφύγιο στην Πάτρα.

Υπάρχει διαφωνία μεταξύ των ιστορικών για την ημερομηνία φυγής των Τούρκων Λαλαίων για την Πάτρα μετά την συμφορά που έπαθαν στο Πούσι. Ο κάθε ιστορικός ερμηνεύει με τον δικό του τρόπο τα γεγονότα και βγάζει τα δικά του συμπεράσματα. Την υπόθεση αυτή διαλευκαίνει μια επιστολή που έγραψε ο Γιουσούφ πριν φύγει από του Λάλα και την άφησε σε κάποιο εμφανές σημείο για να την βρουν οι Έλληνες. Στην επιστολή αυτή ο Γιουσούφ γράφει ότι αναχώρησε από του Λάλα στις δέκα εφτά Ιουνίου του χίλια οκτακόσια είκοσι ένα. Το γράμμα

¹⁰⁷Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 116

αυτό γράφτηκε την ημέρα που αναχώρησαν από το Πούσι, δηλαδή τέσσερις μέρες μετά την μάχη..

Η επιστολή αυτή βρίσκεται στο «Αρχείο Σισίνη της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας». Στο επάνω μέρος της επιστολής υπάρχει η σφραγίδα του Γιουσούφ πασά. Στην ουσία ήταν μια προειδοποιητική- απειλητική επιστολή του πασά προς τους ραγιάδες της επαρχίας, των χωριών του Πύργου, της Γαστούνης, των Καλαβρύτων, της Καρύταινας και του Φαναριού. Ο αδίστακτος Γιουσούφ απειλεί τους Έλληνες ότι θα τους τιμωρήσει χωρίς έλεος, αν κάποιος τολμήσει να αγγίξει την περιουσία και την γη των Λαλαίων Τούρκων.

Είναι αξιοπερίεργο το γεγονός ότι οι Έλληνες παρόλο την πανηγυρική νίκη τους τράπηκαν σε φυγή χωρίς δεύτερη σκέψη και άφησαν τους Τούρκους ανενόχλητους να μαζέψουν τα υπάρχοντα τους και να θάψουν τους νεκρούς τους. Ωστόσο, οι Λαλαίοι προνόησαν να βάλουν φωτιά και να κάψουν αυτά που δεν μπορούσαν να κουβαλήσουν μαζί τους. Σε καμία περίπτωση δεν ήθελαν να αφήσουν τίποτα στους Έλληνες και να τους δώσουν τη χαρά της λεηλασίας. Οι καπνοί δεν άργησαν να γίνουν αντιληπτοί από τους Έλληνες, οι οποίοι συνειδητοποίησαν ότι απομακρύνονταν οι Τούρκοι και επέστρεψαν στο Λάλα για να το λεηλατήσουν. Μόλις έφτασαν στο Λάλα δίχως να χάσουν χρόνο ξεκίνησαν να σκάβουν το έδαφος με απώτερο στόχο να βρουν κρυμμένους θησαυρούς. Κατάφεραν να ανοίξουν εκατόν πενήντα νεοσκαμμένους τάφους και έφεραν στην επιφάνεια δυο – τρεις τάφους. Δεν ακολούθησαν την τακτική του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη που κυνήγησε και έφραξε τον δρόμο των Φαναριωτών Τούρκων στην Καρύταινα. Οι Έλληνες δεν βρήκαν λάφυρα μεγάλης αξίας, μόνο χαλκώματα τα οποία δεν καίγονταν ούτε μπορούσαν να μεταφερθούν. Ο Δημήτριος Πλαπούντας χάρισε στην σύζυγο του Γιάννη Πλαπούντα ένα ταψί, ένα τέντζερη, ένα λεβέτι και ελάχιστα «σφάτζικα», δηλαδή παλαιά Αυστριακά νομίσματα¹⁰⁸.

Όταν πλέον είχαν καταστραφεί ολοσχερώς το Λάλα οι Ολύμπιοι Φαναριώτες και οι Γορτύνιοι κατευθύνθηκαν προς το στρατόπεδο του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη στην πολιορκία της Τριπολιτσάς. Οι Γαστουναίοι με αρχηγό τον Γεώργιο Σισίνη, οι Πυργιώτες και οι Επτανήσιοι θέλησαν να συμβάλλουν στην πολιορκία της Πάτρας. Ενώ, οι Τρίφυλλιοι πήγαν στην πολιορκία του Νιόκαστρου, στην Πύλο.

¹⁰⁸Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 125

Οι ιστορικοί αναρωτιούνται ακόμα τους λόγους που οι Έλληνες δεν είχαν στήσει καρτέρι για να χτυπήσουν τους Λαλαίους και τους άφησαν να φύγουν ανενόχλητοι. Ο Γιουσούφ και οι άντρες του επέστρεψαν στην Πάτρα δίχως ντουφεκιά. Η διάλυση του ελληνικού στρατοπέδου μετά την μάχη μείωσε την δόξα και το μεγαλείο της νίκης των Ελλήνων. Αν είχαν επιχειρήσει να στήσουν ενέδρα στους Τούρκους θα τους εξολόθρευαν, καθώς το ελληνικό στρατόπεδο αποτελούνταν από εξακόσιους άνδρες. Οι Τούρκοι κουβαλούσαν μαζί τους φοβισμένα γυναικόπαιδα, ηλικιωμένους, τραυματίες και αρκετά φορτηγά με ζώα σε πολύ μακριά φάλαγγα.

Ο Δημήτριος Πλαπούντας για την διάλυση του ελληνικού στρατοπέδου στο Πούσι κατηγορεί τον Δημήτριο Δεληγιάννη γιατί ήταν ο πρώτος που έδωσε την ιδέα. Για την ανεμπόδιστη μετάβαση των Τούρκων Λαλαίων στην Πάτρα αναζητήθηκαν ευθύνες. Οι αδερφοί Σπηλιόπουλοι από την Δημητσάνα έστειλαν στον Γεώργιο Σισίνη μια επιτιμητική επιστολή στις είκοσι τέσσερις Ιουνίου χίλια οκτακόσια είκοσι ένα.

«Τη 24 Ιουνίου 1821 Δημητζάνα.

Φιλογενέστατε κύριε Γεώργιε Σισίνη, ελάβομεν την γραφήν σας, με τον Αγγελή Πετραλιά, εχάρημεν δια την υγείαν σας. Είδομεν να μας ζητείτε 3 χιλ. τεστέδες φουσέκια, ποσότητα πολλά μεγάλην. Μ' όλον τουτο αν ειμεθα εις καιρόν δι' αγάπην σας ηθέλαμεν σας στείλει. Λάβετε με τους ιδίους σας ανθρώπους χιλίους τεστέδες δεμένους, 75 οκ. μπαρούτι, ήτοι εβδομήντα πέντε, καί 150 ήτοι εκατόν πενήντα οκάδες βόλια δι' άλλους χιλίους τεστέδες επέκεινα καί δεσετέτα αυτά, διότι ημείς δεν ευκαιρούμεν, επειδή δένομεν δια το εν Τριπολιτζά μεγάλον στρατεύμα, ακατάπαυστα και μάλιστα οι άνθρωποι σας βιάζονται...

Πολλά μας επίκρανε όπου οι τύραννοι Λαλαίοι μετέβησαν εις Πάτρας χωρίς τίνος ανθιστάσεως από τόσα γενναία και ελληνικά στρατεύματα όπου έχετε. Επειδή, αν ήθελε λάβουν την παραμικράν ανθίστασιν, έχοντες μαζί τους γυναικόπαιδα, βέβαια ήθελαν χαθή κατά κράτος. Στοχασθήτε ως αρκετοί, πόσην εντροπήν μας φέρνει το τοιούτον, άν όχι εις όλους... και πόσην ψυχήν δίδει προς τούτοις εις τους εχθρούς μας ... ας διορθωθή το πρότερον σμάλμα με δευτέραν προσοχήν... δια να εξαλειφθή το ονειδές του πρώτου σφάλματος... οι πατριώται Ν. και Σπ. Σπηλιοτόπουλοι».

Ο Γεώργιος Σισίνης είχε ζητήσει από την οικογένεια των Σπηλιοτόπουλων να τον βοηθήσουν και να του δώσουν μολύβι και μπαρούτι για τα βόλια. Η επιστολή

αυτή ξεκαθαρίζει το τοπίο σχετικά με την εγκατάλειψη του στρατοπέδου από τους Έλληνες στρατιώτες. Οι Έλληνες ένιωθαν απροστάτευτοι λόγω της έλλειψης πολεμοφοδίων. Τότε, ο Γεώργιος Σισίνης ανέλαβε την πρωτοβουλία να ζητήσει πολεμοφόδια από τα αδέρφια Σπηλιοτόπολοι. Ο ίδιος ο Σισίνης παρότρυνε τους άντρες του να κατευθυνθούν προς την Δημητσάνα μαζί με τον Αγγελή Πετραλιά.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Φρατζή οι Ζακυνθinoί και οι Κεφαλληνίτες με τις επιτυχείς βολές των κανονιών συνέβαλλαν καθοριστικά στη νίκη των Ελλήνων στο Πούσι. Ωστόσο, σημαντική υπήρξε και η συμβολή των Επτανησίων που κατέφτασαν στην Πελοπόννησο με απώτερο στόχο να πολεμήσουν εθελοντικά για την απελευθέρωση της πατρίδας. Οι Επτανήσιοι έφτασαν στο πεδίο της μάχης από τις πρώτες μέρες της Επανάστασης και κατάφεραν να εμπυχώσουν τους φοβισμένους ραγιάδες της Πελοποννήσου.

Πολλοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι το στεφάνι της νίκης το μοιράστηκαν όλοι οι στρατιώτες που πολέμησαν ανδρεία. Ο αγώνας αυτός που δόθηκε στο Πούσι ήταν σώμα με σώμα και θρηνήθηκαν αρκετοί νεκροί και από τις δυο πλευρές των αντιμαχόμενων. Ορισμένοι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι οι θαρραλέοι πολιορκητές, δεν αντιλήφθηκαν εγκαίρως την φυγή των Λαλαίων στη Πάτρα και δεν κατάφεραν να καταλάβουν επίκαιρες θέσεις και να στήσουν ενέδρες. Θεωρείται ότι η συγκεκριμένη μάχη δεν υστερεί σε μεγαλείο των πιο ένδοξων μαχών του 1821, όπως αυτή των Βασιλικών, των Δερβενακίων, της σπουδαίας νίκης του Οδυσσέα Ανδρούτσου στο Χάνι της Γραβιάς και της μάχης του Βαλτετσίου.

Στη συγκεκριμένη μάχη οι Έλληνες πολεμιστές έδειξαν την ανδρεία τους και οι ηγέτες την δεξιοτεχνία τους. Ήταν η πρώτη φορά που έδιναν μάχη εκ παρατάξεως και είχαν στο πλευρό τους εμπειροπόλεμους στρατηγούς. Από την άλλη πλευρά ο έμπειρος Τούρκος στρατηγός Γιουσούφ διέθετε αξιόλογο ιππικό και ήταν πεπεισμένος για την νίκη. Οι Έλληνες, όμως δεν διέθεταν ιππικό γι αυτό το λόγο εξαπλώθηκαν στο δάσος της Φολόης¹⁰⁹.

3.3.Μνημείο Ελληνικής Νίκης στο Πούσι Ηλείας

Προς τιμή των αγωνιστών οι οποίοι έπεσαν στο πεδίο της μάχης τοποθετήθηκε το 1938 ένα μνημείο επί της επαρχιακής οδού Αρχαίας Ολυμπίας – Λαμπείας Ηλείας, στην περιοχή του χωριού Αχλαδινή (Δαρδίτσα) του νομού Ηλείας. Το μνημείο

¹⁰⁹ Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 128

αυτό των αγωνιστών του Λάλα από κοινού ο Δήμος Λετρίνων, (Πύργου Ηλείας) και οι κοινότητες Δούκα, Λάλα, Αχλαδινής και Μηλέων. Ο Ιερός ναός της Αναλήψεως του Σωτήρος που υπάρχει δίπλα από το μνημείο κατασκευάστηκε από τον Ελληνικό στρατό. Το συγκεκριμένο μνημείο δεν είναι τεραστίων διαστάσεων, αντιθέτως είναι μικρό, λιτό και το πέρασμα των χρόνων έχει αφήσει ορατά τα σημάδια του. Το μνημείο θυμίζει την νίκη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 και τιμά τους ήρωες που έδωσαν και την ψυχή της για την απελευθέρωση της πατρίδας¹¹⁰.

Στην εμπρόσθια όψη έχει χαραχθεί το παρακάτω απόσπασμα: «Δῆμος Λετρίνων συνδρομή κατοίκων Λάλα- Δούκα- Μηλέων καί Ἀχλαδινῆς τῆνδε στήλην ἀνήγειρεν ἔτει 1938 ἐπί Νομάρχου Σπύρ. Νίκ. Διαμαντοπούλου καί Δημάρχου Τάκη Θ. Βακαλοπούλου Τιμῆ καί Ἀγῆρω Δόξα Ἀγωνισαμένων καί Πεσόντων Ἀρχηγῶν καί Ὀπλιτῶν ἐν Πουσίῳ μηνί Ἰουνίῳ ἔτει 1821».

ΟΛΥΜΠΙΑΣ. ΝΙΚ. ΖΑΦΙΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΤΖΑΝΕΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΛΑΠΟΥΝΤΑΣ - ΔΗΜ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ΝΗΣΩΝ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΞΑΣ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΕΤΑΞΑΣ – ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΕΜΠΡΙΚΟΣ – ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΑΝΑΣ.

ΑΧΑΙΑΣ ΗΛΙΔΟΣ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΗΣ – ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΙΛΑΕΤΗΣ – ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΒΙΛΑΕΤΗΣ – ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΦΩΤΗΛΑΣ

Κάτω από το απόσπασμα που αναφέρθηκε υπάρχει ένα ακόμη κείμενο όπου γράφει χαρακτηριστικά: Ὑμνος στη μητέρα των Ηρώων. Χαίρε Ελλάδα με το Πούσι, το Αρκάδι, τη Γραβιά, όπου έδειξες στον κόσμο τι θα πει Ελευθερία.

22-6-1992

Διον. (Σάκης) Γεωργακόπουλος

Από την στήλη αυτή λείπουν αρκετά ονόματα οπλαρχηγών και στρατιωτών που πολέμησαν ένδοξα για την απελευθέρωση της Πατρίδας. Σύμφωνα με τον Πλαπούντα οι Έλληνες στρατιώτες που συμμετείχαν στην Μάχη στο Πούσι προέρχονταν από την Γαστούνη και ήταν υπό την εποπτεία του Σισίνη και του Πετμεζάν ήταν γύρω στους χίλιους διακόσιους. Από τον Πύργο συμμετείχαν τριακόσιοι οι οποίοι καθοδηγούνταν από τον Χαράλαμπο Βιλαέτη. Από την Γορτυνία μαζί με τον Δεληγιάννη και τον Πλαπούντα έφτασαν στη μάχη χίλιοι διακόσιοι. Ο Φωτήλας είχε στο πλευρό του τετρακόσιους άντρες και ο

¹¹⁰Θ. Λάμπρος, ό.π., σ. 139

Χριστόπουλος από την Ολυμπία είχε τριακόσιους Φαναριώτες. Στο πεδίο της μάχης έφτασαν και οι αδερφοί Μεταξά από τα Επτάνησα με εφτακόσιους στρατιώτες. Οι Έλληνες αγωνιστές οι οποίοι συμμετείχαν ενεργά στην εκστρατεία του Λάλα υπολογίζεται από τον Πλαπούντα ότι ήταν γύρω στους τέσσερις χιλιάδες τετρακόσιους. Σημαντική ήταν η συμβολή του Γεωργίου Σισίνη, του Νικολάου Βιλαέτη, του Παναγιώτη Φωτήλα, του Γεωργίου Πλαπούντα, του Δημητρίου Δεληγιάννη, του Ανδρέα Μεταξά, του Κωνσταντίνου Μεταξά, του Διονυσίου Σεμπρικού, του Βαγγέλη Πανά, του Νικολάου Ζαφειρόπουλο και του Τζανέτου Χριστόπουλο. Οι αρχηγοί που αναφέρθηκαν προέρχονταν από την Ηλεία, την Αχαΐα, την Γορτυνία, τα νησιά και την Ολυμπία. Καθοριστική ήταν οι συνεισφορά αυτών των ανθρώπων για την ιστορική νίκη κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης στο Λάλα.

Με την ιστορική αυτή Ελληνική νίκη στο Πούσι ασχολήθηκαν τόσο ζωγράφοι όσο και ποιητές. Αναλυτικότερα, ο Βαυαρός ζωγράφος PeterVonHess ο οποίος είχε ακολουθήσει τον βασιλιά Όθωνα στην Ελλάδα το 1832 κατάφερε να συναναστραφεί με τους πρωταγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 και να δημιουργήσει έργα τα οποία έχουν χαραχθεί στην μνήμη των Ελλήνων. Ο PeterVonHess προσπαθούσε να αποδώσει τις μορφές των ηρώων του 1821 όσο πιο ρεαλιστικά ήταν δυνατόν. Ο άνθρωπος αυτός ζωγράφιζε και σε πολύ δύσκολες συνθήκες ακόμα και σε ερείπια που κάπνιζαν. Έχει απεικονίσει τον αγωνιστή Ανδρέα Μεταξά από την Κεφαλλονιά, ενώ βρισκόταν στο πεδίο της Μάχης και πολεμούσε έφιππος.

Επίσης, ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης από τα Επτάνησα στο ποίημα του για τον Ανδριάντα του αοιδίμου Γρηγορίου Ε΄ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως αναφέρεται στη Μάχη που διαδραματίστηκε στο Λάλα. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο σχετικό απόσπασμα:

«...Στην Κιάφα νεκρανάσταση στου Πέτα καταβόθρα
Πέτρα δε μένει ασάλευτη κλαρί χωρίς κρεμάλα
Ερμιά και ξεθεμέλιωμα στην Τρίπολη, στου Λάλα
Κι όταν το χέρι εχόρταινε κι έπεφτε στομωμένο
να ξανασάνει το σπαθί στη θήκη αποσταμένο...»¹¹¹.

¹¹¹Γ. Πισιμίσης, ό.π., σ. 130

3.4.Η μάχη του Βαρθολομιού

Κατά την περίοδο 1821-1825 οι Έλληνες έχουν πετύχει σπουδαίες νίκες εναντίον των Τούρκων κατακτητών. Οι Έλληνες πλέον ζούσαν ελεύθεροι απαλλαγμένοι από τον τούρκικο ζυγό. Η κατάσταση αυτή ανατρέπεται με γοργούς ρυθμούς μιας και εμφανίζεται ξαφνικά μια εφιαλτική και διχαστική πρακτική σχετικά με την ηγεσία του Αγώνος. Ξεσπά μια εμφύλια διαμάχη η οποία συνοδεύεται από σκηνές κακίας, μίσους, εκφοβισμού, λεηλασίας και ζήλειας. Η εμφύλια διαμάχη δεν άργησε να κορυφωθεί ανάμεσα στους Πελοποννησίους, τους Ρουμελιώτες και τους Υδραίους. Η συγκεκριμένη διαμάχη ήταν ιδιαίτερα σκληρή και οδήγησε στην φυλάκιση των ηγετών της Πελοποννήσου σε ένα μοναστήρι στην Ύδρα. Ανάμεσα στους ηγέτες που φυλακίστηκαν ήταν ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Γεώργιος Σισίνης από την Γαστούνη.

Την ίδια στιγμή ο Σουλτάνος εκμεταλλεύεται την εμφύλια διαμάχη που επικρατούσε στον ελλαδικό χώρο για την ηγεσία του Αγώνος και προσπαθεί με τεχνάσματα να ξανασκλαβώσει τους Έλληνες. Ο Σουλτάνος στέλνει στην Πελοπόννησο τον Ιμπραήμ, τον γιό του Αιγύπτιου πασά με απώτερο στόχο να διαλύσει οριστικά και αμετάκλητα την Επανάσταση και να οδηγήσει τους Έλληνες για μια ακόμη φορά στην σκλαβιά.

Ο Ιμπραήμ δίχως να χάσει χρόνο αποβιβάζεται τον Φεβρουάριο του 1825 στην Μεθώνη συνοδευόμενος από χιλιάδες στρατιώτες. Κατάφερε να αιφνιδιάσει τους Έλληνες και αρχίζει να τους επιτίθεται. Οι Έλληνες άργησαν να αντιληφθούν το μέγεθος του κινδύνου που έκρυβε αυτή η επίθεση τους Ιμπραήμ. Το φθινόπωρο του 1825 ο Ιμπραήμ σκόρπισε τον θάνατο στην Μεσσηνία και ο επόμενος στόχος του ήταν η Ηλεία. Επιθυμούσε να κατευθυνθεί προς το Μεσολόγγι για να συμβάλλει με τον τρόπο του στην υπό Κιουταχί Πολιορκία του Μεσολογγίου.

Έφτασε η στιγμή που κατάφεραν να απελευθερωθούν από το μοναστήρι της Ύδρας ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο Γεώργιος Σισίνης. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης αποφασίζει να πάρει την κατάσταση στα χέρια του και βάζει σε εφαρμογή το σχέδιο του. Τον Οκτώβριο του 1825 προσεγγίζει και ζητά την βοήθεια του Δημητρίου Πλαπούντα, του Νικήτα Σταματελόπουλου ή Νικηταρά, του Ανδρέα Ζαΐμη και του Γεωργίου Σισίνη. Ο Γέρος του Μοριά τους δίνει σαφή εντολή να οργανώσουν όσο καλύτερα μπορούν την άμυνα των περιοχών τους και την Ηλεία.

Ο Ιμπραήμ συνοδευόμενος από χιλιάδες Τουρκοαιγύπτιους διέσχισε το Κλειδί της Αγουλινίτσας και αφιμώντας τους νεκρούς του, έφτασε τελικά στον προορισμό του στον Πύργο της Ηλείας. Μόλις έφτασε στον Πύργο επιτέθηκε σφοδρά στους Έλληνες και σκόρπισε τον τρόμο. Ο Ιμπραήμ δεν σταμάτησε στον Πύργο, αλλά συνέχισε προς τα Σαβάλια. Οι Έλληνες προσπαθούν μάταια να σταματήσουν τον Ιμπραήμ και τον στρατό του. Στις αρχές του Νοεμβρίου του 1825 εισβάλλει στην Γαστούνη και ξεκινά την πανολεθρία. Ο αδίστακτος Ιμπραήμ αρπάζει, λεηλατεί, καταστρέφει και καίει οτιδήποτε βρίσκεται στον δρόμο του.

Φημολογείται ότι στις 9 με 11 Νοεμβρίου του 1825 έλαβε χώρα η μάχη στο Βαρθολομιά. Ο Χουσεϊν Μπέη μαζί με τους Τουρκοαιγυπτίους έβαλε στόχο το Βαρθολομιά. Οι Έλληνες κατάφεραν να αντιμετωπίσουν τους εκατό πρώτους ιππείς που εισέβαλαν στο Βαρθολομιά και οδήγησαν τις οικογένειες τους στο Κάστρο του Χλεμουτσίου¹¹². Ωστόσο οι εισβολείς άρχισαν να πληθαίνουν, πλέον είχαν ξεπεράσει τους χίλιους. Ο κλοιός για τους Έλληνες είχε στενέψει και όλα οδηγούσαν προς την απόλυτη καταστροφή.

Ο εξαιρετικός συγγραφέας, γιατρός και ερευνητής Κωνσταντίνος Γρ. Κυριακόπουλος περιγράφει αναλυτικά την συγκεκριμένη μάχη. « Στην αρχική φάση οι ευρισκόμενοι στο Βαρθολομιά Έλληνες αμυνόντουσαν καλά, στερούνταν όμως πολεμοφοδίων και ήσαν σχετικώς λίγοι. Μία εσφαλμένη εκτίμηση οδήγησε τους επί κεφαλής των Ελλήνων στο κάστρο του Χλεμουτσίου σε υποτίμηση του αντιπάλου τους. Ξεκίνησαν 180 Έλληνες με επί κεφαλής τον καπετάν Βέρα και τον καπετάν Γιωργάκη Βαρθαλαμιώτη, «άντρας τω όντι γενναιοτάτους» , κατά τον ιστορικό του 1821 Αμβρόσιο Φραντζή, ως βοήθεια – επικουρία των αμυνόμενων στο Βαρθολομιά. Ήδη όμως οι ευρισκόμενοι στο Βαρθολομιά πολιορκούνταν από 1000 ιππείς, κατά τον Γεώργιο Σισίνη στην επιστολή του στην Επιτροπή της Ζακύνθου, ή 500 ιππείς και 4.000 πεζούς κατά τον Αμβρόσιο Φραντζή».

Οι Αιγύπτιοι μόλις κατάλαβαν ότι έφτανε βοήθεια για τους Έλληνες αμέσως τους επιτέθηκαν. Οι Έλληνες δεν είχαν πολλές επιλογές και αναγκάστηκαν να οχυρωθούν στα αμπέλια έξω από το χωριό Βαρθολομιά, καθώς δεν κατάφεραν να μπουν στο χωριό. Σε αυτό το σημείο πραγματοποιήθηκε η πολυσυζητημένη μάχη, η οποία κράτησε αρκετές ώρες. Το ιππικό των Αιγυπτίων δέχθηκε σοβαρό πλήγμα και ζήτησε την βοήθεια του πεζικού για να συνεχίσει την μάχη. Οι Έλληνες ήταν άριστα

¹¹²Θ. Λάμπρος, ό.π., σ. 141

οργανωμένοι και κατάφεραν να εξολοθρεύσουν μεγάλο μέρος των αντιπάλων. Η μάχη έδειχνε ότι ήταν με το μέρος των Ελλήνων αλλά η δυνατή βροχή ανέτρεξε την κατάσταση. Τα όπλα έπαψαν να είναι λειτουργικά και πλέον η μάχη έγινε σώμα με σώμα. Τα όπλα αντικαταστάθηκαν από τα σπαθιά και τα ξύλα. Δεν υπάρχει σαφή εικόνα των Ελλήνων που έπεσαν στο πεδίο της μάχης, ο Φραντζής υποστηρίζει ότι σκοτώθηκαν εκατόν πενήντα Έλληνες ενώ ο Γεώργιος Σισίνης αναφέρει ότι φονεύθηκαν εκατόν ογδόντα πλην ενός.

Πλήθος εκδηλώσεων γίνονται για να τιμήσουν τους Ήρωες που έδωσαν εκτός από τα υπάρχοντα τους και την ίδια τους την ζωή για να απελευθερωθεί το Βαρθολομιά. Οι εκδηλώσεις αυτές τιμούν αληθινά τους Ήλειους αγωνιστές της Εθνεγερσίας. Για την συγκεκριμένη μάχη που έλαβε χώρα στο Βαρθολομιά οι εκδηλώσεις μνήμης γίνονται μπροστά στο άγαλμα του Καπετάν Βέρρα. Οι τοπικοί άρχοντες, η Εκκλησία, οι μαθητές, οι πολίτες του Βαρθολομιά και της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Πηνειού με αυτό τον τρόπο αποδίδουν τον ελάχιστο φόρο τιμής και δείχνουν την ευγνωμοσύνη τους για τους Ήρωες που έπεσαν στο πεδίο της μάχης του Βαρθολομιά. Σε αυτή την μάχη για μια ακόμα φορά επαναλήφθηκε το πνεύμα των Θερμοπυλών¹¹³.

3.5.Η φυλάκιση του Γεωργίου Σισίνη

Ο Ελληνισμός την περίοδο 1821-1825 είχε πετύχει ιδιαίτερα σημαντικές νίκες, οι Τούρκοι στον Μοριά έχουν απομακρυνθεί και οι πρώην ραγιάδες της περιοχής της Πελοποννήσου είναι πλέον ελεύθεροι και είναι σε θέση να αναπνέουν ελεύθεροι. Ο αέρας και το ευχάριστο κλίμα της Ελευθερίας δεν αργεί να διαταραχθεί. Ξεσπά ένας από τους πιο φρικτούς και διχαστικούς εμφυλίους πολέμους που αφορούσε την ανάδειξη του ηγέτη του Αγώνος. Ο εμφύλιος αυτός πόλεμος κορυφώνεται με σκληρές μίσους, ζήλιας, παράνομων πράξεων, καχυποψίας και λεηλασίας. Τα αντίπαλα στρατόπεδα του εμφυλίου ήταν οι Πελοποννησίοι εναντίον των Υδραίων και των Ρουμελιωτών. Το αποκορύφωμα αυτού του εμφυλίου ήταν η φυλάκιση των ηγετών της Πελοποννήσου σε Μοναστήρι της Ύδρας. Ανάμεσα στους ηγέτες της Πελοποννήσου που φυλακίστηκαν ήταν ο Έλληνας αρχιστράτηγος και ηγετική μορφή της Επανάστασης του 1821 ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και ο πρόκριτος από την Γαστούνη, φιλικός και πρωτεργάτης της Επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο ο Γεώργιος Σισίνης.

¹¹³Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 148

Το Φεβρουάριο του 1825 ο Ιμπραήμ φτάνει στην Μεθώνη με χιλιάδες άνδρες και χτυπάει αλύπητα τους Έλληνες. Έπειτα, κατευθύνεται προς στην Μεσσηνία και το Φθινόπωρο του 1825 εισβάλλει στην Ηλεία. Ο τελικός προορισμός του ήταν το Μεσολόγγι και στόχος του ήταν να ενισχύσει την υπό τον Κιουταχί Πολιορκία του Μεσολογγίου¹¹⁴.

Όπως ήταν λογικό μόλις ο Ιμπραήμ έφτασε στην Ηλεία δεν μπορούσαν να αντιπαραταχθούν όλοι οι έμπειροι και δυνατοί άνδρες. Για τον λόγο ότι οι ισχυροί ηγέτες ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο Γεώργιος και ο Χρύσανθος Σισίνης βρίσκονταν φυλακισμένοι σε ένα Μοναστήρι της Ύδρας εξαιτίας του Εμφυλίου Πολέμου που είχε ξεσπάσει και οι υπόλοιποι πολεμούσαν σε άλλες μάχες που είχαν ξεσπάσει την ίδια περίοδο μακριά από την περιοχή της Ηλείας.

Η τραγική ειρωνεία της υπόθεσης είναι το γεγονός ότι ο Ιμπραήμ στις 11 Φεβρουαρίου του 1825 εισέπλευσε στην Μεθώνη και την ίδια ημέρα και με το ίδιο πλοίο οδηγήθηκε στο Μοναστήρι της Ύδρας ο Γεώργιος και ο Χρύσανθος Σισίνης. Ο Μιχαήλ και ο Γεώργιος Σισίνης δεν έχασαν ούτε λεπτό την πίστη τους στην Πατρίδα και στην Απελευθέρωση. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ζητούσαν εγγράφως να αποδεσμευτούν και να λάβουν ενεργό ρόλο στην εκστρατεία κατά του πανούργου Ιμπραήμ. Ο Ιμπραήμ όσο περνούσαν οι ώρες συμπεριφερόταν όλο και πιο άσχημα στον Ελληνικό λαό. Χρειάστηκε να περάσει αρκετός καιρός για να γίνει αντιληπτό ότι η κατάσταση με τους Οθωμανούς είχε ξεφύγει και χρειαζόταν ειδικό χειρισμό. Σε μια τόσο δύσκολη κατάσταση ήταν αδιανόητο οι φυσικοί αρχηγοί να βρίσκονται φυλακισμένοι και ο Ιμπραήμ να κατασφάζει και να λεηλατεί τους Έλληνες.

Λίγο αργότερα η Επανάσταση κινδύνευε από παντού και δεν υπήρχε άλλη επιλογή από το να χορηγηθεί γενική αμνηστία στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και στους Χρύσανθο και Γεώργιο Σισίνη. Η γενική αμνηστία χορηγήθηκε στις 18 Μαΐου του 1825. Ο λαός του Ναυπλίου αντίδρασε περίεργα στο άκουσμα της γενικής αμνηστίας και δημιουργήθηκαν έντονες αντιδράσεις και διαξιφισμοί. Ο Κανέλλος Δεληγιάννης ο οποίος έμαθε τα συμβάντα από ορισμένους δικούς του ανθρώπους που βρίσκονταν στη συνεδρίαση του Ναυπλίου αναφέρει χαρακτηριστικά: «Γενική φρίκη και απελπισία κατέπληξε πάσης τάξεως άνθρωπον και όλος ο λαός του Ναυπλίου, άνδρες και γυναίκες, συνήχθησαν περί το Βουλευτικόν φωνάζοντες

¹¹⁴Κ. Λούρμπας, *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, σ. 149

άπαντες με αλαλαγμούς και θρήνους, λέγοντας προς τους Βουλευτάς και Εκτελεστάς με κατακραυγάς, ύβρεις και φοβεράς: Σκύλοι! Άπιστοι! Προδότες! Θέλομεν τους αρχηγούς μας! Τους ευεργέτας μας! Τους πατέρας μας! Τους δικούς μας σωτήρας! Να τους βγάλετε αμέσως, να μας σώσουν από την καταστροφή στην οποία έχουμε βρεθεί εδώ και καιρό και δεν μπορούμε να την βαστάξουμε, άλλως θα σας κατακαύσωμεν όλους μέσα εις τα καταστήματα».

Ο λαός χρησιμοποίησε όλες του τις δυνάμεις για να βοηθήσει τους ευεργέτες του να αφεθούν ελεύθεροι. Ο λαός δεν ζήτησε απλά να χορηγηθεί γενική αμνηστία στους αρχηγούς του αλλά την επέβαλε με τον δικό του τρόπο. Μόλις έφτασε η στιγμή της απελευθέρωσης των φυλακισμένων που όλοι καρτερούσαν με ανυπομονησία ο λαός ξέσπασε σε δάκρυα χαράς και συγκίνησης. Το πλήθος ζητωκραύγαζε και τους αποκαλούσε Πατέρες της Πατρίδας, εθνικούς ευεργέτες, Ήρωες και Σωτήρες¹¹⁵.

¹¹⁵Κ. Λούρμπας, ό.π., σ.109

Επίλογος

Η Επανάσταση του 1821 υπήρξε αναμφισβήτητα μια από τις σημαντικότερες Ιστορικές Περιόδους του Ελληνισμού. Για τον Έλληνα η περίοδος αυτή έχει χαραχθεί βαθιά μέσα στην ψυχή του καθώς σημαίνει την μετάβαση από την αβάστακτη και σκληρή σκλαβιά από τον Οθωμανό Τούρκο κατακτητή σε μια διαφορετική και καινούργια εποχή της Ελευθερίας. Οι Έλληνες μάχονταν για την απόκτηση της Ελευθερίας και για την δημιουργία ενός μικρού σε έκταση του νεότερου Ελληνικού Κράτους. Η περίοδος της Επανάστασης του 1821 τιμήθηκε και θα συνεχίσει να τιμάται για πολλά χρόνια ακόμα από τον απανταχού Ελληνισμό. Οι Έλληνες δεν ξεχνούν και έχουν την ανάγκη να τιμούν τους ήρωες τους και τα πρόσωπα που διακρίθηκαν στον Αγώνα για την Ανεξαρτησία. Σημαντικά πρόσωπα που έδωσαν και την περιουσία τους, όλα τους τα υπάρχοντα και την ψυχή τους για την Απελευθέρωση της Πατρίδας ήταν η οικογένεια των Σισιναίων της Γαστούνης.

Ο Γεώργιος Σισίνης και οι δυο γιοί του Χρύσανθος και Μιχαήλ αφιερώθηκαν στον Αγώνα της Εθνεγερσίας. Η οικογένεια των Σισιναίων της Γαστούνης πρόσφεραν όλες τις υπηρεσίες τους για να απελευθερωθεί η υποδουλωμένη και σκλαβωμένη Ελλάδα. Ο Γεώργιος Σισίνης και οι δυο γιοί του δεν δίστασαν να δώσουν και την ίδια τους την ζωή για το καλό της πατρίδας. Κατά την διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης ο Μιχαήλ και ο Χρύσανθος Σισίνης είχαν προσφέρει όλες τους τις υπηρεσίες του ανιδιοτελώς. Οι άνθρωποι αυτοί μάχονταν δίχως να κούραζονται και να αγανακτούν. Ας ελπίσουμε ότι αυτοί οι Ήρωες και οι Αγώνες τους δεν θα λησμονηθούν και θα αποτελούν φωτεινό και ολοζώντανο παράδειγμα για όλους μας και ιδιαίτερα για την νεολαία. Πρότυπο για το Παρόν και το Μέλλον των Ελλήνων. Ωστόσο, οι ιστοριογράφοι της Χωροφυλακής δεν αναφέρουν τίποτα παραπάνω από το γεγονός ότι ο Μιχαήλ Σισίνης ήταν Λοχαγός του ιππικού της επαναστατημένης Ελλάδας. Ο Μιχαήλ και ο Χρύσανθος Σισίνης είχαν πάρει μέρος σε σημαντικές μάχες όπως στην πολιορκία του Χλεμουτσίου, στη μάχη της Πάτρας, στη μάχη του Λάλα, στη Γραβιά της Πελοποννήσου. Για να επιτευχθεί μια σοβαρή εκτίμηση της προσφοράς του θα χρειαστούν έρευνες αρχαιακού υλικών πολλών ετών.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

Πρακτικά της εν Άργει Εθνικής των Ελλήνων Συνελεύσεως, Εν Αιγίνη, 1829.

Οδυσσέα Κουμαδωράκη, *Άργος το πολυδίψιον*, Άργος, 2007.

<https://www.iellada.gr/istoria/oi-iroes-tis-ellinikis-epanastasis>

[Γεώργιος Σισίνης - Βιογραφία - Σαν Σήμερα .gr \(sansimera.gr\)](http://www.sansimera.gr)

[Αρχείο Γεωργίου Σισίνη - \(gak.gr\)](http://www.gak.gr)

Εφημερίδες

Ακρόπολις

Ελληνικόν Αίμα

Εφημερίς της Κυβερνήσεως

Πατρίς

Άρθρα σε περιοδικά και ιστοσελίδες

Χρήστου Θ., «Η Επανάσταση του 1821 και οι αγωνιστές της Βοιωτίας», στα *Βοιωτικά Ανάλεκτα*, τχ. 22 (2003), σ. 124-126

Χρήστου Θ., «Τρεις σταθμοί της Επανάστασης του 1821 στη Μεσσηνία», στη *Μεσσηνία: Συμβολές στην ιστορία και στον πολιτισμό της*, (2012), σ. 373- 479

Χρήστου Θ., «Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης, Ο ανατρεπτικός ιδεολόγος ιατρός με το κοινωνικό όραμα», στη *Νέα Σελίδα*, (2020), σ. 61

Χρήστου Θ., «Ο διαχρονικός Έλληνας Οδυσσέας: Ο Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης, 58 χρόνια από τον θάνατο του», στην ιστοσελίδα: *HellasJournal*, (2020)

B. Βιβλιογραφία

Αλεξίου Σ., *21 Ρογμές στην επίσημη ιστορία για το 1821*, Αθήνα 2001.

Γιοβάς Π., *Η 25 Μαρτίου και τα Σαβάλια της Ηλείας*, 2009.

Γούδας Α., *Βίοι Παράλληλοι των επί της αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών*, τ. 7, Αθήνα 1875.

Γριτσόπουλος Αθ. Τ., *Τα Ορλωφικά, η εν Πελοποννήσω Επανάσταση του 1770 και τα επακόλουθα αυτής*, Αθήνα 1967

Γριτσόπουλος Αθ. Τ., *Μικρά μελετήματα*, Αθήνα 2007

Δάβος Β., *Η Ηλεία πριν και μετά την επανάσταση του 1821*, Αθήνα 1995.

Δάβος Β., *Στον Πύργο και στην Ηλεία του 1821-1930*, δεύτερη έκδοση, Αθήνα 1996.

Δάβος Β., *Βίος και πολιτεία των πολιτικών της Ηλείας*, Πύργος 2008.

Ευθυμίου Μ., *Ρίζες και θεμέλια, οδόσημα της ιστορίας του Ελληνισμού*, Αθήνα 2000.

Ζαραμπούκα Σ., *Επανάσταση 1821*, Αθήνα 2001.

Καβαλλιεράκης Στ., *1814-1821. Η Προετοιμασία της Επανάστασης, πρωταγωνιστές, γεγονότα, συγκυρίες*, Αθήνα 2004.

Κακούρη Α., *1821 η αρχή που δεν ολοκληρώθηκε, πότε και πως δημιουργήθηκε το κράτος όπου ζούμε σήμερα*, Αθήνα 2001.

Καπετανόπουλος Δ. Κ., *Ιστορικές πτυχές της Ανδραβίδας (από την εμφάνιση της στην ιστορία έως και την Τιτανομαχία του 1821)*, Αθήνα 2005.

Καρνάρος Κ. Λ., *Αμαλιάδα 1821-1914*, Αμαλιάδα 2002.

Κόκκινος Δ., *Απομνημονεύματα Κολοκοτρώνη*, Αθήνα 2010.

Κοντιάδης Ξ., *Η περιπετειώδης ιστορία των επαναστατικών συνταγμάτων του 1821*, Αθήνα 2003.

Κουρκούτος Δ. Γ., *Χαράλαμπος Βιλαέτης 1780- 10 Μαΐου 1821, ο ήρωας οπλαρχηγός του Πύργου*, Πύργος 2019.

Κρεμμυδάς Β., *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821, τεκμήρια, αναψηλαφήσει, ερμηνείες*, Αθήνα 2003.

Κυριακόπουλος Γ., Κ., *Ο Πύργος και η Ηλεία στην επανάσταση και στα χρόνια του Καποδίστρια*, Πύργος 2003, τ.1

Κυριακόπουλος Γ., Κ., *Ο Πύργος και η Ηλεία στην επανάσταση και στα χρόνια του Καποδίστρια*, Πύργος 2003, τ.2

Λάμπρος Κ. Θ., *Γεγονότα και άγνωστες πτυχές που σημάδεψαν την Ηλεία κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821*, Πύργος 2021

Λούρμπας Κ., *Γαστούνη: Ιστορικά αποσπάσματα*, Γαστούνη 1990.

Λούρμπας Κ., *Οι Σισιναίοι της Γαστούνης*, Γαστούνη 2019

- Μαραζιώτη Θ. Γ., *Η προσφορά της Ηλείας στον αγώνα του 1821*, Αθήνα 1981.
- Μαργαρίτης Γ., *Ενάντια σε φρούρια και τείχη 1821, μια μικρή εισαγωγή για την Ελληνική Επανάσταση*, Αθήνα 2003.
- Μήλιος Γ., *Ιχνηλατώντας το έθνος, το κράτος και τη Μεγάλη Ιδέα*, Αθήνα 2004.
- Μιχαηλίδης Ι., *Εσωτερικές έριδες και διενέξεις στα χρόνια του Αγώνα*, Αθήνα 1997.
- Μοίρας Λ., *Η Ελληνική Επανάσταση μέσα από τα μάτια των Οθωμανών*, Αθήνα 2004.
- Μπογδανόπουλος Δ., *Η Φιλική Εταιρεία, το χρονικό της και ο πρωτοφιλικός Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος*, Αθήνα 2005
- Νικολούτσος Μ. Ν. *Οι Βουλευτικές εκλογές στις επαρχίες Ηλείας και Ολυμπίας (1843-1909)*, Αθήνα 2022
- Παπαντωνόπουλος Κ., *Τα πολεμικά γεγονότα στην Ηλεία κατά την εθνεγερσία του 1821, μάχες-αψιμαχίες-ναυμαχίες*, εκδόσεις Κοκλάκι, Αμαλιάδα 2021.
- Πέτρωφ Ι., *Άτλας του υπέρ Ανεξαρτησίας Ιερού των Ελλήνων Αγώνος 1821-1828*, Αθήνα 1971.
- Πιζάνιας Π., *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821, ένα Ευρωπαϊκό γεγονός*, Αθήνα 1997.
- Πισιμίσσης Γ., *Η πολιορκία και η άλωση του Λάλα*, Αθήνα 1988.
- Ρηγόπουλος Θ., *Απομνημονεύματα από των αρχών της Επαναστάσεως μέχρι του έτους 1881*, Αθήνα 1979
- Ριζάς Σ., *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και η Επανάσταση*, Αθήνα 2003.
- Σάθας Κ., *Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα, ιστορία των Ελλήνων από την άλωση έως το '21, από τις νίκες του Μοροζίνι κατά των Τούρκων, το 1686, ως την Επανάσταση Ορλόφ, το 1770*, Αθήνα 1995, τ. 3
- Σαρρής Ν., *Οσμανική πραγματικότητα, συστημική παρα-θεση δομών και λειτουργιών, η δοσιματική διοίκηση*, Αθήνα 1990
- Σπηλιάδης Ν., *Αναίρεσις, απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, Αθήνα 2019
- Στασινόπουλος Χρ., *Λεξικό της Ελληνικής Επαναστάσεως του 1821*, τ. 4 , 1979.
- Τουτούνης Η., *Τα πολεμικά γεγονότα στην Ηλεία κατά την εθνεγερσία του 1821, μάχες-αψιμαχίες-ναυμαχίες*, Αμαλιάδα 2021.

Τσούλιος Γ., Χατζής Τ., *Ιστορικόν λεύκωμα της ελληνικής επανάστασεως*, τ. 2, Αθήνα 1970

Φραντζής Α., *Οι Τριφύλλιοι Αρκαδινοί στον Αγώνα του 1821*, Κυπαρισσία 1973.

Φωτόπουλος Θ. Α., *Οι Κοτζαμπάσηδες της Πελοποννήσου κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία (1715-1821)*, Αθήνα 2005

Φωτόπουλος Θ. Α., *Ιστοριογραφικά της Επανάστασεως του 1821, μελέτες και κείμενα*, Πύργος 2020

Χρήστου Θ., *Κωνσταντίνος Δημητρίου Σχινάς 1801-1857, η ζωή, το έργο, η εποχή του*, Αθήνα 1998

Χρήστου Θ., *Μεσσηνία: συμβολές στην ιστορία και στον πολιτισμό*, 2012

Χρήστου Θ., *Οι πολιτικές και κοινωνικές όψεις της Επανάστασης του 1821*, Αθήνα 2013

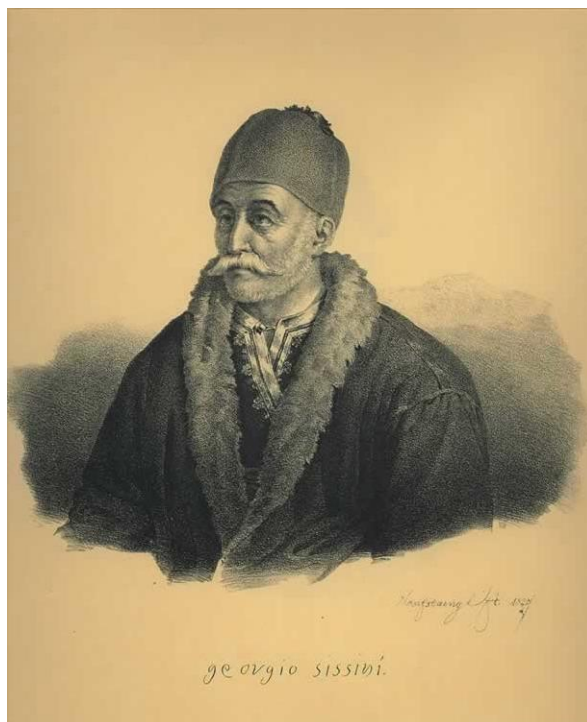
Χρήστου Θ., *Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης 1896-1962, ο αστός επαναστάτης ιατρός από τον Αντιβενιζελισμό στον Λενισμό*, Αθήνα 2019

Χρήστου Θ., *Χρονολόγιο της Επανάστασης του 1821 Νοηματοδοτώντας τα χρονικά οροθέσια του αγωμιζόμενου έθνους*, Τρίπολη 2021

Χρυσανθόπουλος Φ., *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως Βίοι Πελοποννησίων ανδρών*, τ. 1, Αθήνα 1960.

Χρυσανθόπουλος Φ., *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, τ.1 ,Αθήνα 2019

Παράρτημα

Εικόνα 1:

Ο Γεώργιος Σισίνης: Ο άρχοντας της Γαστούνης

Πηγή:

[G Sissini - Γεώργιος Σισίνης - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Γεωργιος_Σισσινι)

Εικόνα

Ο γιός του Γεωργίου Σισίνη, Μιχαήλ

Πηγή:

[ΜΟΥΣΙΚΟ-ΣΧΟΛΕΙΟ-ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ-Ν.-ΗΛΕΙΑΣ- -Sutori.pdf \(sch.gr\)](#)

Εικόνα

Η μαχαίρα του οπλαρχηγού Γεωργίου Σισίνη

Πηγή:

[Georgios Sisinis sword - Γεώργιος Σισίνης - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](#)

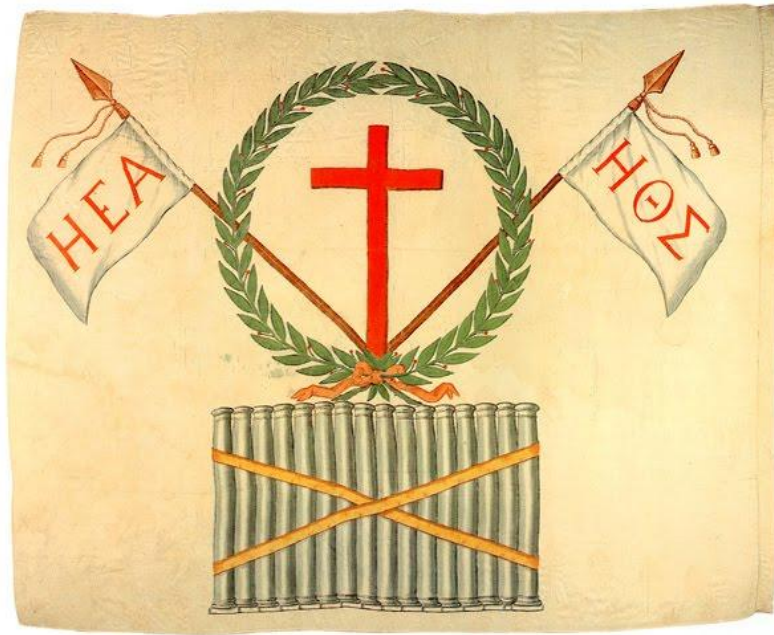
Γεώργιος Σισίνης

Εικόνα

Η υπογραφή του Γεώργιου Σισίνη

Πηγή:

[Σισίνης Γεώργιος – Εθνοσυνελεύσεις και Βουλευτικό \(representatives1821.gr\)](#)

Εικόνα

Η σημαία του Γεωργίου Σισίνη σώζεται στο Μουσείο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος (Μέγαρο παλαιάς Βουλής)

Πηγή:

[Γεώργιος Σισίνης - Βιογραφία - Σαν Σήμερα .gr \(sansimera.gr\)](http://sansimera.gr)

Εικόνα

Ο Χαράλαμπος Βιλαέτης: Ο ήρωας του Πύργου

Πηγή:

[ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΒΙΛΑΕΤΗΣ: Ο αγνός αγωνιστής-201 χρόνια θάνατο του Πύργιου οπλαρχηγού – Ηλεία Οικονομία \(iliaoikonomia.gr\)](#)

Εικόνα

Η είσοδος στο κατώγι του αρχοντικού του Γεωργίου Σισίνη

Πηγή:

[Η οικονομική συμβολή της Επαρχίας \(Γαστούνης\) Ηλείας στην Επανάσταση του 1821 - PatrisNews - Εφημερίδα Πατρίς Ηλείας](#)

Εικόνα

Η οικία των Σισιναίων στο κέντρο της Γαστούνης

Πηγή:

Προσωπικό αρχείο

Εικόνα

Η επιγραφή που είναι τοποθετημένη έξω από το κτήριο της οικογένειας Σισίνη

Πηγή:

Προσωπικό αρχείο

Εικόνα

Το άγαλμα του Γεωργίου Σισίνη στην πλατεία του Αγίου Νικολάου

Πηγή:

Προσωπικό αρχείο

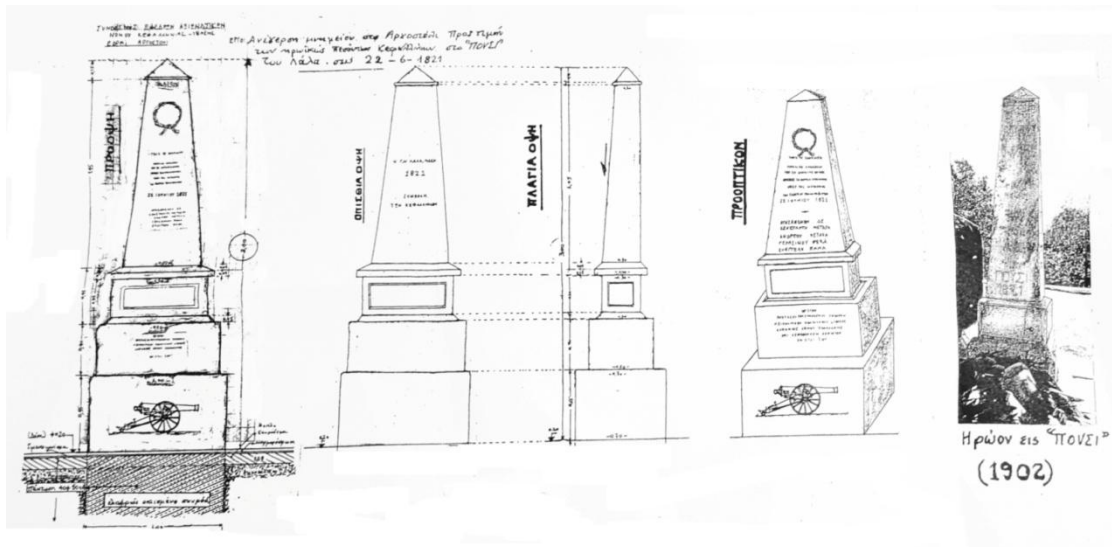

Εικόνα

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην Γαστούνη

Πηγή:

Προσωπικό αρχείο

Εικόνα

Σχέδια του μνημείου στο Πούσι για τους πεσόντες

Πηγή:

[«Στήστε Μνημείο για τους Πεσόντες του Λάλα» - KefalonianMantata](#)

Εικόνα

Το μνημείο της Ελληνικής Νίκης στο Πούσι

Πηγή:

[Μνημείο Ελληνικής Νίκης στο Πούσι, Αγλαδινή, Ηλεία - Digital Glyptotheque](#)

Εικόνα

Οθωμανικά νομίσματα

Πηγή:

[Η οικονομική συμβολή της Επαρχίας \(Γαστούνης\) Ηλείας στην Επανάσταση του 1821 - PatrisNews - Εφημερίδα Πατρίς Ηλείας](#)

Περίληψη

Ο Γεώργιος Σισίνης ήταν η πολιτική έκφραση της Ηλείας και αντιπρόσωπος της επαρχίας σε όλες τις Εθνοσυνελεύσεις. Υπήρξε φωτεινό μυαλό, ιδανικός ηγέτης και θεωρούνταν από πολλούς κατοίκους της περιοχής ο γέρο – Νέστορας της Πελοποννήσου. Με την πολιτική οξυδέρκεια και την συμβιβαστική διάθεση που τον διακατείχαν μπορούσε να κατευνάσει τα πνεύματα. Η εθνική προσφορά και ο πολεμικός αγώνας του Γεωργίου Σισίνη κατά την περίοδο του αγώνα για την απελευθέρωση του έθνους δεν έχουν εκτιμηθεί κατάλληλα. Εν κατακλείδι, η προσφορά του Μιχαήλ Σισίνη του δευτερότοκου γιού του και του Χρύσανθου Σισίνη του πρωτότοκου γιού του δεν είχε εκτιμηθεί σωστά.